

קובץ
מראה
מקומות

סוגיית
הכוח והסמכות

ענף א'
קבלת עול וסמכות
אלול תשפ"ז

בית המדרש
הכמת התורה

קובץ
**מראה
מיקומות**

סוגיית
הכוח והסמכות

ענף א'
קבלת עול וסמכות
אלול תשפ"ו

בית המדרש
הכמת התורה

”טוב טעם ודעת למדני, בי במצותיך האמנהי”

(תהילים קי"ט)

כבוד חברי בית המדרש היקרים

בשמחה רבה אנו פותחים את סדר הלימוד של זמן אלול, בו נתחיל לעסוק בצורה מעמיקה ושיטתית בנושא השנתי: "הכח והסמכות". בחודש הקרוב נתמקד בענף הראשון: "קבלת עול וסמכות", במסגרתו נברר את יסודות חיובנו בדיני התורה.

מתכונת הלימוד בנושאים אלו תושתת על משא ומתן תורני ודיוני עומק בין כלל חברי ורבני בית המדרש. כמו כן, באמצע החודש יתקיים בהיכל בית המדרש מפגש מיוחד שיכלול שיעור ורב-שיח בסוגייה הנלמדת, ולאחר מכן נסכם את הדיונים למאמר מקיף בנושא.

קובץ מראה המקומות אשר בידכם, חובר על ידי ראש בית המדרש, הרב ישראל קוזליק, ונועד להוות את התשתית והבסיס לדיונים שבין חברי בית המדרש. אנו מצפים כי על גבי מקורות אלו יתווספו מובאות, מאמרים ותכנים נוספים על ידכם, להגדיל תורה ולהאדירה.

את כלל הדיונים ובירורי ההלכה שיתקיימו בינינו, יחד עם המקורות ושאר התוספות של בני החבורה, וכן מאמר הסיכום, אנו עתידים בעזרת ה' להדפיס בצורה מסודרת לאחר סיום הלימוד והדיונים.

בהזדמנות זו, בשם כל חברי בית המדרש, אנו מודים למייסד וראש מכון חכמת התורה, הרב יוסף קמינר, על היוזמה בהקמת בית המדרש, ועל השקעתו העצומה בכל עת להצלחת ורווחת הלומדים. כמו כן אנו מודים לכבוד נשיא בית המדרש, רבי אליהו מיכאל פומרניץ שליט"א, על כל פועליו הרבים למען מכון חכמת התורה, ועל שניאות לתת את היכל בית המדרש שיהיה לנו לאכסניה מפוארת, ולמקום שיהיה נטוע תמיד בליבנו.

בברכת התורה

מרדכי יוסף שטראוס
מנהל בית המדרש

תוכן עניינים

א – ד דעות הראשונים אם מצוות ואיסורים דרבנן בכלל לא תסור או לא

מקום א רמב"ם הלכות ממרים פרק א הלכה א-ב	7
מקום ב רמב"ם והשגות הרמב"ן ספר המצוות שורש ראשון	11
מקום ג דרשות הר"ן דרוש חמישי	25
מקום ד חידושי הר"ן סנהדרין פט א, ד"ה דבר זו הלכה	29

ה – ז בביאור דעת הרמב"ם

מקום ה תשב"ץ זהר הרקיע שרש ראשון	31
מקום ו משך חכמה פרשת שופטים ד"ה לא תסור	35
מקום ז שב שמעתתא א פרק ג ד"ה והקשה	39

ח – ט המקור למצוות דרבנן לדעת הרמב"ן

מקום ח שערי יושר שער א פרק ז	41
מקום ט קונטרס דברי סופרים סימן א אות יא עד סוף הסימן	45

י – יד ההיוב לקיים דברי תורה משום שבועת סיני

מקום י שבועת סיני - סנהדרין לט א; שבועות כט א	55
מקום יא אהל משה חלק ב סימן קלח	59
מקום יב אבני נזר יורה דעה סימן שו אות טו - יח	63
מקום יג חזון איש יורה דעה סימן ב ס"ק כז קטע ראשון	67
מקום יד מנחת שלמה קמא סימן נב אות א ד"ה והנה עד אות ב ד"ה אך	69

טו – יט המחויבות לדינים המתחדשים מסברא

מקום טו מקום הסברא - סנהדרין ע"ד א	71
מקום טז רב ניסים גאון ספר המפתח - הקדמת רב ניסים גאון לש"ס	73
מקום יז הסכמת הנצי"ב לספר אהבת חסד	79
מקום יח בית האוצר א-י כלל קלא	83
מקום יט שו"ת יד חנוך סימן סב	87

כ מחויבות מבח קבלת האומה

מקום כ בית ישי סימן טו	95
------------------------	----

כא – כד גדר איסורים דרבנן

מקום כא נתיבות המשפט סימן רלד ס"ק ג	105
מקום כב אור שמח הלכות גירושין פרק א הלכה יז	107
מקום כג שדי חמד כללים מערכת א סימן קח	109
מקום כד אתון דאורייתא כלל י	113

רמב"ם הלכות ממרים
פרק א הלכה א-ב

מקום א

הלכות ממרים

יש בכללן תשע מצות. שלש מצות עשה. ושש מצות לא תעשה.

וזה הוא פרמן:

(א) לעשות על פי התורה שאמרו לנו בית דין הגדול. (ב) שלא לסור מדבריהם. (ג) שלא להוסיף על התורה לא במצות שבכתב ולא בפירושן שלמדנו מפי השמועה. (ד) שלא לגרוע מן הכל. (ה) שלא לקלל אב ואם. (ו) שלא להכותם. (ז) לכבדם. (ח) ליראם. (ט) שלא יהיה הבן סורר ומורה על קול אביו ואמו:

וביאר מצות אלו בפרקים אלו:

כסף משנה

פרק ראשון

הרדב"ז (מכ"י)

פרק א א ב"ד הגדול מצותים הם עיקר תורה שבעל פה וכו'.

ד כשהיה ב"ד הגדול קיים וכו' עד זה אומר וזה ממיר. ברייתא במסכתין פרק המענין (דף ס"ח:) הניח אחר ר' יוסי מחלוקה לא היו מבינים מחלוקות ביהמ"ד וכו' עד ונעשים תורה כשמי מורו. ומה שלא כתב רבינו שצ"ל לכו"ל שסמך לעירו כמו שכתב בברייתא הנזכרת לפי שכן שאלו מחמירין לאי זה בית דין שיוצאים מהם ממילא משמע שילכו לב"ד שסמך לעירו קודם שיעלו לירושלים או שלא היה בניסמך על רבינו וזה נראה יותר:

שני

סמך רבינו הלכות ממרים לפי שהוא מכלל הלכות מנהיגין שחייבין כל ישראל לשמוע להם וכל הממרה את פיהם עובר בלי"ט ואם זקן ממלא חייב מיתה:

פרק א א ב"ד הגדול מצותים הם עיקר תורה שבעל פה וכו'.

המקום אשר יבחר ה' אלהינו בו. עוד שם ועשים על פי הדבר אשר יגידו לך על הוראת בית דין הגדול מצותים חייבים מיתה ואין חייבים מיתה על הוראת ב"ד שניבנה:

ב מי שאינו עושה וכו'. שם על פי ההוראה אשר יורו על דברי תורה חייבים מיתה ואין חייבים מיתה על דברי סופרים ועל המשפט אשר יאמרו לך זו מ"ע ולא תסור מן הדבר אשר יגידו לך זו מצוה ל"ט ימין ושאלו חס"י נראים כענין על שאלו ימין ועל ימין שאלו שם להם:

ג דברי קבלה אין בהם מחלוקה וכו'. ס' אלו הן המצוות הניח אחר ר' יוסי מחלוקה לא היו מחלוקות בישראל אלא ב"ד על פ"א יושבין בלשכת הגזית וכו' כלקמן ומשמעו סלמדי שמי' והכל שלא שמו כל צורכן רבו מחלוקות בישראל ונעשים תורה כשמי מורו. ומינא ס"ק דע"ז היו שנים אחד ממלא ואחד ממסר אחד אומר ואחד ממיר אם הם אחד מהם גדול בהכמה ובמין הלא אחרינו ואם לאו הלא אחר הממיר ר' יהושע בן קרח אומר בעל תורה הלא אחר הממיר ובעל סופרים הלא אחר הממיר אחר רב יוסף הלכה כר' יהושע בן קרח:

ד כשהיה ב"ד הגדול קיים וכו'. ס' אלו הן המצוות הניח אחר ר' יוסי מחלוקה לא היו מחלוקות בישראל אלא ב"ד על פ"א יושבין בלשכת הגזית וכו' כלקמן ומשמעו סלמדי שמי' והכל שלא שמו כל צורכן רבו מחלוקות בישראל ונעשים תורה כשמי מורו.

ב"ד

א"ב בית דין הגדול שבידו שלים הם עיקר תורה שבעל פה. והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל. ועליהן הבחיחה תורה שנאמר על פי התורה אשר יורונו זו מצות עשה. וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הדת עליהן ולישען עליהן: ב כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בלא תעשה שנאמר לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. ואין לוקין על לאו זה מפני שניתן לאזהרת מיתת בית דין שכל חכם שמורה על דבריהם מיתתו בחנק שנאמר והאיש אשר יעשה בזדון וגו'. אחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה והם תורה שבעל פה. ואחד דברים שלמדו מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא. ואחד דברים שעשאוים סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והן הגזירות והתקנות והמנהגות. כל אחד ואחד מאלו השלושה דברים מצות עשה לשמוע להן. והעובר על כל אחד מהן עובר בלא תעשה. הרי הוא אומר על פי התורה אשר יורונו אלו התקנות והגזירות והמנהגות שיוצאו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם. ועל המשפט אשר יאמרו אלו דברים שילמדו אותן מן הדין באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן. מכל הדבר אשר יגידו לך זו הקבלה שקבלו איש מפי איש: ג דברי קבלה אין בהן מחלוקה לעולם וכל דבר שתמצא בו מחלוקה בידוע שאינו קבלה ממשה רבינו. ודברים שלמדו מן הדין אם הסכימו עליהן בית דין הגדול כולן הרי הסכימו. ואם נחלקו בהן הולכין אחר הרוב ומוציאין הדין אחר הרבים. וכן הגזירות והתקנות והמנהגות אם ראו מקצתן שראוי לגזור גזירה או לתקן תקנה או שיניחו העם במנהג הזה. וראו מקצתן שאין ראוי לגזור גזירה זו ולתקן תקנה זו ולא להניח מנהג זה ונשאין ונותנין אלו כנגד אלו והולכין אחר רובן ומוציאין הדבר אחר הרבים: ד יבשהיה בית דין הגדול קיים לא היתה מחלוקה בישראל. אלא כל דין שנולד בו ספק לאחד מישראל שואל לבית דין שבעירו אם ידעו אמרו לו אם לאו הרי השואל עם אותו בית דין או עם שלוחיו עולין לירושלים ושואלין לבית דין שבהר הבית אם ידעו אמרו לו אם לאו הרי השואל עם אותו בית דין שאל פתח העזרה. אם ידעו אמרו להן ואם לאו הכל באין ללשכת הגזית לבית דין הגדול ושואלין. אם היה הדבר שנולד בו הספק לכל, ידוע אצל בית דין הגדול בין מפי הקבלה בין מפי המדה שדנו בה אומרים מיד. אם לא היה הדבר ברור אצל בית דין הגדול דנין בו בשעתן ונושאין ונותנין בדבר עד שיסכימו כולן. או יעמדו למנין וילכו אחר הרוב ויאמרו לכל השואלים כך הלכה והולכין להן. משבטל בית דין הגדול

א סמ"ג עין קול: ב סמ"ג לאוין ריו: ג סמ"ג שם ונענין קול:

לחם משנה

דבר אחר מדבריהם אפילו שיעבור במיד כיון שאינו מולק לומר שאינו אמת מה שזו חכמים אלא שגזירותיהם והנחותיהם עושה מה שטעם אינו עובר על לאו שם מחלו בחלוקה על כך כיון שאינו מולק ואומר שאינו אמת מה שטעם הם. זהו כלל כוונתו שם עם שהאריך לבאר הדברים יותר ונתן הדבר בעיני:

ד הרי השואל עם אותו ב"ד כו'. בברייתא אמרו בס' המענין (דף ס"ח:) הוצרך הדבר לשאול שואל מב"ד שבעירו אם שמועו אמרו להן ואם לאו בליט לזכ שאל פתח הר הבית אם שמועו אמרו להם ואם לאו בליט לזכ שאל פתח העזרה ואומר כך דרשתי וכו' ואם לאו ואלו בליט ללשכת הגזית וכו'. ואם כן קשה על רבינו מאן הוניה ששואל עם הב"ד שנסתפק להם או שנוחם הולכים לשאול לב"ד הגדול מהם ימלא דכשואלים לבד הם ההולכים ושואלים אם ב"ד זה יודעים אומרים להם ואם לאו הולכים ששואלים לשאול מב"ד אחר גדול מהם ואם שמועו דכברייתא פתחה ביחיד שאלמס שואל מב"ד ואחר כך אמרה ואם לאו בליט דמשמע דלח"כ בל ששואל עם הב"ד לשאול ולכן אמר לשון רבים זה אינו כלום דמיא דכשואלים הוי רבים ולכן אמר בליט

מגדל עז

פ"א ב"ד הגדול כו' עד להענין עליהם. כספרי דפי רב: כל מי שאינו עושה כהוראתן עד א"ס מפי א"ס. סנהדרין פרק המענין (דף פ"א): דברי קבלה וכו' עד אחר הכוונ. ס"ק דמסכת ע"ז (דף ו'): כשהיה ב"ד הגדול קיים כו' עד זה ממיר. סנהדרין פרק המענין:

רמב"ם והשגות הרמב"ן
ספר המצוות שורש ראשון

מיקום ב

שהוא מכלל המנין, אבל העירוננו עליו מפני שטעו בו רבים ומנו גר חנוכה ומקרא מגלה מכלל מצות עשה, וכן מאה ברכות בכל יום ונחום אבליים ובקור חולים וקבורת מתים והלבשת

הרמב"ן

בראשונה אמר כשיהיה לשון הש"ס נאמרו למשה בסיני איך נאמר בדבר שהוא מדרבנן שהוא בכלל המנין הזה. ואמנם ב"ה אינו גורס כן (א) אבל בנוסחא שלו מלאכי כתוב דרש רבי שמלאי שש מאות ושלש עשרה מאות נאמרו ישראל, והלשון הזה יכול כל מה שנאמרו אפי' מדרבנן ובמאות של דבריהם אלו מדברים אשר קדשנו במצותיו ולונו. ומ"מ אפילו לפי הנוסחאות שכתוב בהן נאמרו למשה בסיני אינו דבר רחוק ונפלא להביא בכללן מיעוט מאות מדבריהם משלשה טעמים. (ב) הא' משני שהחכמים נהגין זה חמיד להביא בעניינים של דבריהם לשון תורה ולחזק, כמו (ר"ה דף י"ו) מ"מ אמרה תורה (ג) נסנו מים בחג אמר הקב"ה נסכו מים לפני בחג כדי שיתברכו לכם גשמים, ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות וכו', והדבר ידוע בגמרא שאינן אלא דרבנן. ושם (שם ל"ב) עוד אם אינו חוקק למלכיות למה הוא מזכיר רחמנא אמר אדכר, ואע"פ שהם דרבנן

לנפשותיהם אדרוש ודרז"ל אזכרה להורג את עצמו ולכן גזרו על הגבירה משום סכנת נחשים, דהא אפי' לא בזה אזכרה על זה בתורה פשיטא כי היו מתקנים תקנות וגזרות להשמר מזה ולהגלל מסכנה. ועוד ראה כי על מאות דרבנן לא יאמר לשון מאות שהרי כשאמר שם בחולין פ' כל הבשר (דף ק"ו) א"ר יוחנן בר אשיין נטילת ידים לחולין מפני סרך תרומה ועוד משום מאות וקא מתמה גמרא מאי מאות, וזה לפי שלשון מאות לא שייך אלא במאות דאורייתא ונטילת ידים אינה מן התורה, ומשני אמר אביי מאות לשמוע דברי חכמים, פי' כי מה שאמר משום מאות אינו פירושו שיהא נקרא בשם מאות משום דהוי דרבנן אלא משום דהוי מאות מן התורה לשמוע לאשר יגזרו החכמים עלינו שנאמר לא תסור. ועוד בפ"ב דיבמות (דף כ') קאמר במתני' אסור מאות שניות מדברי סופרים וקא בעי התם נמי אמאי קרא ליה אסור מאות אמר אביי מאות לשמוע דברי חכמים. ובפ"ב דערוצין (דף כ"ז) בשעה שחקן שלמה ערובין ונטילת ידים יאהא ב"ק ואמרה בני אם חכם לבך וכו' ולא קאמר בשעה שזוה שלמה על ערובין ונטילת ידים. (ב) ומה שכתב כי דרך הגמרא לקרוא למאות דרבנן תורה, אמינא כי תורה מיקרי ומאות לא מיקרי שאמת הוא שכל מאות דרבנן תורה יאמר עליהם לפי שהתורה זתה לנו לעשות ככל אשר יורונו החכמים, אבל שם מאות לא יפול בם כי לא לנו על המאות ההיא בפרטות רק דרך כלל לשמוע דבריהם. ובעיני יפלא כי הכנים במאות דרבנן (ג) נסוך המים, ואגא בענייני בקשתינו ולא מלאחיהו מחזר בגמרא שיהא דרבנן. וכן כתבו ג"כ התוס' בזבחים (דף ק"י) סוף פרק השוחט ומעלה דנסוך המים הוי דאורייתא. ואי משום דבריש פ"ק דתענית (דף ב') ובשבת ריש פרק הבונה (דף ק"ג ע"ב) נקט לשון רמז דקאמר התם חניא רבי יהודה ב"ב אומר נאמר בשני ונסכיהם ונאמר בשני כמשפטם הרי מ"ס יו"ד מ"ס הרי כאן מים מכאן רמז לנסוך המים מן התורה, ועל זה חשב כי הוא מדרבנן שאם לא כן הוה ליה לגמרא לומר מכאן לנסוך המים מן התורה. אין מכאן ראה כלל שהרי לשון רמז משמע אף בהיות המאות דאורייתא, שכן אמר בריש פרק ראשון דמכות (דף ב' ע"ב) אמר עולא רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין והנה הוא מן התורה. ובריש מגלה (דף ב') שאלו מגלה

חדושי מהרד"ם

מקבלה עד למשה מסיני ויאל זה מחלציו של משה, והקב"ה הבטיחו חיין שיאל מחלצין, והיא מליצה נאומה בדבריהם ז"ל. ומפני זה מלינו באמת שר"א לא אמר שום חדש מדעתו מה שלא שמע מפני רבותיו, כמו שמלינו ביומא (דף ס"ה) ובסוכה (דף כ"ה) ובתוספתא יבמות (פ"ג), ובירושלמי ביומא ובסוכה. ובה נחא נמי מה דחניא בפסחים (דף ל"ח ב') אמר ר' אליעזר שאלתי את ר"א מהו שיאל אדם בחלת חודה ורקיקי נזיר א"ל לא שמעתי, באתי ושאלתי לפני ר' יהושע אמר לי הרי אמרו חלות חודה ורקיקי נזיר שעשאן לעלמו אין אדם יואל בהן, למחר בשוק יואל בהן, כשבאתי והרליתי הדברים לפני ר"א, אמר לי ברית הן הן הדברים שנאמרו למשה בסיני. דקשה אם ידע שהוא הלכה למשה מסיני מדוע אמר מעיקרא לא שמעתי, אולם לפי דבריו נחא, דהוא לא היה לו קבלה מרבותיו בדיון זה, ולא ראה לחדש מדעתו כדרכו בכל הש"ס, אחר שאל ר' אליעזר מר' יהושע ופשט האיבעי מסברתו, כשבא והרלה הדיון קמיה, א"ר אליעזר הן הן הדברים שנאמרו למשה

והלבשת ערומים וחשוב תקופות וי"ח ימים לגמור את ההלל. והשתכל ממי שישמע לשונם נאמרו לו למשה בסיני וימנה

קריאת ההלל ששבה בו דוד ע"ה את האל ית' שצוה בה משה וכן נרחבה שקבעו חכמים בבית שני וכן קריאת המגלה

הרמב"ן

דרבנן בלא ספק ומפורש אמרו (שם ל"ד ע"ב) הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין פשיטא הא דאורייתא הא דרבנן, וכן אמרו עוד. (ר) והשני כי מנהג חכמים בחלמוד וגם בחורה ובנביאים כן שלא יחוש להוציא דבר אחד מן הכלל וידברו על הרוב כענין שכתוב אלה בני יעקב אשר יולד לו בפרדן ארם והנה חשב בנימין ולא נולד בפרדן ארם רק על הרוב ידבר, וכן כל הנפש הבאה ליעקב מזרימה שבטעים והנה אפרים ומנשה לא באו ליעקב מזרימה גם יוסף שם היה, וכן אלה בני עדה ועמלק אינו בנה. וכן ומושב בני ישראל אשר ישבו בארץ מזרים שלשים שנה וארבע מאות שנה והם מעט גלות אברהם מארץ כנען בפעם הראשונה ועמדם בשאר ארצות רק עיקר המושב בארץ מזרים היה. וכן בספר עזרא במנין שאמר הכתוב בעולי גולה ויקומו ראשי האבות ליחודה ובנימין וכתוב עוד וישבו לירושלים ויהודה איש לעירו ומונה שם יהודה ובנימין וכהנים ולוים ונתינים ובני עבדי שלמה וכתוב אחר מספרם כל הקהל כאחד

מגלת אסתר

מגלה נקראה בי"א בי"ב היכא רמיזא ופירושו היכא רמיזא שהיה דעת מחקרי המגלה כך, הרי כי לשון רמז משמע כי הוא דעת מוסר החורה והמלוך. ושמה לא הביא זה המאמר דנכון המים רק משום סופו שאמר אמרו לפני מלכות זכרונות ושפירות ועליהן אמר שהדבר ידוע בגמרא שאין אלא מדרבנן. והרב כתב בפירושו המשניות בסוכה סוף פרק לולב וערבה כי נכון המים הלכה למשה מסיני ויש לו רמיזים נסתרים בחורה. וקשה בעיני איך קרא לנכון המים הלכה למשה מסיני לפי כלל שכתב בהקדמת זרעים וז"ל ועל כל דבר שאין לו רמז במקרא ואינו נקשר בו ואי אפשר להוציאו בדרך מדרכי הסברה עליו לבדו נאמר הלכה למשה מסיני ע"ל. וא"כ מאחר שלנכון המים יש רמז בחורה לא היה לו לקרוא הלכה למשה מסיני רק היה לו לומר כי הוא מן החורה. וגם בריש פרק לולב וערבה (דף מ"ד) אמר בגמרא עשר נטיעות ערבה ונכון המים הלכה למשה מסיני וקשה בזה אל כלל. ולפי דעתי שלכן האריך בלשונו שם בפ"ה המשנה לכתוב שנכון המים הוא הלכה למשה מסיני

ויש לו רמיזים נסתרים בחורה, לומר שמאחר שהרמיזים הם נסתרים לא יקרא הלכה למשה מסיני. ומה שכתב בהקדמת זרעים כי כשיהיה לו רמז בחורה לא יקרא הלכה למשה מסיני, היינו כשאוחז הרמז אינו נסתר. והנהי כותב כך כוננו בקצור על ענין זה למען תשכיל. אמר שם בהקדמתו כי גם שכל החורה קבלנו פירושה ממשה רבינו וכלה היא הלכה למשה, לא נאמר הלכה למשה מסיני רק על אותם המלות שאין בהם רמז בחורה ולא נוכל להוציאם מדרך סברה כגון לוג שמן לחודה ורביעית יין לחזיר, י"א יום שבין נדה לנדה, ואחרים שהביא שם, שעל כלם לא מלאנו לעולם שחקרו בהן סברות או שהביאו עליהן ראיות אלא לקחום מפי משה כמו שזוה אוחס הקב"ה, אבל בהיות בהם רמז בחורה או שנוכל להוציא אלו הפירושים בדרך מדרכי הסברה לא נאמר היותם הלכה למשה מסיני כי אם היותם חורה. ואל תטעה בזה שאמרו בפ"ק דסוכה (דף ה' ע"ב). שיעורים הלכה למשה מסיני והרי הם גרמיים בפסוק ארץ חטה ושעורה, שהרי הקשוה שם ואמר שיעורין דאורייתא נינהו דכתיב ארץ חטה ושעורה ואמר רב חנן כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר חטה לבית המנוגע וכו' ותירלו הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא הוא. ופי' זה הוא כי אין לשיעורין עיקר להוציא אותם ממנו בדרך הסברה ואין להם רמז בכל החורה אבל נסמכה זאת המלה לזה הפסוק לסמך, כדי שיהא נודע ומכר ואינו מעיין הכתוב, וזה ענין מה שאמר קרא אסמכתא בעלמא בכל מקום שיזכירוהו ע"כ כוננו. והנה כתבתי לך גם כי לא היית לריך לכל זה כ"ן מ"מ העלייתם בספרי כי עוצה היא לגלות לך דרך מדרכי הגמרא. אמנם עתה נבוא אל דבורנו הראשון (ר) מה שאמר כי דרך הפסוק וגם החכמים לדבר על הרוב, הנה ערם השיבי עליו אביא לך קצת מהמקומות אשר דברו בהם חכמים על הרוב למען תשכיל ואידך זיל גמור. בערוזין ריש פרק בכל מערבין (דף כ"ו ע"ב) בכל מערבין חוץ מן המים ומן המלח וקא בעי בגמרא וכו' ליכא והא איכא כמהין ופעריות ומשני אלא שמע מינה אין למדין מן הכללות ואפילו במקומות שנאמר בהן חוץ, הנה שדברו על הרוב ולכן אמר בכל מערבין וכגוונות אחרות הביאו שם בגמרא ממשניות רבות המדברות על הרוב. אמנם אני אומר שגם כי מנהג החורה והסתאים לדבר על הרוב, הנה רוח אחרת היתה באמוראין גרועה מהם כי הם הודו שלכם של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל ואין דרכם לסתום אלא לפרש, וכן הביא בעל הליכות עולם בשם הכריתות בשער שני פ"ב וכן כתבו

חדושי מהרד"ם

למשה מסיני, דהיינו שהעיד שר"י כיון האמת בדין זה, וכיון שכיוון האמת נאמרו הדברים למשה בסיני, דהא כל מה שחלמדי ותיק עתיד לחדש נאמרה למשה בסיני. והא דהרמב"ם לא הביא בהקדמתו לספר זרעים הך הלכה למשה מסיני בח"ט וריקני מזר, אף דהביא הלכות החס שהם באופן השני, כמו החזן רואה היאך התינוקות קורין, נראה משום דפסק כה"ד שם בפסחים, דטעמא בעי' כדרכה, ולא אמר כלל שהיה ה"ל"מ:

והמעם השני שכתב הרמב"ן כי מנהג חכמים בחלמוד וגם בחורה שלא יחוש להוציא מן הכלל דבר אחד, וידברו על הרוב, כענין שכתוב אלה בני יעקב אשר יולד לו בפרדן ארם, והנה חשב בנימין ולא נולד בפרדן ארם, וכן כל הנפש הבאה ליעקב מזרימה

לנו להדליק נר חנוכה, הנה איני רואה שאחד ידמה זה או יעלה במחשבתו. ומה שיראה לי שהביאם אל זה היותנו מברכין

הרמב"ן

כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות ששים ושני בסדר עולם בפרט אינן אלא שלשים אלף ושנים עשר אלף היכן הם אלו שעלו משאר שבטים והנה לא חשש הכתוב להזכירם למיעוטן מכל שבע ונספחו על אלו. ובדברי חכמים רבות בתלמוד, (ה) והנה שתי פרשיות בחורה ובהן מלות רבות ולא נאמרו למשה בסיני אלא לאהרן נאמרו ולא בסיני פרשת שחוי יין ופרשת משמרות כהונה ולויה ומתנות כהונה ולא חשש להוסיף מן החשבון הזה, ומלות רבות לא נאמרו בסיני אלא בשעת מעשה כגון (ו) דין מקושש (ז) ונותן לפחד ולא חששו לכך, ובענין הזה אמרו דברי מערבא בראשון של ר"ה (דף ב') לענין שני מלכותו של דוד יהודה ב"ר אומר חשבון מרובה בולע חשבון מועט. והשלישי שכיון שנאמר למשה בסיני שיקבלו עליהם ישראל מלות ב"ר הגדול ובאו הם ותקנו את אלו כבר נאמרו כלם למשה בסיני אינן הפרש ביניהם באמירת סיני אלא שזה בפרט וזה בכלל, וכבר הראית לדעת מדברי הרב שמה שחכמים חדשים במלות העתידות להסתדש שקבלו אותן עליהם בסיני, כאותה שהזכיר מפרק שבוטות הדיינין (דף ל"ט) וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל אמר להם הו' יודעין שלא על דעתכם אני משיב אתכם אלא על דעתי ועל דעת המקום שנאמר ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הבטית הזאת ואת האלה הזאת אינן לי אלא מלות שנלטו בסיני מלות

מגלת אסתר

כחבו הסוספות במסכת בילא פרק אין לדין. אי"ב הכא נמי יש לנו לומר שרבי שמלאי שאמר חרי"ג מלות נאמרו למשה בסיני לא היטה דעתו רק על מלות דאורייתא דוקא ולא על מלות דרבנן, שהוא אינו חנא שיוכל לסתום דבריו ולדבר על הרוב רק אמורא היה אשר דרך האמוראים לפרש ולכן לא נוסף ולא נגרע במאמרם רק פשוטם כפתונים. ומה שאמר עוד כי רבי שמלאי כלל מלות רבות בזה המספר ולא נאמרו למשה אלא לאהרן וגם אלה נאמרו בסיני והם (ה) פרשת שחוי יין ופרשת משמרות כהונה ולויה. אני אומר שכל המלות נאמרו למשה בסיני והכי איתא בזבחים פרק בתרא (דף קט"ו ע"ב) תניא רבי שמעון אומר כללות נאמרו בסיני ופרעות באהל מועד רבי עקיבא אומר כללות ופרעות נאמרו בסיני וגשנו באהל מועד וגשנאשו בערבות מואב, וכן איתא בסוטה פרק ואלו נאמרים (דף ל"ז) פרש"י שם ח"ל כללות נאמרו בסיני שסמם נאמרה חורה בסיני ולא נתפרשה לו, כגון בסיני נאמר וזבחתי עליו את עולותיך ואת שלמך ולא פירש מחן דמים כילד וכו'. הנה כי כל החורה נאמרה למשה בסיני ודרך כלל לר' שמעון וגם דרך פרט לר' עקיבא. ומה שכתוב בפרשת שמיני וידבר ה' אל אהרן לאמר יין ושכר אל חשת אינן פירושו שדבר אל אהרן אלא שדבר למשה שידבר אל אהרן דהכי אמר בפרק חטאת (דף קט"ו ע"ב) כיון שמתו בני אהרן אמר לו אהרן אחי לא מתו בניך אלא

להקדיש שמו של הקדוש ברוך הוא כיון שידע אהרן שבניו ידועי מקום שחק וקבל שבר. וכחבו שם הסוספות דבת"כ איתא שבשכר זה נתיחד אללו הדבור דכתיב בפרשת יין ושכר אל תשת וידבר ה' אל אהרן ולא כתיב אל משה, והקשו שם ח"ל ותימא דבספרי דריש בפרשת קרח דכתיב וידבר ה' אל אהרן שומע אני שהדבור אל אהרן ס"ל כאשר דבר ה' ביד משה לו בפרשת מחותם השרופים הא למדנו שהדבור למשה, עכ"ל. פי' שלעולם לא היה מדבר רק עם משה. וסירך דשמא זה קורא נתיחד הא דכתיב אל אהרן ולא שיאמר לבני ישראל. פי' דבר למשה שידבר לאהרן לבד ולא לישראל, הרי מנאחר שפרשת שחוי יין וגם פרשת המתנות שהם בפרשת קרח למשה נאמרו שיאמרם לאהרן. ומה שהקשה (ו) ממקושש כי לא נאמר בסיני רק בשעת מעשה. זאת אינה קשיא שהרי עיקר הדין היה יודע מרע"ה ממה שנאמר לו בסיני כדאמר בהגהרפין (דף ע"ח ע"ב) תניא יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שנאמר מחלליה מות יומת אלא לא היה יודע באיזו מיתה נהרג שנאמר כי לא פורש וגו'. ומהיכן היה יודע עיקר דין מחלל שבת שהוא במיתה אם לא מסיני, וא"כ למה יגרע מהיות נמנה בכלל חרי"ג מלות שנאמרו למשה בסיני. ומפרשת (ז) נותן לפחד גם כן לא קשה מידי שהרי בפרק יש נוחלין (דף קי"ט) אמרו יודע היה משה רבינו שצנות לפחד יורשות הן אבל לא היה יודע אם נטלות חלק בצורה אם לא וראויה היטה פרשת נחלות להכתב על ידי משה אלא שזכו צנות לפחד ונכתבה על ידן. ומאיה מקום באה לו הידיעה הזאת רק מסיני כי נאמר אליו, ואף לפי מה שפירש שם רש"י דקאמר שהרי דיין נלטו במרה כדאמרין בסנהדרין (דף נ"ו ע"ב) תניא שיהי נאמרו פעם אחת בסיני כמו שאומר הפסוק ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, ובפירוש אמרו בתורת כהנים מה ענין שמיטה להר סיני והלא כל המלות כלם מסיני נאמרו

חדושי מהרד"ם

מארימם שבטים, ואפרים ומנשה לא באו ליעקב מארימם, יטו"ש שמביא עוד כמה דמיונות. ולפע"ד נראה לומר לפי מה שכתבתי דעיקר החלוק הוא מהדרש שדרש רב המנונא דחורה לזה לנו משה בגימטריא הכי הוי, ומקשה חורה לא הוי אלא חרי"א, ומתוך אנופי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, וכיון ששייר אנכי ולא יהיה לך ולא כלל אותם רק חרי"א כמנין חורה, מוכרח לומר דהיי"א מלות ע"כ בדווקא כולם מפי משה קבלם מורשה לקבלת יעקב, מלות שהן מה"ט, דאי על הרוב ידבר במספר הזה, גם אנכי ולא יהיה לך היה לו לכלול, ולכתוב הכלל על כל קתרי"ג מלות, ומדלא כתב אלא חורה דהיינו חרי"א, מוכח דאלו כולם הם מה"ט :

ובספר

חכמים לעשותו וכל מה שהזהירונו ממנו כבר צוה משה רבינו ע"ה בסני שיוצנו לעשותו והוא אמרו על פי התורה אשר יורוך וגו' והזהירונו ית' מעבור דבר מכל מה שתקנו אותו או גזרו

מגלת אסתר

נאמרו אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אף כלן נאמרו כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן מסיני. וגם מה שהביא ראיה ממסכת שבוטות (ח) כי מגלה נלעוו עליה בסני אס' חקדק בלשון הגמרא תראה כי אין דעתם שידעו מסיני מלכות המגילה דקאמר התם אין לי אלא מלכות שקבלו עליהם מהר סיני מלכות העתידות להחדש כגון מקרא מגלה מניין וכו', ואלו היה דעתם שהמגלה נאמרה להם בסני היה להם לומר אין לי אלא מלכות שקבלו עליהם מהר סיני מלכות העתידות להחדש מניין ואין צורך לומר כגון מקרא מגלה שהדבר ידוע כי היא מן המלכות העתידות להחדש, אלא כונתם לומר שכן קבלו עליהם בסתם לעשות מלכות העתידות להחדש והגמרא מפרשת ואומרת כגון מקרא מגלה וכו' ולא יאמר עליהם נלעוו למשה בסני :

וגראה לי שהגיון הוא כדברי הרב שכל העובר על דברי חכמים בין בפירושיהם על התורה בין במלכותיהם או גזרותיהם

(א) עובר על לאו דלא חסור, והראיה שהרי בפרק הנחנקין (דף פ"ז) כשבאו למחלוקת רבי מאיר ור' יהודה ור' שמעון בענין זקן ממרא לא נחלקו אלא על איזו הוראה יתחייב מיטה שכן אמרו שם ח"ר זקן ממרא אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת דברי ר' מאיר רבי יהודה אומר וכו' מכלל שלענין לעבור על לאו דלא חסור הוא עובר בכל דבר מדבריהם שאס' לא כן אדמפלגי בעל חיזה דבר חייב ליפלו בעל חיזה דבר פטור לגמרי אפילו בלאו.

ואין לומר שכולי עלמא מודו בזה שאינו עובר כלל בדבר שהוא תקנתא או גזרתא ולכן לא נחלקו עליו, שא"כ היה להם להשיעורו כלם יחד שאין עובר על דבריהם לאו כלל. אמנם בעל זוהר הרקיע כתב בשורש זה שהביא בספרו כי יש לתמוה מסבת הרב שסובר כי העובר על מלכות דרבנן עובר על לאו דלא חסור שזה הוא הפך ממה שהעלו בפ' ג' 'משבוטות (כ"א ע"ב) וריש פ' בתרא דיומא (דף ע"ג ע"ב) ששם אמרו מי שנשבע שלא לאכול ואכל נבלות וטרפות חייב (ק"ש ביעו) והקשו והא מושבע ועומד מהר סיני הוא פ' ואין שבוטות חלה על שבוטות, והשיבו בחז' שיעור שטל זה אינו מושבע מהר סיני וכך היא המסקנה בגמרא שמאחר שהלי שיעור אינו אלא מדרבנן לאו מושבע ועומד מהר סיני הוא וקא חיל עליה שבוטות. וא"כ אין יאמר הרב שמלכות דרבנן הם בכלל לא חסור והלא יהיה מושבע גם על מלכותיהם שהרי מושבעים הם על כל מה שבא בתורה ובה כתוב לא חסור. ועוד בריש נזיר (דף ג' ע"ב) אמרו מיין ושכר יזיר לאסור יין מלכות כיין הרשות ופריך יין מלכות מאי קדושה ואבדלתא מושבע ועומד מהר סיני הוא, ופירש ר"ם ור"י וכל

רבני לרפת וכי מושבע מהר סיני הוא דאילעריך קרא לרבווי לאסור הא אינו אלא מדרבנן לקדש על היין ופשיטא שהמזירות חל עליה מאחר שאינו מושבע עליו מהר סיני לשחוחו. ובשלישי משבוטות (דף כ') ובשני דגדרים (דף י"ג) מוכח שהמחשבים באסורי תורה אינו נדר ובאסורי דרבנן הוא נדר דלאו דבר האסור חשיב ליה, פירוש דקיימא לן שצריך שידור בדבר הנדר ולא בדבר האסור ולא

היו

חדושי מהרד"ם

ובספר מג"א כתב ואפי' תהיה הגירסא חרי"ג מלכות נלעוו ישראל כמו שאמר הרמב"ן, מ"מ לא יבואו במנין, לפי שלא מלאנו מלכות דרבנן יקראום חכמי הגמרא מלכות או לווי, רק תקנה או גזירה, יעו"ש שמביא ראיה כי על מלכות דרבנן לא יאמר

לשון

3

ג

[ספר המצות]

ספר

שרש ראשון

המצות

מגלת אסתר

הרמב"ן

העשה הרי הוא אומר על פי הכתוב אשר יורוך אלו הגזרות והמנהגות שיוורו בהם לרבים כדי לחק הדת ולחקן העולם ועל המשפט אשר יאמרו לך אלו דברים שילמדו אותן מן הדין באחת מן המדות שהחורה נדרשת בהן מכל הדבר אשר יגידו לך זו הקבלה שקבלו איש מפי איש כל אלו דברי הרב : ונחייב עוד לפי זאת השיטה לומר שנעשה זקן ממרא על הגזרות והתקנות לפי שכל העובר על לא חסור אם הורה בזדון נעשה זקן ממרא וחייב מיתה שנאמר והאיש אשר יעשה בזדון וגו' וראה הרב בדעתו כל זה שהוא כן וכתבו מפורש (ב) וכן אם חלק בגזירה מן הגזירות שגזרו בדבר שיש בו בשגגתו חטאת וזדונו כרת כגון שהסיר את החמץ ביום ארבעה עשר בשש שעות או אסרו בהנאה בשעה חמישית הרי זה חייב מיתה וכן כל כיוצא בזה. והנה הרב בנה חומה גבוהה כביד לדברי חכמים אבל היא כפרץ נופל נבעה בחומה נשגבה אשר פתאום לפתע יבוא שברה לפי שהיא סבבה נפסדת ברוב מקומות בתלמוד, כי הנה לדעתו המשממש במחזור כגון שנאמר על האין או שמעלל המת מחמה ללל בשבת או שאמר לנכרי ועשה ואפילו הפסיע פסיעה גסה עובר הוא על עשה ועל לא תעשה מן התורה וראוי הוא ללקות מלקות ארבעים אלא שפטרו הרב שם בספר שופטים מפני שניתן לאזהרת מיתה ב"ד שכל חכם שממרה

משום לאו דלא חסור ואח"כ אומר הגמרא שם וכי חייב כיון דאית ליה היחר מן התורה קא חייל עליה קרבן שבושה פי' ולא יקרא מושבע מהר סיני ומדלא קאמר וכי חייב דמאות דרבנן אינם בכלל לאו דלא חסור ואינו נקרא מושבע מהר סיני ש"מ שלא היה לו ספק שהם בזה הלאו אבל הספק היה אם יאמר עליהם מושבע מהר סיני או לא מאחר שיש להם היחר מן התורה, והחס מסיק שאינו נקרא מושבע מהר סיני והיה דשבושת העדות שאני וכו' כמו שהביא שם. ומה שאמר כי המתפס באסורי דרבנן הוי נדר אני לא מלאחי בגמרא ענין זה דהמתפס באסורי דרבנן רק המתפס באסורי תורה והוא בריש פ"ב דנדרים (דף י"ד) דתקן ואלו מותרין וכו' וגם אם יסנו אין ראיה משם שמאות דרבנן לא יהו בכלל לא חסור שמה שאמר כי באסורי דרבנן הויא התפסה הוא משום שחשבו אסוריהם כדבר הכדור שהוא יותר מדבר האסור, וגם מה שנסתפק לראשונים אם האשה שנתקדשה בפני פסולי דרבנן לריכה גט או לא היינו משום דשאת התורה לא פסלה רק האנשים שעוברים על מלות הכתובות בתורה בבאור אבל לאו של לא חסור שצא לזוה על כל דבר מד"ס יש להסתפק ולומר שאין זה עובר על התורה ממש או דלמא אחרי כי לאו דלא חסור הוא מבורר בתורה הרי העובר על תקנת ר"ל הוא כגזלן ופסול לעדות. ועתה נחזור על דברי הרב שכתב (ב) כי נעשה זקן ממרא על תקנותיהם וגזירותיהם שגזרו על דבר שיש בזדונו כרת ושגגתו חטאת כגון שהסיר את החמץ ביום י"ד בשעה ששית וכו' כי כן הוא בודאי ויאלץ לרב זה ממה שאמר בפ' הנחנקין (דף פ"ז) ת"ר זקן ממרא אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת דברי רבי מאיר מאי טעמא דר"מ גמר דבר דבר כתיב הכא כי יפלא ממך דבר וכתוב הכא ונעלם דבר מעיני הקהל מה להלן דבר שחייב על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף כן דבר וכו' הרי כי לשון הגמרא משמע כדבריו שאף על גזירה של דבריהם שגזרו בדבר שיש בזדונו כרת ובשגגתו חטאת חייב שקך אמרו זקן ממרא אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת וכו' דמשמע שיהיה בלוחו ענין כרת היינו בזה הענין שמורה עליו הזקן להיחר שימלא איזה מקום שיהא בו כרת גם כי בהוראתו זאת אין בו כרת כענין חמץ בשעה ששית שההוראה היא בדבר שיש בזדונו באיזה זמן כרת והוא בפסח גם כי בשעה ששית אין בו כרת שאם כונת ר' מאיר היה שלא יעשה זקן ממרא אלא כשיהיה בהוראתו ממש דבר שיש בזדונו כרת היה לו לומר זקן ממרא אינו חייב אלא על אסור שיש בזדונו כרת או על

חדושי מהרד"ם

לשון מלוא ממה שאמר שם בחולין (דף ק"ו) אר"י בר אשיין נטילת ידים לחולין מפני סרך מלוא, ועוד משום מלוא, וקא מתמה מאי מלוא, וזה לפי שלשון מלוא לא שייך אלא במלות דאורייתא, ונטילת ידים אינה מה"ת, ומשני אמר אביי מלוא לשמוע דברי חכמים, ופירשו משום דהוי מלוא מן התורה לשמוע לאחר יגזרו החכמים עלינו שנאמר לא תסור. ודבריו אינם נכונים, דהא מדברין על מלות דרבנן על מקרא מגילה ועל הלל ועל נר חנוכה אשר קדשנו במצותיו וזונו, ובידו שלמי סוכה פ"ג ה"ד מבוחר, דרך על מלות דרבנן מדברין על מלות, ועל מלות לולב דאורייתא אין מדברין על מלות, דאיתא הכא כינר מדברין על נר חנוכה רב אמר ברוך אקב"ץ על מלות הדלקת נר חנוכה, הכל מודים ביו"ע ראשון שהוא אומר על נטילת לולב, מה פליגין בשאר הימים, ר"י אמר על נטילת לולב, ריב"ל אמר על מלות זקנים, מה אמר רב בלולב, מה אם חסר חנוכה שהיא מדבריהם הוא אומר על מלות נר חנוכה לולב שהוא דבר תורה לכ"ש, מה אמר ריב"ל בחנוכה מה אם לולב שהוא דבר תורה אומר על מלות זקנים חנוכה שהיא מדבריהם לכ"ש, יעו"ש, הרי דמלות דרבנן

הרמב"ן

מגלת אסתר

שממרה על דבריהם. מיתתו בחנק והנה לדבריו (ג) לוקה הוא לדעת האומר בתלמוד לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו כמו שהוזכר בפרק מי שהחשיך (דף ק"ד) וראוי לפי הדעת (ד) הו' להחמיר מאד בדברי סופרים שכולן חורה הם אין ביניהם שום הפרש ואין בחורה דבר חמור יותר מן השבות של דבריהם אלא במחויבי כריתות או מיתות לא בחייבי לאוין שכל דבריהם חייבי לאוין ועשה הם, ורבותינו בכל התלמוד אומרים הפך מזה שהרי הם דנין כל דברי סופרים להקל מהן באיסורין כמו שאמרנו ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא והקלו בחשש איבורין דדבריהם לומר שאני אומר בפרק ראשון של פסחים (דף ט' ע"ב) אימור דאמרינן שאני אומר דדרבנן דאורייתא נוי אמרינן שאני אומר והאמינו הקטנים שאין ראויין להציד כמו שאמרו שם (דף ד' ע"ב) בדיקת חמץ דרבנן והימנינהו רבנן דדרבנן וכן בענין תחומין נאמן הסטן לומר עד כאן תחום שבת קסבר תחומין דרבנן והימנינהו רבנן דרבנן כדאיתא בעירובין (דף ל') ובכחכות (דף כ"ח ע"ב) ומהם עוד במאות שלהם הקלו (ברכות דף כ"א) אמרו ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא אינו חוזר וקרא ק"ש ספק אמר אמת ולייב ספק לא אמר חוזר ואומר אמת ולייב מאי טעמא ק"ש דרבנן אמת ולייב דאורייתא, ולא עוד אלא אפילו דברים הסותרים זה את זה הקלו אמרו בפרק במה מדליקין (דף ל"ד) אמרו לו שנים לא וערב עלינו לא' ערב עלינו מבעוד יום ולאחד ערב עלינו בין השמשות זש שערב עלינו מבעוד יום נאכל עירובו בין השמשות וזה שערב עלינו בין השמשות נאכל עירובו משחשיכה שניהם קנו עירוב ושאלו מה נפשך אי בין השמשות יממא הוא בתרא ליקני קמא לא ליקני אי בין השמשות לילה הוא קמא ליקני בתרא לא ליקני בין השמשות ספיקא הוא וספיקא דרבנן לקולא כלומר זיל הכא לקולא וחיל הכא לקולא. ועוד עוקרין דבריהם תמיד כמו שאמרו (שבת דף ד') הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיצא לידי איסור סקילה ואמרו (שם ד' ק"ח ע"ב) ביטול כלי מהיכנו דרבנן ולערב בעלי חיים דאורייתא ואחי דאורייתא ודחי (ומבטל) דרבנן ואע"פ שהלער הזה לא עשאו אדם זה ולא גרס אותו אלא בהמה היא שפלה מאלה המים והנה ביטול כלי מהיכנו קל בעיניהם מאד מפני שאינו מן החורה ודחו אותו בידים. וזה רב מאד בתלמוד לומר אחי עשה דאורייתא ודחי ומבטל עשה דרבנן. וכן במחלוקת שבין החכמים הנהיגו זה כמו שאמרו בגמרא ע"ז (דף ז') אחד אוסר וא' מתיר אם היה ח' גדול בחכמה ובמנין הלך אחרי ואם לאו בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל וגדולה מזו שאמרו עוד (עירובין דף ס"ז ע"ב) בשל סופרים עושין מעשה ואחר כך דנין ובפרק מי שהחשיך (דף ק"ד ע"ב) אמרו לענין שבת מהו דתימא להפסד מוטע נמי חששו קמ"ל שהוא חדוש אללם כשאניס דוחים דברי סופרים אפי' משום הפסד מוטע (ברכות דף י"ט ע"ב) ומטמאין כהנים את עלמן בעומאה של דבריהם לראות מלכי עכו"ם כדי שאם יזכה יבהין אין להם אלא כמו שאמרו (פסחים דף כ"ב) מנדין על שני ימים עובים של גליות ואמרו בעושה מלאכה בפורים (מגילה דף ה') ולשמתיה

חדושי מהרד"ם

על אסור שזדונו בפרט אמנם באמרו על דבר שיש בזדונו כרת ראונו על ענין שיהיה בו כרת בזמן מן הזמנים. ומה שאמר הרמב"ן (ג) שא"כ הוא שד"ם יהיו בכלל לא חסור העובר עליהם ילקה, לדעת האומר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו הכי נמי הוא שלדעתו לוקה ומה בכך. ומה שאמר עוד שאם כן (ד) ראוי היה להחמיר מאד בד"ם ולא להקל בהם וגמלא ההפך לרבותינו שהלכו בהם לקולא, לדעתו כי אין זה עקשות פה וגם לא לזות שפחים לומר שכן הורשו מאת מחקני התקנות וגזרי הגזרות ההמה ללכת בהם לקולא כדי להפריש ביניהם לד"ת וכן כתב ג"כ בעל זוהר הרקיע בשורש זה בלמדו זכות על הרב. ויש בידי להביא ראיה על זה ממה שאמר בפ"ק דפסחים (דף ד' ע"ב) הכל נאמנים על בעור חמץ אפי' נשים אפי' עבדים אפילו קטנים והטעם אומר שם אח"כ דכיון דבדיקת חמץ מדרבנן היא דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי הימנוהו רבנן דדרבנן. ופירושו שהראשונים שתקנו הבדיקה הקלו בה להאמין אפילו קטן, שאין לפרש שהחכמים הבאים אחריהם אמרו להאמין לקטן שהרי אמרו (עדיות פ"ק) אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חזירו אלא אם כן גדול הימנו בחכמה ובמנין. ואם תאמר אין זה בטול כי אם חוספת על תקנתם זה אינו דודאי בטול גמור הוא לפי שהראשונים תקנו לבדוק ופשיטא שלא יהיה נאמן רק גדול הראוי להעיד דאי לא תימא הכי מאן לימא לן שנתקיימה מותם ואין יעמדו הבאים אחריהם להאמין אפילו קטן. וכן נראה דעת רש"י שם שהפך הלשון שכתוב בגמרא הימנוהו רבנן דדרבנן שהיה נראה מזה הלשון שרבנן הבאים אחרי מחקני התקנה הזאת הימנוהו במה שתקנו הראשונים וזהו בלתי אפשר מן הטעם שכתבנו, וכתב דרבנן הימנוהו רבנן דמשמע בתקנות שלהם הם ממש הימנוהו, וכן נראה מפירושו שכתב וז"ל דרבנן הימנוהו רבנן בחיובא דלייתא אלא מדרבנן דהם הצריכו והם התירו וכו'. ועוד ראיה מההיא דפרק מי שמתו (דף י"ט ע"ב) מדלגין היינו ע"ג ארונות ללכת לקראת מלכים וכו' ואמר רבא דבר תורה אהל כל שיש בו חלל טפח חוץ בפני הטומאה ושחין בו חלל טפח אינו חוץ בפני הטומאה ורוב ארונות יש בהם חלל טפח וגזרו על שיש בהם משום שחין בהם ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהו רבנן. ומדקאמר לא גזרו בהו רבנן ולא קאמר לא גזרינן משמע שאם לא כי הראשונים לא גזרו בהם לא היינו מקילים בו. א"כ מכאן משמע שכל מה שהקלו חכמים באיסורים אשר תקנו הקדמונים לא היה רק ברשותם ורלונום שכן אמרו הם והרשו להקל בכל דבריהם כדי להפריש ביניהם לד"ת. אמנם החלוק שאמר (ה) באיזה מקום אמרו חכמים לגדות ובאיזה מקום לרדות במכת מרדות טוב וישר הוא. וכן כתב גם כן רבינו נסים בפרק מקום שנהגו וז"ל במלתא דהוי עקריה מדרבנן דכי עקר ליה קא עקר ליה לכולא מואה משמתין ליה כגון האי וכדאמר נמי

מלכי ישראל למלכי עכו"ם (ה) ואף בעונשם של דברי חכמים אין להם אלא כמו שאמרו (פסחים דף כ"ב) מנדין על שני ימים עובים של גליות ואמרו בעושה מלאכה בפורים (מגילה דף ה') ולשמתיה

דרבנן קרואין מלות סתם, וקראוין מלות זקנים, וגם דאיינו אינה מוכרת, דהא מסיק אב"י מאי מואה לשמוע דברי חכמים ויבזה שכתב עוד, ובעיני יפלא כי הכנים במלות דרבנן נסוך המים, ואני בעיניו בקשתיהו ולא מלאחיהו מוכר בגמרא שיהא דרבנן עכ"ל

מגלת אסתר

הרמב"ן

ונמי את מי נדו את רבי אלעזר בן חנוך שפקפק בנטילת ידים. ודאמר בפ"ב דמועד קטן (דף כ"ז ע"ב) רב המנונא אקלע לדרומתא שמע קול שיפורה דשכיב חזא הנהו אנשי דעבדי עבדתא אמר להו הנהו בשמתא, אבל בדבר שעקרו מן התורה והוא עובר על מה שאסרו בו חכמים מכין אותו מכת מרדות כי ההוא דמנשל בחמי עבריא (שבת דף מ' ע"ב) וכי ההוא דגזינהו לגפא דפרק שלוח הקן (דף קמ"א ע"ב) עכ"ל. והטעם לפי עניות דעתי שהחמירו במלותיהם לגדות מה שאין כן בגזירותיהם הוא לפי שמאוס קילא להו לאינשי ולכן צריך להחמיר עליהם. אמנם בגזירותיהם אשר גזרו כדי שלא יבאו לאסור של תורה ולא ינהגו קלות ראש פן יבאו לעבור על של תורה ממש ולכן הקלו עליהם במכת מרדות: ומה שאמר כי הרב כתב (ו) שכל עבירות של דבריהם מכין אותו עד שתלא נפשו אינו בעניונו לא ידעתי מקומו איש כהן, אבל בודאי יש לנו לומר שכוננו דוקא כשלא יצא לקבל דבריהם שהרי הוא מנה בחבורו הגדול אותם שמנדין אותם בעצמם על מלותיהם והם אותם שהביא בהלכות תלמוד תורה פרק שני. וא"כ נראה דסבירא ליה שמנדין ג"כ על דבריהם והיינו במלותיהם אבל בגזירותיהם על מלוא של תורה מכין מכת מרדות וכמו שכתב בריש פרק א' מהלכות שבת בחבורו הגדול בענין העושה מלאכה בשבת שאמרו בו פטור אבל אסור שהיא במלאכה שגזרו בה מדבריהם ולכן כתב להכות עליה מכת מרדות: ומה שהביא מפרק מי שמתו (ז) שמלות דרבנן אינם בכלל לאו זה כי אם אסמכתא בעלמא היא שסמכות עליו ממה שאמרו שם כל מיילי דרבנן אלאו דלא חסור אסמכיהו. אינו אומר כי המדייק בסוגיא יראה שבדאי אין ראונם שם בלשון זה דאסמכיהו סמך בעלמא רק ראיה גמורה דאלת"ה מה זה שאומר שם גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה כי היאך קורא לא תעשה שבתורה ללאו דלא חסור מאחר שאינו אלא אסמכתא בעלמא של דבריהם, ועוד כשמתקשה על זה המאמר ואמאי לימא אין חכמה ואין עצה וכו' ומשיי בלאו דלא חסור דכל מיילי דרבנן אלאו דלא חסור אסמכיהו מה היה עוד צריך להוסיף ולומר משום כבודו שרו רבנן, הרי כבר מתורץ

הוא מה שהקשה לימא אין חכמה וכו' כשאמר דמה שאמר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה היינו דוקא במלות דרבנן שגם אין שייך לומר אין חכמה וכו'. אלא שבדאי מותרך הוא להשיב שתי קטיות. אחת מאין חכמה ואין תבונה וכו'. והשנית ממה שאמר אחיכו עליה לאו דלא חסור דאורייתא הוא. ועל הראשונה השיב דהבא איירי במלות דרבנן, ועל השנייה השיב שגם כי לאו דלא חסור מן התורה הוא לשמוע לכל תקנותיהם וגזירותיהם. ומ"מ כבוד הבריות דוחה אותו משום שהחכמים עלמם שתקנו אותם המלות והגזירות אחול ליקרייהו במקום שיש בו כבוד הבריות, ופירש רש"י כגון לעולם בשבת אבינים של בית הכסא לקנות או מי שנפסקה ליטת עליהו בדרמלית לא הצריכוהו להניח עליהו שם וליכנס לביתו ערום. וגם בסוף פרק הקומץ רבה (דף ל"ח) הביאו זה המאמר ופי' רש"י שם וז"ל בלאו דלא חסור כגון לעולם אסור ודרבנן ואבינים מקורזלות מותר להכניס לבית הכסא משום כבוד הבריות אבל לשאת משא דכתיב בהדיא לא דחי כבוד הבריות עכ"ל. אח"כ מלאתי כי גם בעל זוהר הרקיע סובר שזהו פי' אסמכיהו בזה המקום, ונראה מדבריו שגם הוא דייק ממה שהאריך הגמרא לומר ומשום כבודו שרו רבנן שכתב בזה השורש וז"ל. המין הב' מקושית הרב ז"ל בזה הוא להכריע שאי אפשר שיהיו נכללין אסורין דרבנן בלאו דלא חסור והביא ראיה מההיא דפרק מי שמתו כל מיילי דרבנן אלאו דלא חסור אסמכיהו. והוליא הרב מזה שאין אלא אסמכתא בעלמא ולא שיהא העובר עליהם עובר על זה הלאו

חדושי מהרד"ם

עכ"ל. ואי שחמית מניה סוגית הגמרא דמסכת' זבחים (דף ק"י ע"ב) דשם איתא על מה דתנן במשנה ר' אלעזר אומר אף המנסך מי חג בחוץ אר"י משום ר' מנחם יודפאח ר"א בשיטת ר"ע רבו אמרה דאמר נסוך המים דאורייתא דתניא ר"ע אומר נסכיה בשני ניסוכים הכתוב מדבר א' נסוך המים וא' נסוך היין. וכתבו שם בחס' בד"ה אישתיטתיה, ולפ"ז זה משמע דאיכא מ"ד דניסוך המים דרבנן, יעו"ש. ובירושלמי בפ' לולב וערבה ה"ו איתא, אית תנאי תני בשם ר"א לריך שיהא מלווין לשם החג חית

20

מגלת אסתר

הרמב"ן

עשרה מדות, מכל מקום לא יעשה על כלם זקן ממרא מזה הטעם ממנו: ומה שהביא עוד ראייה כי הקלו בהם ממה שראינו (יא) שבעונשם לא הלכו רק נדו ושמתו, אין מכאן ראייה כלל, כי אדרבא חומרא גדולה היא זאת לנדות יותר ממה שילקוהו. וכן מצינו בפרק ואלו מגלחין (דף י"ז) ומייתי לה בפסחים פרק מקום שהגבו אמר רב פפא חייבי לי דלא שמימי לורבא מדרבנן מעולם, אלא כי קא מחייב לורבא מדרבנן שמחא היכי עבד, כי הא דבמערכא ממנו אנגדא לורבא מדרבנן ולא ממנו אשמחא מאי שמחא אמר רב שם מימחא ושמואל אמר שמחה יהיה. ופרש"י שם ממנו אנגדא מלקות ומלקות יפה להם יותר משמחא והווי מלקי להו. ובפסחים (דף כ"ב) ג"כ רב נתן בר אסיה אול מבי רב לפומבדיתא ב"ט שני של עלות שמחיה רב יוסף אמר ליה אביי ולנגדיה מר נגד, אמר ליה עדיפא עבדי ליה דבמערכא ממנו אנגדא דבר בי רב ולא ממנו אשמחא, ופרש"י ח"ל, עדיפא עבדי ליה החמורה ממנה עשייתו לו דשמחא חמורה, הרי כי עונשם במלכותיהם חמור משל מלכות החורה אשר אין בהם כרת או מימחא ב"ד. ומעשה דברי הרב כלם נכוחים אין בהם נפתל ועקש, ואינו צריך יותר להשיבו על כלליו אשר נתן ואמר כי הם אמתיים, כי כשזכר קם זה נופל. אמנם זאת אשיב אל לבי, מה שאמר כי אלפזר בן חנוך הורה (יב) בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת בשל דבריהם והיה בזמן שדיני נפשות נוהגים, ומ"מ לא דוהו במימחא כי אם בנדוי, ואנא בענייני לא יכולתי לרדת לסוף דעתו, היאך הוליא שלל שפקפק בנטיילת ידיהם יהיה מורה בדבר שזדונו כרת וכו'. אי משום שגזרו מפני סרך תרומה כדאמר בפרק כל הבשר, הרי אפילו באוכל תרומה בסתם ידיהם אין בו חיוב כרת רק עובר על גזירותם שגזרו ליעול קודם את הידים, כי מה שגזרו בנטי" לא היה משום שמא נטמאו הידים ונמא אכול תרומה בטומאה שהוא במימחא בידי שמים, דאם כן ילערך לנבול כל הגוף שאם נטמאו הידים נטמא ג"כ כל הגוף. אלא משום דפסח ידים עסקניות הם ונוגעות בבשרו ובמקום הענופה וגנאי לתרומה בכן ונמאסת לאוכליה כשנגע בה בידיהם מסואבות, וכן פי' רש"י בפ"ק דשבת (דף י"ד), ואי משום שעבר על גזירתם שיש בה מימחא כמו שאמרו (עירובין דף כ"א ע"ב) כל העובר על דברי חכמים חייב מימחא בידי שמים, ולכן אמר שעבר על דבר שזדונו כרת וכו' הרי אין זה נקרא דבר שזדונו כרת רק במימחא בידי שמים. ועוד כי אין כרת זה כתוב בתורה רק מדבריהם הוא. ומה שאמר עוד (ג) כי המלות שחדשו החכמים אין להם אפילו סמך בלאו של לא חסור והוכיחו ממאמר רב נחמן דפ' במה מדליקין. הרבה חשבות בדבר. ראשונה מי הגיד לו להרמב"ן שבה תלוי מחלוקת רב אחיאל ורב נחמן דלמא דלהכי נקט רב נחמן פסוק שאל

שיאמרו בין שקבלו פירושו ממנו או שיאמרו כך ממשמעות התורה וכוונתם לפי דעתם, כי על המשמעות שלהם הוא מאוה ונותן לנו התורה, וזהו מה שאמרו (ספרי) אפילו אומרים לך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל שכך הוא המאזה לנו מאדון התורה יתעלה שלא יאמר בעל המחלוקת היאך אחיר לעלמי זה ואנכי יודע בודאי שהם עושים והנה נאמר לו בכך אחת מאוה, וכענין שנהג רבי יהושע עם רבן גמליאל ביום הכפורים שחל להיות בחשבונו כמו שהוזכר במסכת ראש השנה (דף כ"ה). ויש בזה תנאי יתבונן בו המסתכל בראשון של הוריות (דף א' ע"ב) בעין יפה, והוא שאם היה בזמן הסנהדרין חכם וראוי להוראה וזכרו בית דין הגדול בדבר אחד להיחר וזהו סבור שטעמו בהוראתם אין עליו לשמוע דברי החכמים ואינו רשאי להחיר לעלמו הדבר האסור לו אבל ינהג חומר לעלמו וכל שכן אם היה מכלל הסנהדרין יושב עמם בבית הגדול, ויש עליו לבא לפניהם ולומר טענותיו והם ישאו ויחננו עמו, ואם הסכימו כלם בבעול הדעת שהוא שאמר. ושכשו עליו סברותיו יחזרו וינהג בדעתם אחרי כן לאחר שסילקו אותו ויעשו הסכמה בעצמם. וזהו העולה מן ההלכות ההם ומכל מקום חייב לקבל דעתם אחר ההסכמה על כל פנים. אבל הגזרות והתקנות שעשו חכמים למשמרת התורה ולגדר שלה אין להם בלאו הזה אלא סמך בעלמא ואין בהם דין המראה כלל וכל שכן שהממרה בהם עובר באחת מהן על דעת שהוא עושה אסור שאינו עובר בלאו הזה ואינו בכלל דין פרשה זו כלל לפי שהיא כולה עונש הממרים לא החוטאים. (יא) אבל הם דנו בממרא שלהם עונש גדול כמו ששינו (ברכות דף י"ט) אמר רבי יהודה חס ושלום שעקביא בן מהללאל נחנדה שאין עזרה נעלמה על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל אלא את מי נדו את אלעזר בן חנוך שפקפק בנטיילת ידיהם. והנה זה לא קבל עליו גזירה שגזרו בידים לחולין ולא נחייב אלא בנדוי והוא על כבוד הרב כלומר על כבוד הסנהדרין בעלי התקנה כמו שאומר בשלישי של ברכות. והיה זה בזמן דיני נפשות בימי עקביא בן מהללאל ועשה מעשה בהמרמאסו (יב) בדבר שהוא מביא לחיוב כרת בשל דבריהם*) כענין בחמת בשעה ששית ולא הגיע לו מן העונש אלא נדוי כי הוא חיובו בידי אדם, אבל מחמירים בו בעונש שמים ממאמר וסורף גדר ישכנו נחש. וכמו שאמרו בגמרא ערובין (דף כ"א ע"ב) בנטי" דברי עקיבא בבית האסורין אמר לו תן לי מים ליעול ידי אמר לו לשחות אין מניעין ליעול ידיהם הן מניעין אמר ליה ומה אעשה שחייבין עליהם מימחא מוטב שאמית עלמי ולא אעבור על דברי חברי וזה מהפלגת חסידותו, כבר תמכו עליו אמרו וכששמעו חכמים בדבר אמרו ומה בזקנתו כך בבחרותו על אחת כמה וכמה: (יג) ועוד אודיעך כי המלות שחדשו אותן החכמים או הנביאים

חדושי מהרד"ם

ר"א ברבנן, יעו"ש. שפי' דר"ע ורבנן פליגי בזה, אי נסוך המים דאורייתא אי דרבנן, ואף דדחי הסם בירושלמי ואמרו שם לית יביל דא"ר יוחנן כל שיעת ר"א כר"ע רבו, כמה דר"ע אמר נסוך המים דב"ת, לא דחי אלא דר"א ס"ל כר"ע רבו בין דס"ל דלריך שיהא מלווין לשם החג, בין אי ס"ל דאין לריך, ע"כ דס"ל לר"א כר"ע דנסוך המים דבר תורה כמו שאמר ר' יוחנן, יעו"ש. אבל עכ"פ רבנן דר"ע ס"ל דנסוך המים דרבנן, ואף דאין קי"ל כר"ע, י"ל לפי מה דס"ד בזבחים (דף ק"י) דמאן דס"ל בלוג היה מנסך לית ליה דנסוך המים מה"ס, וא"כ מקשה הרמב"ן לר' יהודה לשיטתיה, דהא ר' יהודה ס"ל בסוכה שם בלוג היה מנסך, ובר"ה הלא ר' יהודה הוא דאמר משום ר"ע אמרה תורה נסכו מים בתא, וכיון דר"י ס"ל בלוג היה מנסך

הרמב"ן

מגלת אסתר

כגון נר חנוכה ומקרא מגלה אינם באין בסמך הזה. שכן אמרו בפרק במה מדליקין (דף כ"ג) במדליק נר חנוכה שצריך לומר אשר קדשנו במצותיו וכו' להדליק נר של חנוכה ושאלו והיכן לנו רב אייבא אמר מלא חסור רב נחמן אמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. ראה רב אייבא לומר כשם שהגזרות והסייגים של דבריהם סמוכים על לאו דלא חסור כמו שהזכירו בפרק מי שמתו (דף י"ט) בענין בלאים שלהם כך המלות שחדשו כגון נר חנוכה סומכין על אותו הלאו ע"ז. ורב נחמן בר יצחק אמר שאין סמך בלואו הלאו אלא לדבריהם שיש בהם עיקר בחורה אבל המלות המיוחדות מהן אין להם סמך אלא בפסוק שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. והענין הזה ברור לפי שהדברים שהם מוסיפין במלות החורה עומן בעין פירוש החורה הוא שהם ז"ל אומרים כל למר ופסחים הוא בלאים וכל שבנות הוא מלאכה וכיוצא בזה שאלו היה דעתם כן היינו חייבים להאמין אותם מזה הלאו בודאי שהוא מחייב אותנו להאמין בחורה כפי הפירוש שפירשו הם בזה. אבל בשאומרים מדליקין נר חנוכה אין אדם יכול להסמיכו על זה הלאו בשום ענין שאין זה בא בכלל הכתוב שאמר כי יפלא ממך דבר למשפט אלא בכלל שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך שהיא לוואה לקבל מן הזקנים על הכלל. ויש מחכמי התלמוד חולקין על זה וסוברים שאין לנו ראיה לומר אשר לנו במלות הזקנים. והזכר בפרק גולבוערבא (דף מ"ו) והנה נחברר זה. ואני תמה על הרב שזה גמר דעתו וזאת סברה שקועה אלול יחד שלא תמוט שהעובר על דברי חכמים בין בחקנות בין במלות המתחדשות עובר על עשה ועל לא תעשה שבחורה ונאמרו ממשה מפי בגבורה לקבל כל מצוה שיסדרו אותה ולעשותה מלא חסור (יד) למה יכבד עליו חשבון בעל הלכות שמנה מצוה חנוכה ומגלה שנאמר למשה בסיני. אבל אנו עם היות דעתנו שאין בהם זכר בלאו הזה מ"מ מנהג חכמים הוא לומר בלשון הזה לפי שכורשו מלאו ית' מפי הקבלה לתקן ולסדר והם דורשים בזה רמזים וגימטריאות. והסימה שמנה הרב מן תורה לזה לנו משה שירמוז מגלה ונר חנוכה בגימטריא איננו גדול שכבר דרשו (מגלה דף ז') כתוב זאת זכרון בספר (פז) כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה זכרון מה שכתוב בניאים בספר מה שכתוב במגלה כי החורה תלויה ותפרש ותודיע ותרמוז. וכבר רמזה לגלותו בגימטריא כמו שאמרו (סנהדרין דף ל"ח) לזקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים שתי שנים לנמשנתו. (פז) וכן אמרו בפרק ראשון של ברכות (דף ה') מאי דכתיב ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם. לוחות האבן זו המקרא. והתורה זו משנה. והמצוה

שאל אביך משום שנראה לו יותר כולל לכל מצוה וגזרות דרבנן. ועוד אפילו שנאמר שבה חלוי מחלוקתם, מאן לימא לן שהלכה כרב נחמן שהוא פסוק כמוסו, כי הנה אדרבה מלאכי שסתמא דגמרא סבירא ליה כרב אייבא. וזה באמרם בפרק מי שמתו כל מיני דרבנן אלאו דלא חסור אסמיכיהו, וכן לעולם במלות דרבנן הזכירו בגמרא לאו זה. ומה שאמר עוד כי אחר שהרב סובר שהעובר על גזרות וחקנות דרבנן עובר על עשה ועל לא תעשה (יד) למה יכבד עליו חשבון כה"ג. אני אומר דאי משום הא לא איריא שהרי לא נאמרו לו בפירוש לזווחם אלינו. ומה שהביא מפ"ק דמגלה דאמר (פז) בספר מה שכתוב במגלה. הנה זה המאמר אין כוננו שנתנה לו זאת המצוה למסרה אלינו. שהרי הפסוק אומר תורה לזה לנו משה דמשמע מצוה כמין תרי"ג מסר לנו משה ואין המגלה בכלל שהרי לא הזכיר בחורה. ומה שהתחיל זה המאמר ואמר כתוב זאת זכרון כתוב זאת מה שכתוב כאן וכו', שנראה שכל הדברים המוכרים שם משה כתבם. וזה בלתי אפשר, שאם כן למה לא נתנם לנו, והנה הוא מכלל הכתוב נבואתו שבמיתה ח"ו. אלא בודאי ראויים במאמר ההוא כי נתן ראיות מימי משה לכתוב פסוקים אחרים, ולא יהיו נראים כמוסיפים על תורה משה. וכן נראה ג"כ דקאמר לעיל מיניה (דף ז') שלח להם אסתר לחכמים כתבתי לדורות שלחו לה הלא כתבתי לך שלשים ולא רביעיים עד שמאלו לה מקרא כתוב בחורה כתוב זאת זכרון בספר וכו'. כי הנה נראה מכאן שהפסוק הזה הביאה לומר שיוכלו לכתוב המגלה, ובפרט אחר שנראה מפסוק הלא כתבתי לך שלשים שלא היה להם להזכיר מלחמת עמלק רק ג' פעמים. ועוד אם היה פירושו שמשה כתבה היה לו לומר עד שמאלו שמשה רבינו כתבה שנאמר כתוב זאת זכרון וכו'. אלא בודאי הוא לא כתבה וגם לא נתנה לו לאמרה לישראל רק השם הודיעו כי באחרית הימים כתבת, והורשה לכתבה ברמז הפסוק הזה מכתוב זאת וגו'. וגם מה שאמר בפ"ק דברכות (פז) מאי דכתיב ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם לוחות אלו עשרת הדברות שורה זו מקרא והמצוה זו משנה אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים להורותם זה גמרא מלמד שכלם נתנו למשה מסיני. אין פירושו שכל אלה הדברים נתנו לו ליחסם לנו, שאם כן למה כבש נבואתו. ועוד אם כן איפה מה היה המחלוקת בפ"ק דכ"ב (דף ע"ו) לדעת מי כתבו נביאים וכתובים הרי משה כתבם או נתנו לו כתובים מה'. וא"ת שדעתם היא שחזרו וכתבו את השכחה, א"כ למה לא הכניסום בכלל שאר הדברים שם בפ"ק דמגלה (דף ג') שאמר שכחום וחזרו ויסדום, וכס מזלפ"ך ותרגום

חדושי מהרד"ם

מנסך הרי ס"ל נסוך המים אינו מה"ת, ומדוע אמר, אמרה תורה נסכו מים לפני בנה, כן נראה לישב דברי הרמב"ן: ומה שנתגלגל בהשורש הזה ענין אחד, והוא שהרמב"ם ז"ל כתב במאמרו, וכן כתב ג"כ בחבורו בהל' ממרים שהעובר על דברי חכמים ז"ל הוא עובר על לאו דלא חסור. והרמב"ן ז"ל השיגו שאין בכלל לאו דלא חסור אלא מה שאמר בפירוש החורה, כגון דברים הנדרשים ב"ג מדות, אבל מה שלא הוויאו מ"ג מדות אינם בכלל לאו דלא חסור, והרבה להשיב קושיים על הרמב"ם ז"ל. ובזוהר הרקיע כתב, וקושייתו עם היותם רבות במספר נכללות הם בשמי מימין: ה"מין האחד, ממה שמלינו בכל המקומות בתלמוד שדנין דברי סופרים להקל, ואלו היו דברי סופרים בכלל לאו דלא חסור, לא היו דנין בהם להקל יותר מדברי תורה, שאלו ואלו דברי תורה הם, ואין הפרש ביניהם אלא שבאלו נאמרו בפירוש, ובאלו לא בא האוי בפירוש אלא בכלל לאו דלא חסור:

המין

מגלת אסתר

הרמב"ן

והמנוח כמשמעה. אשר כחציו אלו נביאים. להורותם זה התלמוד מלמד שכולם יתנו למשה בסיני. (יז) ובגמ' ירושלמי במסכת מגלה (דף ע' ע"ד) רב ור"ח ור' נתן ובר קפרא וריב"ל הוו יתבין ואמרין התגלה הזאת נאמרה למשה בסיני אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה: והפליא שאמר הרב ז"ל והתבונן והתפלל היך נחשוב שקריאת ההלל ששיבת בו דוד לאל שמש רביו לנו זה. וגם בעיני יפלא מאמר הרב שהוא עמו ז"ל מנה במלות תפלה שנאמר ועבדכם את ה' אלהיכם וידוע כי בתלמוד אומר חזיר (א) תפלה דרבנן ומפורש אמרו (ברכות דף ל"ג) אנשי כנסת הגדולה חקנו להם לישראל ברכות קדושות והבדלות. והנה לדעתו לריך שנפרש ונאמר שנלעוו ישראל להתפלל אל הקב"ה ושיבקשו ממנו לבדו יתעלה משאלותם ויפילו תחנונם בעת לרסם. אבל שיתחייבו בכל יום בקר וערב זה תקנת חכמים הוא וכנגד חמידים חקנום, גם בתקנה זו לא פירשו מעבדה של תפלה אלא היו מתפללים כל אחד ואחד כפי לחות לשונו ותבנתו. וכבר ביאר הרב כל זה בפרק ראשון מהלכות תפלה. אמר מלוא עשה להתפלל בכל יום ואין מוין התפלות ולא חיוב התפלה הזאת מן התורה וכן היה ממש רביו ועד עזרא (ב) ועזרא ובית דינו עמדו ותקנו י"ח ברכות כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וחסיה תפלת העלגים שלמה כתפלה בעל לשון האדם. וכן חקנו מנין התפלות כמנין הקרבנות. כל זה כתב הרב בלשון כמותו. והנה הרב למדנו הענין הזה וביאר אותו לנו ביאור שלם אם כן למה יתפלא על ההלל שנלעוו למשה בסיני שיאמרו ישראל שירה במועדיהם לאל שהזיחם ממזרים וקרע להם את הים והבדילם לעבודתו וצא דוד ותקן להם את ההלל הזה כדי שישירו בו. וכן שבמקדש מן התורה הוא כדברי האומר עיקר שירה בפה ושירה מעבדת קרבן והוא לדוד כמו שנינו במס' תמיד (דף ט' ע"ב) השיר שהיו הלויים אומרים בבהמ"ק בראשון היו אומרים לה' הארץ ומלואה וכו'. וכן (ברכות מ"ח ע"ב) אמרו משה חוקן ברכת הון ויהושע חקן ברכת הארץ ושלמה חקן בונה ירושלים וכולן אין מעבדת תורה אבל נלעוו מן התורה שנבדק אחר אכילתו כל אחד כפי דעתו בענין ברכת מנימין רש"י (שם דף מ"ח ע"ב) שאמר בריך רחמנא מאריה דהאי פיתא ובאו הכהנים ותקנו לנו נוסח מחוקן כלשון ואח המליכה ושנינו בו אנתנו עוד כו'. ומלכות בית דוד משיח מהרה תחזירנה למקומה ותבנה ירושלים. כי הענין תקון שלמה ובית דינו והלשון כפי הזמנים יאמר. וכן כל מה שנאמרו משבחין לאל יתעלה כך הוא. ולמה יתמה הרב בכלל זה ביסודו של

והרגום של תורה וכו' כדאיתא הכס (דף ג'), אלא פשט המאמר כי כל הדברים נחנו לו למשה ונגלה לו כל מה שעחיד להתחדש אחר זמן, וגם הראה לו ה' יתברך הכל בכתב, אבל לא שיגלה ויאמר אותם לישראל, ורק החומש לבדו עם פירושו נתן להראות להם בדורו. ומאמר (יז) הירושלמי גם כן שאומר המגלה הזאת נאמרה למשה בסיני, פירושו נאמר לו, כי היחה עחידה להתחדש המנוח הזאת בתוך בני ישראל. ומה שהשלים שם במאמר ההוא אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה, ראונו כי גם שלא נלעוו עד ימי מרדכי, הנה כבר קדמה מלוא ומני קדם יומי משה שנגלה לו העחיד להיות לאחר זמן, אבל אין פירושו שהוא היה לו לאות עליה מלוא, ולא אמרה עד בא מרדכי שהוא צוה אותה לישראל, שאם כן אחת מכנים משה בכלל כובש נבואתו, ולא תהא צוהת לישראל:

נראה לי שהנכון הוא כדברי הרב לבתי הכנים צוה המנין הלל לפי שבדואי הוא מדרבנן כאשר נזכיר לפנינו, ומה שאמר עוד הרמב"ן כי (א) מלות התפלה היא מדרבנן, כמו שהזכירו פעמים רבות בגמ', הנה להיות שאין כאן מקומו לא אשיב עליו. אמנם בהשיב על מה שהשיג על מלות עשה של הרב שכתוב היא מלות תפלה, אז הביא ראיות להוכיח שהיא מדאורייתא. ומה שאמר עוד כי אפילו לדעת הרב (ב) נוסח התפלה לא היו דאורייתא, ומכל מקום הביאה צוה החשבון, כ"ל שאין הכדון דומה לראיה שהתם מלינו פסוק שלוו בתפלה, והוא ועבדכם את ה' אלהיכם. אמנם בהלל לא מלינו בתורה אוו עליו, שמה שכתוב וביום שמחתכם ובמועדיכם ותקעתם גוג', ואמרו דעיקר שירה בפה זה אינו אלא על הקרבן, ושפיל לסיפיה דקרא. שאומר על טולותיכם ועל זבחי שלמיכם אבל שלא בשעת הקרבן לא. אמנם קשה לי דעת הרב שכתב כי אין למנות ההלל במנוח דאורייתא שזה לנו משה, שהרי דוד אמר, ובזה הטעם השיג על בה"ג שמנאו. כי נראה לי שאין מכאן תשובה עליו, שהרי נחלקו

המין הב' מקושיותיו, הוא להכריח שאי אפשר שיהיו נכללין אסורי דרבנן בלאו דלא תסור, והביא ראיה מפרק מי שמתו (ברכות י"ט ב') כל מיני דרבנן אלאו דל"ת אסמיניהו שאין אלא אסמכתא בעלמא, ולא שיהיה העובר עליהן עובר ע"ז הלאו, והזהר הרקיע הקשה על הרמב"ם מפרק בחרא דיומא (דף ע"ג ב') דאקשה עלי' דר"ל דסובר חזי שיעור אסור מדרבנן ממחני' דחקן שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וערפות וכו' ואוקמה ר"ל במפרש חזי שיעור, ואי ח"ש אסור מדרבנן מושבע ועומד הוא, ופירש"י מלאו דלא תסור. ודחי' כיון דאית ליה היתר מה"ל לאו מושבע ועומד הוא ובהכי סלקא שמעתתא, וא"כ איך אפשר לרבינו ז"ל לומר שאסורים דרבנן בכלל לאו דלא תסור הם. וכן הקשה מרש חזר דאמרין על יין קדוש כיון דמדרבנן הוא לאו מושבע ועומד הוא. עוד הקשה ממחשים בלאסור דרבנן דהויא התפסה, ובפסולי עדות דרבנן היו ספק קדושין, ואלו היו אסורין דרבנן בכלל לאו דלא תסור לא היו אסורין כן. עוד הקשה הרמב"ן מה שלא הביא הוזהר הרקיע, והוא מתמה עלמו על הרמב"ם ז"ל שגמר בדעתו שהעובר על דברי חכמים עובר על עשה ועל ל"ת שבתורה, מפני שנלעוו ממשה מפי הגבורה לקבל כל מלוא שיסדרו אותה לעשותה מלא תסור, למה יכבד עליו חשבון בעל הלכות שמנה מלות חנוכה ומגילה שנאמרו למשה בסיני:

ולתרגין דברי הרמב"ם נחון לבאר מוקדם שלא תקשה עליו הקושיא האחרונה שהקשה, שנראה כמו סתירה בדבריו, והוא דמה דכתב בהל' ממרים כל מי שאינו עושה כהוראתן עובר בל"ת שנאמר לא תסור וכו', אחד דברים שלמדו מפי השמועה וכו' ואחד דברים שלמדו מפי דעתן בלחם מן המדות וכו' ואחד דברים שעשאו סייג לתורה וכו', כל אחד ואחד מאלו כג' דברים מלוא

דרשות הר"ן
דרוש חמישי

מקום ג

והמחם הם הם נמשלה תורה לנס חיים מעל אדם שהכה את בנו מכה גדולה והיה לו רמיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שרפיה זו על מחסך אכול מה שהגאון ושהיה מה שהגאון ודחת בין נחמן בין גאון ואי אחת מחידת ואם אחת מעצירה הרי היא מעלה רמה, כנר נילך שלא יסחד בהיותו עוסק בטורה פן יתקפרו היר, כי עסק התורה יאילו מכל זה, וזה מה שאמרו כאל מכונן לב לומדיהם, ואמרו עוד בעלי חסידות חלו תלמידי חכמים שיזכרין חסידותם באופות ועיסוקן בתורה הללו מפאין והללו מסמאין הללו מכשירים והללו סוסאין הללו מחירים והללו אושרין שמה האמר וכו' והיאך אי למד תורה מעשה, כלומר איני יודע איזה מהם השיג האמת ח"ל כלם נחמו מדועה אחד כלן פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ב"ה שנאמר וידבר אליהם את כל הדברים האלה לאמר, דרכו מלח כל שאפילו דבר מי שלא השיג האמת: וזה הענין נרץ עיון, איך נאמר שמי כמות המחלוקת נאמרו מפי הגבורה והלא ר' אליעזר ור' יהושע נחלקו והאחד השיג האמת והשני לא השיגו, ואיך נאמר שיגל מפי הגבורה דבר שאינו אמיתי:

אבר הענין קד הוא שכבר ידוע שכל התורה שכתב וכתב על פה נמסרה למשה כמו שאמרו בגמלה (דף יב) אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן מלי דכתיב ועליהם ככל הדברים וגו' מלמד שהראה הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שכתב פה עתידין להודיע ומלי ר' יוחנן מלי ר' יוחנן מלי ר' יוחנן מלי הם המחלוקת וחלוקת הפסוקים שבין חכמי ישראל וכלן למדו מפי הגבורה ומכאן כלל אשר בו יודע האמת והוא אחרי רבים להפסוק, וכן לא חסור, וכבר נמסרה האמת בין החכמים אם יראה יחד אלא רבים היו קובעים הלכה בדברי המרובים ואם רבים אלא רבים או יחד אלא יחד כפי המראה לחכמי הדור ההוא שכבר נמסרה להם ההכרעה, כמאמר ונאם אל הכהנים הלאים או אל הכהנים אשר יראה בימים ההם, ודעתו והגידו לך אם דבר המספיק וכן לא חסור, הרי שנתן רשות לחכמי הדורות להכריע במחלוקת החכמים כפי המראה להם, ואפילו אם הקדומים מהם גדולים מהם ורבים מהם, שכן נאמרו ללכת אחר חכמי הדורות שיסכימו לאמת או להפסוקה מנולד בהרבה מקומות:

ועל זה הדרך יתפרש מה שאמרו בפי' השוכר את הפועלים (ב"מ סו) בעובדו דרבה בר נחמיה הוה יתיב אגומא דדקלא וקא גרים שמת במחיצתא דרקיעא אם ביהם קדמה לשער לנן סמא ואם שער לנן קדמה לבהם פהא ספק הקב"ה אמר פהא וכלהו מחיצתא דרקיעא סמא אמרי מאן נוכח טכח רבה בר נחמיה דהוא יחיד באהלה לא הוה מי מלאך בעות למיקרב ליה מדלג סוי ספק פומיה מגידא אלא לידמי ליה לעודנא דסמא אמר תינה פסיה דההוא גברא ולא סמא בידא דמלכותא אפיק וזה נפשיה כי כהניחא נפשיה אמר פהא פהא יתה בם קול והאמר אפיק רבה בר נחמיה שטח פהא ויפסא פהא בטהרה וזה דרשנוה לריבה ביהא, כי נאמרו לא היו משימים

כדכ"ה

והיה הפנה לקיום התורה כמו שאמרנו כדי שידעו בלחם שהוא נביא הש"י לא מאד האותיות, וכיון שכן מדוע נסמך על פלוכוף חולק עליו. וכבר העיד הוא מפי הש"י: **דגל** ביהא כי אין הפנים להשגתו כי נמשלה עליהם בארבעה מעלות שהזכרנו ולא יהיה נביא לשולם ולא היה קודם מרע"ה ששלמו באלו המעלות ולא אחד מהם, רק לערך בשעה זכו כל ישראל לאחד ממעלות דאורי ולא יהיה לך, והוא שלא היה ביניהם ובין הש"י אמר, ואפ"ם שלא היו ראויים לאותה ההשגה, וגם שהיו רבים ביניהם שלא היו ראויים למדרגת הגבוהה כלל, היה זה כדי שתתחזק אליה נבואתו ופלא נאמן לפלוכוף שיספור דבריו, ולפיכך כל פלוכוף שידבר ספק לנבואת משה דע שהוא איש שקר, ואין נרץ לומר בתורה שכתב אלה אפי' בתורה שב"ס, אלא יאמר לנו שיכתוב דברים הפך מן הכללים המפורים לנו בגמרא, דע אשר לא דברו ה', כגון שיכתוב ויאמר ה' עמי לעשות כרבה במה שהוא חולק עם אביו הפסוק ההלכה כמותו, דע שהוא איש משקר באמת שכבר נאמר הש"י אחרי רבים להפסוק, וכמו שנבארה בתורה האמת בזה הקב"ה נבארו בתורה כל כללי הגמרא, ואף אם יכחיש היחיד לאמת יותר מן המרובים יש לו לבסוף דעתו חלילה. ואיך נאמן הנביא לעשות כנגד יסבל הזה, והוא אמרם בבא בתרא (דף יב) הכס עדיף מנביא שנאמר ונביא לבב חכמה מי נחלה במי הו' אומר קצן נחלה בגדול, וכבר אמרו בב"מ (דף נה) בענין ר' אליעזר עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא, מאי לא בשמים היא כבר נאמר לו משה על הר סיני וכתוב בה אחרי רבים להפסוק, והפסוק אלי הוא, כי ההכס יסיר ספקות התורה שהוא יסוד הכל ויכמע אליו הנביא על כרחו, ואם הכיח יסיר להכס דבר במשפטים שיביאנו מאד נבואתו לא יחמע אליו כלל, הנה ראו כלם שר' אליעזר מכחיש אל האמת יותר מהם וכי לאותיות כלם אמתם נודקת והכריעו מן השמים כדבריו, ואפ"ם עמו מעשה כהסכמתם, האמר שכלם נטה לפתא אפ"ם שהיו יודעים שהיו מסכימי' להסך מן האמת לא רצו לפאר והיו שוכרים על דברי תורה אם היו מסכימים ביון שכלם מחייב לפתא, שההכרעה נמסרה לחכמי הדורות ואשר יסכימו הם הוא אשר ע"ה הש"י: **ודגל** מתברר בחגיגה (דף ג) אמרו שם ושור פתח ודרש דברי חכמים כדרכותם וכמשפחות נסופים בעלי חסידות נחמו מדועה אחד. מה דרכו זה מכין את הפנה לתלמיה להביא חיים לשולם חף ד"ה וכו'. דלא בזה שכתו שהדרכו הוא מיישב את הפנה לפסוק חרישית ביושר ושלא תלך אנה ואנה, ומן היושר ההוא בא חיים לשולם והן התצווה והפסוקות, חף דברי תורה מכונן לב האדם ומתקבץ אורו, ולא ספקות שמגיע ממנו חק או דעם נספר, אלא הפנים דעת אמיתי יגיע בו האדם למה שהוא פלגיו. שם הכמות מתקחות לב האדם, אבל יסורו מדברי חיים לדרכי מוס ויגיעו מן דעות נספרות שכן יראה נספר, אבל התורה לא שפאר ללמודיה דעת נספר ולא מדה מנוסה, וכבר נמנו זה בקדושין (דף כט) אמרו שם

טקסוק במה שהבינו מהם יתבדק שהיה מספר בלמח ולא זלנו, א"כ הלא אמר משה עד שהורכבו להכרעתו כל רבה בר נחמני, אבל ההגדה זו מתפרשת על הדרך שכתבנו כי עב היוחס יודעים שספק שהור על דרך האמת, היו אומרים משה שהכרעה התורה ממסרה להם בהייהם ותכלה היה מחייב לממח, היה מן הראוי שיהיה ממה אע"פ שהוא הפך מן האמת שכן מחייב השכל האנושי, והשאר אע"פ שהוא אמת אינו ראוי לעשות מעשה בדרכי התורה, כמו שלא פהרו פעלי מהלוקה של ר' אליעזר, אע"פ שנהגה עליהם בזה קול מן השמים שהלכה דבריו, ולא נסתפק להם שהענין ממה הש"י כמו שלא סופק על אלו ואעפ"כ אמר ר"א אין תורה מן השמים, ולפיכך אמר מאן טבח טבח רבה בר נחמני, ולא בזה לו ההכרעה מן הגאונים כי לא נסתפקו בזה כמו שכתבתי, אלא שהכרעה ששכל האדם מהייב כפי התורה והמדות שהיה מדרשה בן, ומה שהיו מסמאין לא היה רק מקור שכל בערך השכל האנושי, או מהתחשלות בהלמוד תורה צהייהם. וכבר נתבאר מכל זה שאנו מזהירים שלא לעבור על כל מה שיסכימו הכמי הדורות ולפיכך העובר על א' מהשבותין עובר בל"ם מן התורה, ואין הפרש בין הממלט מחס בשבת או היוזא בסמל המאמר כמעשה שהיה, לאוכל הלז ולהורש בשור ובחמור, ולא עוד אלא שעובר על עשה ועל לא תעשה אלא שאין לוקן עליו מפי שהיה לאו שיתן לאזהרה מיתה בית דין, ומה שאומר תמיד בגמרא ספיקא דרבנן לקולא וכלאמיס הקפיים בשל דבריהם, ולא העמידו דבריהם במקום הספד ממון, ומפי הספד ממון ומפי כבוד סברות, ובשמחת יוב מוב בהרבה מקומות. כל זה הוא מפי שק החס כי אחרי שאין נוצרין אלא לעשות סייג לתורה, דיינו אם אסרנו הודאות לא יבאו לעבור על דברי תורה אע"פ שחזיר להם הספקות:

וזר שכתב הרב רבינו משה, וזה כתוב משורש בספר שופטים, ואמנם מלוא עשה חמורה מדבריהם בש"י והזכר עקר הדבר בספר תורה מפי אלהים. וזה עליהם הש"י ית' בפרט, אבל כל הגזרות והתקנות הכל מן התורה:

וכה שאמר במכתב שבת (דף כב) גבי דר חזקה שגדך לבדך אשר קדשנו במצותיו וטו להדליק דר של חזקה ושאנו היק טו רב אחי' אמר מלא הבור דר ממון אמר משאל אביך ויגדך זקןך ויאמרו לך, מלאה מכאן שלא נהיה מלואים לשמוע דברי חכמים אלא מאסמכתא דרבנן שהסמיכו על מקרא זה, ואין ספק כי שאל אביך ויגדך מלוא עשה ויהיה הפך ממה שכתבנו, ואין הענין כן אלא שהיה רב אחי' סובר ששם שכל הגזרות והדינים והסיגים של דבריהם בחומים על לאו דלא חסור כמו שמשורש בפרק מי שמתו, כך המלוא שחידו כגון דר של חזקה סמוכה על אלו. אלא בענין, ור' ממון בר ינאק אמר שאין בלואו הלאו אלא לדבריהם שיש בהם עקר התורה, אבל המלוא המיוחדות מהם אין להם סמך אלא בפסוק שאל אביך ויגדך, והענין לוי שהדברים שהם מוכיחים

במלוא התורה ענין כעין פירוש התורה הוא, שהם ז"ל אומרים כל אמר ושבתים הם כלאים וכל שבות הוא מלאכה וכיוצא בזה, אבל כחאומרים תדליקו דר של חזקה אין אדם יכול להבטיחו על זה הלאו בשום ענין שאין זה בכלל הכתוב שאמר כי ישאל ממך דבר לחשפט, אלא בכלל שאל אביך ויגדך שהיה עושה לקבל מן הזקנים על הכלל:

אבל הגזרות והמשפטים והתקנות שהן במלוא התורה כלם הם בכלל לא חסור, והעובר על אחד מהשבותים כעובר על אחד מהלואין:

ולפיכך אמר ר' יהושע לר' ישמעאל כששאלו ממנו מה חסרו גביות הנכרים, ולא ראה לנלות מעמם מן הכעס שאמרו בגמרא ואמר לו הלא אמר קורא כי טובים דודין כו' אמר ליה אין הדבר כן שהרי חבירו מלמד עליו לריה שמניך טובים, ואע"פ שאמר במשנה והשיאו לדבר אחר, רוצה לומר שלא אמר לו מעם האסור אבל מנעו שלא ישאלו ונתן לו מעם לדבר כי טובים דודין מין, ורמז על מה שיאמר בגמרא אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה חביבין עלי דברי סופרים יותר מיינה של תורה:

וזו המימרא יתהור פירושה על הדרך שכתבנו, שאחרי שכתבו יסכינו ההכמים על גזרה אחת תהיה מיד כאלו נאמרה למשה מפי הגבורה בלמח שראוי שיקבלו ישראל שבר גדול על מה שיקבלו הם על ענינם בלמח מאשר יאמרו הש"י ויעשוהו בעל כרחם:

ואל תקשה עלי ממה שהזכירו ז"ל בכמה מקומות גדול המלוא ועשה ממי שאינו מלוא ועשה, אמרו בקדושין (דף לא) בדמא בן נחיה ומה מי שאינו מלוא ועשה כך מלוא ועשה על אחת כמה וכמה, ויראה זה הפך מה שכתבנו, אינו כך כי כונת המאמר הזה הוא שכן ידוע כי כפי גודל הענין אשר יגיעט בעבודתו יגדל שכרו, וכבר אמרו רבותינו ז"ל לפיכך נעלה אגרא, וידוע כי מי שאינו מלוא ועשה לא יתקפרו היקר שלא לעשות אותו המעשה אחרי אשר לא נזהר בו כאשר יתקפרו למי שגמלו בו, ועל דרך זה אמרו ביממא מן ירושלים ועד לוק חששים רים שבעה ומאה לכל מיל ומיל ועל כל סכה וסכה אומרים לו הרי ממון הרי מים והיו עושים זה להקל חלואו אחר שאינו מחמנה בהכרח, כמו שאמרו בגמרא חמא מעולם לא נשקד אדם לכך אלא איט דומה מי שיש לו סת בשל למי שאין לו סת בשל, ואפילו המלוא ועשה אשר יתקפרו יארו ואעפ"כ יתגבר על יארו ויכניעו, יגדל שכרו מאשר יעשה המלוא אשר לא נזהר בה בהזדמן אליו ויבטלה כאשר יהפוך, אבל מה שיסכימו עליו חכמי ישראל הנה בן אלוט ואילכ אחרי הכחמח במלוא המעשרות בתורה ובגמ' אנו מלואים ועושים: **עוד** טעם אחד במה שאמר גדול המלוא ועשה וכו' לפי שידוע שיש מן המלוא הרבה דברים במין ומיוחדות, כגון מלוא התלויים בארץ ומלוא שגמזו בן הכהנים ולא נלשיטו אחריו בזה, ולפיכך מי שאינו מלוא ועשה לא יגדל שכרו, כי אפשר שאין רגון הש"י בו ובמינו אחרי אשר לא נזהר בו, ואע"פ שהתורה כלה

דרכיה

דרכיה דרכי מעט אסתר שית במטה סעמים שנחמדה
 בכן נמי שמונה ושושה, וכבר נבאר בדרש רבותי
 ויל שישאל המכרים את השנה יגדל שכרי ועס"ס
 ששנה חייב, ואע"פ שלא נלמד לשאר הימות אלא
 על מה שבאה המעשה מהם, שאלו ק היה אסור למי
 שאינו מטה ושושה לקיים המצות ח"ו. מ"מ נלמד
 לשאר המצות שאפשר שלא תשלם כונת המצוה וסודה
 במי שאינו מטה נה כאשר תשלם במי מטה הע"י,
 ולפיכך גדול המצוה ועושה כי חסן זו הע"י יותר מן
 האחר בלחמ, אבל כאשר יגזרו החכמים דבר כבד
 הסכים הע"י וטעם על כל מה שיגזרו בו, וידוע שתשלם
 כונתו בו ולא מכחישים עצמנו להיות מצוים ועושים,
 ולפיכך חביבין דברי סופרים יותר מיינה של תורה, שהם
 מגלים חשנם בעבודתו עד שגורמין לחדש מצות יהיו
 מצוים בהם מהע"י, וכבר נודע שקבלו ישראל שבר
 באומנם נעשה ונשמע, כבר גלו זה רבותיו ז"ל המיד
 באגדות והיה זה מסר שהראו חשנם ובי הם מקבלים
 מאהבה מצותיו ית' :

ובמי שנלמדינו ליתא אחר הסכמם במשפטי האורה כן
 נלמדינו לכל מה שאמרנו לו על נד הקבלה
 מהדשות ומדרכי הספוקים, יהיה המאמר ההוא מטה וא
 לא יהיה, ישראל הוסיף מדבריהם אפי' במה שאינו מציאורי
 המצות הוא אסיקרום ואין לו חלק לעוה"ב, וזה מפורש
 בסנהד' בפ' חלק (דף ק) אמר יחי' ר' ירמיה קמיה דר'
 ירמיה ויחי' וקאמר עמיד הקב"ה להוציא נחל מביית
 קדשי הקדשים ועליו כל מיני מגדים שגא' (יחזק' מז) ועל
 הגחל יעלה על שפתו מה ומה כל עץ מאכל וכו' ח"ל הוא
 סבא ישר, וכן אמר ר' יוחנן ישר, ח"ל כי הוי
 גוונא מי מחזי כאפקרונא והא ביומי מסייע אלא חי
 שמייע לך הכי שמייע לך, כי הא דר' יוחנן הוה יהיב
 ודריש עמיד הקב"ה להוציא אברים מוצות ומרגליות
 שלשים על שלשים וחוקק בהם עשרה על עברה ומעמידן
 בשערי ירושלים שנאמר ותמתי כדכד במבוהיך וגו'
 לגלג עליו אותו תלמיד השתחא כניעתא דטולגלג לא
 משכחין כולי האי מי משכחין, לימים הפליגה סתמנו
 בים חזונה להגרו מלאכי הברת דקא מוכרי אברים
 מוצות ומרגליות אמר להם הוי למאי אמרי ליה עמיד
 הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים, כי הדר אשכחיה
 לר' יוחנן דקא יחי' ודריש ח"ל ר' דרוש וכן. אה
 לדרוש כשם שאמרנו כך ראיתי, ח"ל כי הא אה לא
 ראית לא האמת מלפני על דברי חכמים אהה נתן
 עיניו בו ועשהו גל של עצמות, והרי מה שהמר כאן ר'
 יוחנן אינו דין וחוק מחוקי התורה ואעפ"כ הפלו כאן
 שהוא מדברי אסיקרוסות, שהוא בזה דבר הע"י שאינו
 מאמין למי שהוא גטור להאמין, כי ישראל החולק על
 דברי רבותיו ז"ל כחולק בעיקר התורה, שכבר העלו
 בפ' הגזקין (דף ס) שהתורה רובה ועקרה וגדול שכרה
 הוא ממה שיגזרו החכמים ויבארו במה שאין לו סוד
 בתורה, אמרו גם אמר רבי אלעזר תורה רובה בראי
 ומי שיש על זה שגא' אכתב לו רובי תורתי ודכי יוחנן
 אמר רובך על זה ומי שיש בכתב שנאמר כי שני פי
 הדברים האלה וגו', והא כחיד אכתב לו רובי תורתי

אסתמי קא מסמך ובי אכתב לו רובי והלא פנו ע'
 נהפכו והסתקנו אמר ר' יוחנן לא כרת הקב"ה
 בריה עם ישראל אלא בשביל דבריה שבעל פה שנאמר
 כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואח ישראל.
 ובאמת שאפי' לר' אלעזר שהתורה רוב בכתב לא רוא
 לומר שחובן רובה במה שכתוב בכתב, שזה ח"א שלא
 יכתוב בו המעין בלבד ברוב המצות או כלם, אלא
 רוצה לומר שנמדות שהתורה מדרש בן אור רוב
 התורה אלא וכללמה בזה תרי"ג מצות עם פרושים
 ובאוריהם, וכיון שכן רוב התורה יש לה רמז בכתב,
 ור' יוחנן חולק ואמר שרוב התורה על פה, כי בין אחרים
 הדברים שהם הלכה למשה מסיני ובין הגזרות שיעשו
 חכמים ז"ל לעשות סייג לתורה, ומה שבידורו כחונת
 התורה שלא ימלאו לו סמך מן התורה הוא רוב התורה.
 ונראה ממסקנת הגמרא בר' יוחנן שאמר לא כרת
 הקב"ה עם ישראל אלא בשביל דברים שבע"פ, ר"ל שיקר
 הסדר הוא במה שיחדשו החכמים ובמה שיסדרו ויגזרו
 כדי לעשות סייג לתורה, וכמו שאמר חביבין עלי דברי
 סופרים יותר מיינה של תורה, והוא מן השעם שאמרנו
 למעלה שאנו מקבלים עלינו מצות בבחינתנו ומחייבים
 עצמנו במה שלא נחייבנו, ולכן אמר ר' יוחנן שלא
 כרת הקב"ה בריה עם ישראל אלא כדי שיעמידו הם
 בתורה ויעשו סייגות ותקנות, ובה תגדל אהבתו עמהם,
 וזה שאמר חביבין עלי דברי סופרים יותר מיינה של
 תורה :

והרב רבינו יונה ז"ל נתן מעט אחר בזה לפי

שידוע שיראה הפס יחבד
 יסוד המצות, כמו שאמר ועתה ישראל מה כ' אלהיך
 שואל מעמך כי אם ליראה. ותקנות חכמים וגדריהם
 יסוד לדרכי היראה, כי יעשו דרך והרחקה מן פגע יד
 האדם בחיבור התורה כבעל השדה אשר יעשה גדר
 מאשר יקד נתינו מן יכנס בו בני אדם, כענין שנאמר
 ותמרתם את משמרתו עמו משמרת למשמרתו, ורוב
 הגזרות והגדר והרחקה מן האסור הלא זה מעקרי
 התורה המרבה ליחד יגיע אל השמר הגדול, כענין
 שנאמר גם עבדך חזר בהם בשמרם עקב רב, על כן
 אמר חביבין עלי דברי סופרים יותר עוד, כי גדריהם
 ומצותם הם עקרי המדות, ומצות היראה שכרה כבוד
 מצות רבות כי הוא היסוד להם, ואשר יבאר מן
 בגדרים אשר נדחו בגי' הענינה כבר הראינו נסחו
 באור יראה השב יחי' ומהר מן יכשל בחטא, ולפיכך
 חביבין עלי דברי סופרים יותר מיינה של תורה :

ור"פ זה נכרש מה שאמרנו כל ביראה חסלו קודמת
 לחכמתו החכמה מסקייה כי ידוע ונכר כי החסן
 בהכמה יקבעה בלב. כבר אמרו בספר קמא דמסכ'
 ע"י (דף כ) כי אם בורח כ' חטא אין אדם
 יחד תורה אלא במקום שלבו חסן ואמר ר' לוי ור'
 שמשון הו יחי' קמיה דרבי וקא פסיק סדרא שלים
 סמרא לוי אמר ליא משלי ור' במעין אמר ליא שלים
 כסיה לוי וליאיו חליש כי אפס הכא כי אם בורח
 כ' חטא, אדם רבי אין אדם נגד תורה אלא במקום
 שבו חסן וקא לוי ח"ל ר' מסא לוי רשות עצמו .
 ולפיכך

מיקום ד

חידושי הר"ן
סגנון פט"א, ד"ה דבר זו הלכה

לקו. זו היא השיטה הנכונה שכתב הר"ר דוד ז"ל מפי הרמב"ן ז"ל:

ומחלוקת בכן סורר ומורה שנים אומרים בפנינו גנב ושנים אומרים בפנינו אכל. פי' דלא תימא בעידי גנבה של בן סורר ומורה הכל מודים שהגנבה לעצמה היא עומדת לחייב אותו ממון דלית' דכי היכי דפליגי לענין מלקו' בגנבה בנפש אם הוא התחלה לחיוב מיתה ופטור מן המלקות אף בגנבה של בן סורר ומורה כך הם חלוקים אם היא התחלה לחיוב המיתה שאינו חייב אלא שגנב ואכל ואינו מתחייב ממון על הגנבה והא אתא אביי לאשמועינן:

דף פט ע"א דבר זו הלכה. פיר' הלכה למשה מסיני וכדפריש' לקמן זו הלכת' י"א יום שבין נדה לנדה שאע"פ שאינו חולק על דבר הכתוב בתורה אלא בהל"מ יעשה זקן ממרא וכיון שכן משמע ודאי שאינו נעשה זקן ממרא על דבר שהוא מדברי סופרים ר"ל מתקנת חכמים כגון מה שתקנו לסייג מצות התורה שא"כ למא' להו' לרבווי' מדבר הלכה למשה מסיני לרבות תקנת דרבנן מדבר וכ"ש הל"מ. ולעבאר על דברי סופרים דאמרינן במתני' היינו דוקא על הל"מ כדאמרינן חמש טוטפת שבתפילין דודאי הלכה למשה מסיני היא ד' טוטפת אלא דרבנן עשו רמו בטט בכתפי ופת באפריקי וכדאיתא בריש מכילתין (ז) ור' שמעון נמי דקאמר דאפילו על דקדוק אחד מדברי סופרים שנעשה זקן ממרא אינו ר"ל דקדוק דרבנן אלא דבר א' הנלמד מקו' או מג"ש או מאחת מה"ג מדות שהתור' נדרשת בהם דהא הוי מדאורייתא ממש והמדרש הוי מדרבנן וראי' לדבר דאמרי' בפ' חלק (ח) אפילו אמר כל התור' מסיני חוץ מדקדוק זה חוץ מג"ש זו זהו כי דבר י"י בזה אלמא דקדוק נאמר על דבר תור' הנלמד באחת מה"ג מדות שהתורה נדרשת בהן. שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שסובר דאפילו במצות דרבנן

- (ז) לעיל ד ע"ב. (ח) לקמן צט ע"א.
(ט) שכתב ע"א. (י) שם כ"ג ע"א.
(יא) ברכות יט ע"ב. (יב) כא ע"א.

ומה שחדשו בחנוכה ומגלה נעשה זקן ממרא דא"כ לפי' מאי דכתיב בקרא דזקן ממרא ושמרת לעשות ככל אשר יורוך ולא תסור מן הדבר אשר יגידו לך וכו' איכא לאו ועשה וא"כ בכל אישור דרבנן איכא לאו ועשה ולמה הקלו בדבר של דברייהם שספיקו לקולא והרי תור' שלימה היא. ואע"ג דאיכא למימר בהא דמעיקרא כי תקנו חכמים תקנותיהם, תקנום על מנת כך שגלך לקולא מ"מ לא משמע הכי מדאמרי' בפ' כירה (ט) האי מאן דעבר אדרבנן שרי למקרייה עבריינא כמאן כי האי תנא וכו' אם הוא עובר על עשה ועל לא תעשה שבתורה אין לך עבריינא גדול מזה. ולא תיקשי לך במאי דאמרינן בעלמא (י) היכן צונו מלא תסור דמשמע לכאורה דמדאורייתא הוא דהיה אסמכתא בעלמא הוא דהכי איתא בפר' שמתני' (א) מכדי כל מילי דרבנן אלאו דלא תסור אסמכינהו אלמא דאסמכתא נינהו כלומר שאחר שהכתוב מסרן לחכמים בקבלת התורה ובפירושה כמו כן יש לשמוע להם במה שהם מתקנים לעשו' סייג לתורה. וראיה עוד מדאפליגי בגמ' על מאי דאמרינן היכן צונו חד אמר מלא תסור וחד אמר משאל אביך ויגדך אלמא דאינן תורה ממש אלא שהאדם חייב להתנהג בתקנותיהם וכדאמרינן ביבמות (ב) גבי שניות לערי' ושמרתם את משמרת עשו משמרת למשמרת לא שיהא הדבר תורה. זו היא שיטת הרמב"ן ז"ל ויתר דבריו הם בספר המצות ושם הקשה קושיות רבות נגד סברות הרמב"ם ז"ל:

ר' יהודה אומר על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מד"ס. לכאורה משמע דר' יהודה בא למעט בדברי ר"מ דאפילו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מד"ס וכן אין צריך שיהא זדונו כרת ושגגתו חטאת שהרי אמרו לפנינו ואנו אין לנו אלא תפילין ואליבא דר' יהודה וא"כ נצטרך לומר דברייתא לעיל דדרשינן כי יפלא ולקמן נמי דמתרגמינן לה אליבא דר"מ ר"מ דוקא היא ולא ר' יהודה. וא"ה קשיא למאי דריש ר' יהודה כוליה קרא דכי יפלא וגו' שאחר שאין

חשב"ץ זהר הרקיע
שרש ראשון

מקום ה

כלומר כיון דמדרבנן הוא לקדש על היין לאו מושבע מהר סיני הוא ובשלישי משבועות ובשני מנדרים מוכיח דמתפס באיסורי תורה לא הויא התפסה ומתפס באיסור דרבנן הויא התפסה דלאו דבר האסור הוא ואלו היו איסורין דרבנן בכלל לאו דלא תסור לא היו אומר' כך • ובפסולי עדות דרבנן נסתפק הדבר לראשונים ז"ל אם נתקדשה האשה בפניהם אם צריכה גט אם לאו ומה שהביאום ז"ל לידי הספק הזה הוא אם נאמר על כיוצא בזה כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ורבנן אפקעינהו לקדושי מיניה אם לאו ואם היה העובר על דבריהם עובר על לאו דלא תסור אם כן המשחק בקוביא עובר על דברי תורה כגולן דאורייתא ורשע הוא והתורה אמרה אל תשת ירך עם רשע להיות עד • ולפסול קדושי אינן צריכין להפקעה דרבנן שהרי לא חלו כלל • וגם דברי הרמב"ן ז"ל הם תמוהין בעיני הרבה שהוא הרבה להשיב קושיות על הרז"ל שאין איסורין דרבנן בכלל לאו דלא תסור וקושיותיו עם היותם רבות במספר הם נכללות בשני מינין :

המין האחד ממה שמצינו בכל מקומות התלמוד שדנין דברי סופרים להקל ואמר הרז"ל שאלו היו דברי סופרים בכלל לאו דלא תסור לא היו דנין בהם להקל יותר מדברי תורה שאלו ואלו דברי תורה הם ואין הפרש ביניהם אלא שבאלו נצטוינו בהם בפ' ובאלו לא בא בהן הצווי בפ' אלא בכלל לאו דלא תסור • וכל זה המין יכול ה"ר ז"ל לתרצו ולומר שבך היתה התחלת התקנה שהחכמים אסרו דבר זה בתנאי שיהא ודאו אסור אבל אם יש בו ספק הם מוחלין לרון בו להקל • ואין זה קשה שהרי מצינו שהקלו בגזירתם שלא לעשות בח גזירה וכדאמרי' גזירה לגזירה היא והוצרכו לתרין במקומות כולה' חדא גזירה היא • להטעם בזה שאם היה הדבר מתפשט מעט מעט על כן הקילו באיסוריהן שלא לעשות בהן גזירה • וכן נוכל לומר שכשאסרו דבר אחד התנו עליו מתחילה שיהא ספקו מותר ודייק שתאסור ודאו • והלא באיסורי תורה יש כיוצא בזה וכמו שאמרו בענין ערלה (קידושין ל"ט ה') אימא כך נאמרה ודאה אסור ספקה מותר • ובמקומות שיש אבוד ממון מחמת ספקא דרבנן

השרש הראשון הוא שאין ראוי למנות בכלל המצות מצות שהן דרבנן • והוצרך ז"ל אל השרש לפי שבה"ג ז"ל מנה בכלל המצות קצת מצות שהם דרבנן • וקושיות הרז"ל על בה"ג ז"ל בזה הם גדולות • והרמב"ן ז"ל הוא מתחזק להצילו מקושיות הרז"ל ומ"ם הסבכתו היא ג"כ שלא למנות מצות דרבנן • ויפה עשה שהרי לשון התלמוד הוא תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני ואפי' לא תהיה הגירסא כן אלא תרי"ג מצות נצטוו ישראל כיון שהראיה שהביאו לזה היא תורה צוה לנו משה תורה בנימ' תרי"א הוי אין ראוי למנות ולהכניס בזה מצות שנתחדשו לאחר הר סיני ואם יש מחלוקת בזה השרש לענין המצות אינו אלא בקצת מצות הכניסם הנאון ז"ל במנין והרב ז"ל הוציאם מן המנין מפני שהם מדרבנן אלא שהרמב"ן ז"ל הוא מחזיר למצוא סמך להם מן התורה • ובפ' האזהרות אדבר בכל אחת מאלה המצות דעת כל א' מהם ז"ל והכרעתי בהם • אבל נתגלגל בענין זה השרש ענין אחד הוקשה לי בדבריהם ז"ל והוא שהרמב"ם ז"ל כתב במאמרו וכן בחיבורו הגדול שהעובר על דברי חכמים ז"ל הוא עובר על לאו דלא תסור ³ והרז"ל השינו שאין בכלל לאו דלא תסור אלא מה שאמרו בפ' התורה כנון דברים הנדרשים בי"ג מדות וכיוצא בזה אבל דברי חכמים אינן נכללים בכלל לאו זה וענין מחלוקתם בזה היא תימה בעיני הרבה שדעתו של הרמב"ם ז"ל הוא הפך מה שהעלו בגמ' בשלישי משבועות ובאחרון מיומא (פ"ג כ') דהתם אקשי' עליה רריש לקיש דאמר חצי שיעור אסור מדרבנן ממתני' דתנן שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון פוטר והוינן עלה הא מושבע ועומד מהר סיני הוא • ואוקמוה ריש לקיש במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן • ואי חצי שיעור אסור מדרבנן מושבע ועומד מהר סיני הוא • ופרש"י ז"ל משום האי לאו דלא תסור ודהי' כיון דאית ליה התר מן התורה לאו מושבע מהר סיני הוא ובהכי סלקא שמעתא • וא"כ איך אפשר לרבי' ז"ל לומר שאיסורין דרבנן בכלל לאו דלא תסור הם ובריש נויר אמרי' יין מצוה מאי קרושה ואבדלתא מושבע ועומד מהר סיני הוא ור"ה ז"ל ור' יצחק ז"ל וכל רבני צרפת פירשוה בתמיה

זהר הרקיע

ז

דאורייתא • והיותר קשה מכל מה שמקשה ז"ל הוא שמדין זקן ממרא יש להוכיח שאין איסורין דרבנן בכלל לאו דלא תסור כדמוכח בפ' הנחנקין (פ"ז ה) שאינו חייב אלא על דבר שזדונו ברת ושגגתו חטאת • וגמרי לה מפר העלם דבר של צבור ובזה הרבה הרו"ל דברים לברר זה • ומה שאפשר לומר בזה הוא שאפי' נאמר שאיסורין דרבנן נכללין בלאו דלא תסור אפי' הכי אין חוק נעשה ממרא עליהן לפי שיש בזקן ממרא לאו ועשה הלאו כלל הכל ובא העשה לפרוט שאיננו חייב מיתה עד שיהא בו תורה ויורוד לר' יהודה ולר' מאיר שיהא על זדונו ברת ועל שגגתו חטאת ויליף לה בגזירה שזה מדבר דבר • וזה נראה שהוא מוכרח שאפי' לדברי הרב ז"ל בכלל לאו דלא תסור הן כל מה שדרשו ז"ל בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן • דהא לר' שמעון על דקדוק אחד מדברי סופרים נעשה ממרא ואעפ"י שאינו נעשה עליהן ממרא לר' יהודה כדאית ליה ולר' מאיר כדאית ליה משום דאית להו דרשא אהריתי בהא מ"מ נכללין הן בלאו זה ולא פליגי נמי בהא הם הכי נמי איפשר למימר דאיסורין דרבנן כותיהו • והעולה מזה הוא שאם מפני קושיות הרו"ל לא היו מבטלין דברי הרמב"ם ז"ל אם לא מפני העולה מההיא דשבועות ויומא וההיא דנויר ונדרים גם כן שהזכרתי • ואלו היו קושיות הרב ז"ל כמו שהוא מראה מהם סותרות דעתו בגלל הרמב"ם ז"ל היאך היו בעלי הנגל רוצים לומר בחצי שיעור דמושבע ועומד מהר סיני הוא ואין רצוני לדקדק במקום הזה בדברי הרמב"ם ז"ל במה שכתב בזה בהלכות סמרים במה שנראה שדבריו סותרים זה את זה הסותר הנגל בפסק ר' מאיר ור' יהודה אשר כבר השיבו עליו הראשונים ז"ל לפי שאין הכוונה במאמר הזה אלא במה שהוא תלוי במחלוקת הרמב"ם ז"ל עמו כדי להתלמד בדבריהם ומה שעלה בידנו בעיקר זה השרש הוא שלא נכנס בחשבון המצות אלא מה שהוא מה"ת אבל מה שהוא מדבריהם סילא יכנס בחשבון • השרש השני הניח הרמב"ם ז"ל בשרשיו שאין ראוי לכנות כל מה שלמדן באחד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן או ברבוי ובזה הטעם לבה"ג ז"ל שמנה מוראת תלמיד חכם מריבוי את יי' אלקיך תירא • והביא ראיה לזה משה שאמר בתמורה

דרבנן הדבר הוא יותר פשוט שהם חייבין להקל בספקו לפי שיש להם על מה שיסמוכו בזה בתורה • וכגון מה שאמרו בפרק אלו טריפות (מ"ט ז') מריפה דאורייתא ואתה אומר התורה חסה על ממונן של ישראל הא באיסורין דרבנן אם אמרו כן להתיר ספק יפה הן עושין שאין לנו לאבר ממונן של ישראל שהוא ודאי דאורייתא משום ספק דרבנן וזה שאמרו בהרבה מקומות להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו • המין הב' מקושיות ה"ר ז"ל בזה הוא להכריח שאי אפשר שיהיו נכללין איסורין דרבנן בלאו דלא תסור והביא ראיה מההיא דפ' מי שבתו (י"ט ז') כל מילי דרבנן אלאו דלא תסור אסמיניהו • והוציא הרב מזה שאין אלא אסמכתא בעלמא ולא שיהא העובר עליהם עובר על זה הלאו • ואין מזה הכרח דכלפי מה שאמר (פס) רב בר שבא שגדול כבוד הבריות שדוחה את לאו דלא תסור ולא לאו אחר ואחיכו עליה דלאו דלא תסור נמי דאורייתא הוא ומאי שנא משאר לאוי • אמרו דלא לחכו עליה • דרבנן לאסורייהו אסמיניהו אהאי לאו דודאי רחמנא אוהר לשמוע לדבריהם בהאי לאו • והאי דמקילין ביה למדחיה לכבוד הבריות טפי משאר לאוי משום דרבנן מעיקרא כי אסרי ההוא מידי ואסמכוה אהאי קרא אתנו בהאי איסורא דנדתי מקמי כבוד הבריות • עוד הביא ראיה הרו"ל ההיא דפרק כירה (מ"ה) שהוצרכו לומר דמאן דעבר אדרבנן שרי למקרייה עברינא ואלו היו איסורין דרבנן בכלל לאו דלא תסור לא היו צריכין לזה ואין זה קשה שכיון שלא נכתב האיסור בפ' בתורה היה אפשר ללמד עליו זכות על העובר עליו דלא לקרייה עברינא וכדאמרי' בפ' קמא דמציעא (פ"ז ז') לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו וכדאמרי' בפ' זה בורר (כ"ו ז') בהנהו קבוראי דקברי מתא בי"ט סברי מצוה קא עבדי ומ"ה אצטריכו למימר דשרי למקרייה עברינא • עוד הביא הרו"ל ההיא דפרק מי שמתו (כ"ז ז') לא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא וגם זה אינו קשה דאע"ג דבכלל לאו דלא תסור הו' מילי דרבנן מ"מ לא אמרינא רחמנא בפ' וליכא לעיולינהו במילי דאורייתא • ובהאי מתרצי ההיא דאייתי ספסחים ומובחים גבי מצות מבטלות זו את זו אתי דרבנן ומבטל

משך הבמה
פרשת שופטים ד"ה לא תסור

מקום ו

כהנים ולוים ספרי וכן עשה יהושפט בדברי הימים ב' קפ' י"ט וגם בירושלים העמיד יהושפט מן הלויים והכהנים וראשי האבות לישראל למשפט ד' דהוא סנהדרין גדולה:

רא חסור מן הדבר אשר יגידו לך וכו'. ראיתי לצרר בזה דעת הרמב"ם בשרשיו דעל כל דבר מדברי חכמים הוא עובר בלא חסור, והרמב"ן האריך בפולס פלפולו לרחות זה מראיות רבות עלמו מספר, וכללי השגותיו דאיכא היה ראוי להחמיר בספיקו, וביטול דרבנן מפני דאורייתא, ואחי דרבנן ומצטל דאורייתא בתערובת, והאריך למאד בענינים אלו, וחידש בהם שיטה אחרת, ואנכי עפר ואפר תחת רגליו, אומר, כי לשיקול דעתי האמת בדברי רמב"ם, והעיקר הוא זה, כי התורה רלתה אשר מלבד ענינים הנלמים והקיימים לעד, יתחדש ענינים, סיגים, ואזהרות, וחומרות אשר יהיו זמניים, היינו שיהיה ביד החכמים להוסיף עפ"י גדרים, הנמסר להם [שבאופנים אלו ניתן להם רשות], ואם יעמוד ב"ד אחר גדול בחכמה ובמנין ובהסכס כלל ישראל כפי הגדרים שיש בזה, הרשות בידם לבטל, ולמנן שלא ימלא איש אחד לאחר, אני הרואה ואינני כפוף לחכמי ישראל, נתנה התורה גדר לא חסור כו', שאל"כ יהיה תורה מסורה ביד כ"א, ויעשו אגודות אגודות, ויתפרד הקשר הכללי, מה שמתנגד לרעון השם שיהיה עם אחד לשמוע לחכמיהם, ואם לא ישמעו, עוברים בלא חסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ואם כן המלה דוקא לשמוע מה שיאמרו, אבל הענין בעלמו שאמרו וחדשו, אפשר דאינו מתקבל אל רעון הבזרה, ואם יעמוד ב"ד אחר הגדול ויבררו טעותו, או שהוא דבר שאין הצורך יכול לעמוד, ויעשו היפך מזה, מותר, וכמו ר"י דשרי משחא ופרוובול דאמר שמואל אבטליה, וכן מאמר ר"ג על הישנות אנו מלשערים, ואף אם יכונו האמת, כפי מה שהוא רעון הבזרה באמת, בכ"ז לא רלה השם יתעלה לעשותו חק נלתי מטעמים הכמוסים בחקר אלוד, רק שיהיה מעלת החכמים וברלונס, ורלה דוקא שנשמע בקולם, אבל לא בפרטי הדברים, ומלאנו דוגמתו בתורה ענין דומה לזה, מה שהחמירה תורה לשמוע בקול מלך יותר ממה שהחמירה לשמוע בקול חכמים, וחייבו מיתה בד"ק כל אשר ימרה את פיך מות יומת ובכ"ז לדוגמא שמעי בן גרא היה מלוה מן השם לשמוע בקול שלמה, לבלי ללאת מקיר העיר וחולה וחייב מיתה ע"ז, אבל האם רלה השם שיאמר זה שלמה, ואם היה חפלו יתברך בפרט הזה, שמה איכפת

יד העדים תהיה זו בראשונה כו'. בסנהדרין נקטעה יד העדים פטור כו' יד העדים שהי' כבר, פירש דכתיב וסקלתם באבנים ומתו זה גמר דין (כמו דאמר בב"ק מ"ד והא' השור יסקל כו') ולא נזכר יד העדים, דאף אם המהגידמים והא' נגמר דינו למות משום דכיון דלא היה להם יד מעיקרא יומת עפ"י אחרים, אבל אחר גמר דין כתוב, יד העדים תהיה, היינו שכיון שנגמר דינו למות מעיקרא כמו דכתיב וסקלתם כו', ולסוף אין להעדים יד שאחר גמ"ד נקטעה יד פטור דבעינן קרא כדכתיב, אבל באין לו בהן יד או רגל דבעינן קרא כדכתיב, ושם כתוב מקודם גבי דם שיתן על תנוך, לכן אם אין לו בהן מעכב הטהרה שכתוב קודם הטהרה אף אם לא היה לו בהן יד מעולם, ודלא כמו שנדחקו בתוס'. וזה נראה דכן פירשו בתוספות כתובות דף מ"ד ד"ה אין לה פתח בזה"ל, ודייקו מגזירת דאין לה כו' דלא בעי קרא כדכתיב אף דלא היה לה אב מעולם, וזה כמו שפרשנו, משום דשם כתב פתח בית אביה קודם גמ"ד, ואם מעכב אז לא שגא בין אין לה מעיקרא לאין לה בסוף, שמת האב אח"ז, ומיושבמה שמקשים עליהם ודוק היטב ועיין בחכמת שלמה לרש"ל בסנהדרין שם: **וקמת** מיד. ספרי, דמלאנו במשנה בפי"ז דפרה זה הלך ליבנה ג' מועדות, ובתוספתא מקואות פ"ד ובחולין דף מ"ח זה היה מעשה ועלו כו' ג' רגלים ליבנה ומכש"כ בירושלים הוי אמינא דבעלות לרגל יבואו שמה, לכן אמר דזה בספק ושאלה על הדין, אבל כי נחלקו החכמים בדברי ריבות בשעריך (שער זה ב"ד) זה אוסר וזה מתיר אסור להשהות עד הרגל רקוקמת מיד, ולפי דברי הספרי נראה דפסוק ובאת אף לב"ד הגדול שביבנה וגלו ממקומן ואין בירושלים, וכן בירושלמי לשאלה, פירוש שעריך לשמוע ועובר בל"ת וכהכ הכהנים הלויים, שמת שיהא בב"ד הגדול כהנים ולוים, ומקרא דועשית הוא כשהב"ד בלשכת הגזית, והדבר כתב עפ"י התורה אשר ירוך כו' לא חסור, הוא גם על ב"ד הגדול שביבנה והאיש כו' לבתי שמוע שחיוז מיתה אינו רק בממרה על ב"ד שבלישכת הגזית, לכן כתוב העמוד לשרת שם, שאם יש מוצא וכהן משרת, אז חייבים מיתה על המראתו, אבל על ב"ד שביבנה אם המרה אינו נהרג, ששם אין כהן משרת, ואף אם חזרו סנהדרין ללישכת הגזית, כיון שבשעת המראתו לא היו ב"ד בלישכת הגזית, רק חוץ לירושלים, אינו חייב הזקן הממרה מיתה, ומיושב כפלות הכתובים, ודוק:

ובאת אל הכהנים הלויים, מלוה בסנהדרין שיהיו

הן אינן נדונין מלד עלמותן, רק מלד המלוה שאסור למרוד ולא תסור בו, והוא כמרד, אי"ב כולן חמורין שבכל דבר הוא מורד, ולזה אי"ש במוכר לו דברים האסורים באכילה מד"ט אינו מנכה לו מן הדמים שאכלי שהאכילה אל שלא מרד, מי"ז גרמה מחלה בנפש, לא כן האסורים מד"ס מנכה לו מן הדמים שהאכילה בעלמותה אינה מזקת לו רק המרד וכלן לא מרד, וכזה כתב בנתיבות סימן רל"ב, והיינו דוקא רק במתעסק, דכל מקום אינו חייב רק בחלבים ועריות שכן נהגה אבל שוגג קרוב למרד דהוה ליה לדייק ולדעת, לכן אמר בגיטין כ"ג דדרבנן קנסו שוגג חטי מזיד, וברור:

נראה לומר טעם ע"ד מושכל על הא דאין למידן קו"ח מדברי סופרים (עיין ידים) דדוגמא דליף התוכי קו"ח שיהא סבות חייב במלה, ובקדושין יליף מה שפחה שאינה נקנית בביאה כ"י וכן במסכת דרך ארץ אי"א שאני אסור בה אינו דין שיהא אסור בבתה וכו', יעו"ש דהקל וחומר אין לו מקום בעומק העיון בסברא שחייב ההפכיות לפי משפט הנושאים למצין עומק טעמם [דוגמא לזה בצרכות כ"ג ע"ב הא מילתא תיתי בתורת טעמא ולא תיתי בתורת קו"ח כו'] רק ה"ג מדות נמסרו מסיני שבהן ידונו ויקשו וילמדו, והבורא יתבאר הבלתי בעל תכלית ידע, כי להסיר אופני הטעות אשר יפלו בשכל האדם כאשר לא ידע עומק דעת עליון גלה יתור או רמז, למען לא נבוא לכלל טעויות, וכל מה שאין עליו הוראה בתורה נלמוד בהנך י"ג מדות, ל"כ דברי סופרים אשר שכל האנושי ברוה"ק השורה עליו, אם כי השיגו האמת, אולם להקיף כל מה שנוכל ללמוד באופנים עניינים זרים ולהסיר הטעויות בתיבה מיותרת או במלה זרה, קשה זה לשכל האנושי התכליתי, ועוד כי באו בעי"פ מה שאין באפשרי לדייק התיבות, לכן אמרו אין דנין קו"ח מד"ס (ובזה יהיה גם קלת טעם למה אין דנין מהלכה, ודוק), וכן במסכת דרך ארץ קו"ח של ר"י בן תודאי היה נכון אם היה איסור אי"א מלד קורבה, אבל איסור אשת איש מלד שהיא אשת עמיתו והאיסור בבית אשתו אין זה איסור מלד אחרי, רק מלד שכבר נשא אמה ואסור באשה ובתה זה הוא סבת איסורה, ולא תקרא בה בשם איסור בית אשתו, רק אשה ובתה, לכן בבית אחותו מותר וכו"ב, אי"ב לפי עומק הסברא אין כאן קו"ח כלל ובתורה מפורש להיפוך, לכן נדחו ר"ג, ונכון, ודוק היטב.

והנה מלאנו כמה פעמים בש"ס מדרבנן וקרא אסמכתא

איכפת לרחמנא אם ילא, הלואי לא אמר שלמה זה, ולא היה מסבב לקחת בת פרעה ולסבב חורבן הבית וגלות ישראל, ככה שמה התורה לחוק לבג"י לשמוע בקול חז"ל כקול מלך, מאן מלכי רבנן, אבל בפרטי הענין אין רלונו בלוי פרטי, [ומלאתי כן בביאור לרבינו משה פ"א מהלכות ברכות הלכה ג' נמלא ענין הדברים והלען כך הוא וכו', יעו"ש], וזה פירוש הירושלמי סוכה, דיוס ראשון על נטילת לולב ושאר יומי מצדק על מלות זקנים, דהמלוה לשמוע בקולם, **ומעתה** נבאר כל השגותיו, כי מוספקא לן בדברי תורה, שמא הוא חזירי, אי"ב אף אם לא היה הבורא על ספק, בכ"ז שמא הוא חזירי, אי"ב אכלנו חזיר דבר המתועב באמת, אבל בספק עירובי אי"ב כיון שהענין הזה אינו בפרט רלון הבורא, רק שוה לשמוע אליהם, וכיון שעי"ז לא דברו, אי"ב לא נקרא מי שאינו עושה כן, שאינו שומע בקולם, ומדוע לא יהיה מותר, וכן קטן גאמין, כיון שאינו עושים זה מפני שאין שומעין בקולם, אי"ב חו לא עברנו על לא תסור [וכן לא שייך ע"ז לא יאונה ללדיק כל עין, כי כשאנו יודע, אינו עושה איסור כלל וכלל, ועיין בתוס' שבת שהעירו מהא דר"י אישתאי, וטעם מידי קודם הבדלה, ויש לדבר בזה הרבה ואכ"מ], וכן נדחה מפני דאורייתא, כי אם המה אמרו, אבל לא אמרו שזה הוה גלח"י, רק אם יעמדו ב"ד גדול בחכמה ויסיים דעתם הנאות יותר לפי הזמן לומר הפכו הרשות בידם, אי"ב איך תיבטל מפני זה דבר דאורייתא, וזה חזק יותר בסברא ממה שמאלנו דעשה דמזמן לפי שנתנה במחילה ק"לא, ויתר הפרטים עיין בחדושי להלכות עדות בס"ד.

ובזה סרה תמיהתו מדוע לא יקובל שמלות דרבנן אשר תקנו חכמים יהא נכלל בכלל תרי"ג, דכמו ש"ס סברא לומר שכל מלות מלך, ופקודתו יהא נחשב בכלל תרי"ג, ככה תקבל השכל שיהא סוגי חז"ל בכלל תרי"ג מלות, וגם בתורה המה סמוכים פרשת זקן ממרא לפי מלך, וכאשר תעיין בדברי רמב"ם בספריו תראה, כי דברי המה דבריו, וד' יחני בדרך אמת:

ירושלמי ברכות פ"א הלכה ד', ד"ת יש מהן איסור כו' יש בהן קלין ויש בהן חמורין, אבל דברי סופרים כולן חמורין, הן כו' חמש עוטפות כו', פירוש דדברי תורה האיסור בעלמא אסור והוי העובר כמו שהוא חולה והיא מטמא הנפש, לכן יש בהן קלין ויש בהן חמורין, כמו במאכלות שיש שמזיקין החולה ויש שממיתין אותו, אבל דברי סופרים

העיר ה"ב דשדר מנרמא אמר ברוך ד' כו' אשר נתן בלבו כו' משום שבחירתו ולבו ביד ד'. ואולי גם זה נכלל בכוונת הגמ' ערכין ו' שאני מלכותא דלא הדריה בה, פירש שכיון שלבבו ביד ד' וד' נתן בלבו אינו בכלל לא לכם כו' שזה מיד השם. ודוק: **שום** תשים. מת מנה אחר תחתיו. פי' שלא יוכל למות הוא לאחר תחתיו עליך. רק כך תלוי שאתה תבחר. ולא הוא. ופשוט: **ועוד** יתכן לר' נהוראי דאין זה מילה. רק אם יבקשו להם מלך אז מילה. לכן אמר כיון שהיה להם מלך ואחר מותו לא ירלו בהנהגת מלך אז מילה למות אחר תחתיו:

ורחמיהו עמו וקרא בו. הא דכתיב בו ולא בה. משום דקאי על הספר כהראב"ע. ויראה דמרמוזו לנו דדברים שנכתב אסור לקרותו בעיפי. וזה בו בספר. דייקא ולא בעל פה. ויעוין תוספות ישנים יומא דף ע' והבין:

רבינו רוס לבבו מאחיו. בספרי ולא משל הקדש. ותמוה. ונראה לישב קלתי דבמילה דסוסיס וגסים כתיב טעמא. אך בלא ירבה כסף וזהב לא אמר טעמא. ונראה פשוט. דהפסוק בבלתי רוס לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המלוה ימין ושמאל קאי לפרש הטעמים על שני הדברים שאסר למלך להרבות כסף וזהב. ולכתוב לו את משנה וכו'. וע"ז אמר בבלתי רוס לבבו דמש"ה לא ירבה לו כסף וזהב. ולבלתי סור מן המלוה. מש"ה וכתב לו וכו'. וכן תמלא ביהונתן על קרא דלא ירבה כסף נקיט טעמא דלא ירוס לבבו. ודריש הספרי הך מאחיו כמו משל משל אחיו. פירוש מהונס ומכבודם. כמו דדרשו על קרא דהכהן הג' מאחיו. יעו"ש. וע"ז אמר ולא משל הקדש פירוש שלדורך הקדש יכול להרבות כסף. שבה לא ירוס לבבו. וכן מלאנו בדוד ואני בעניי הכינותי כסף וזהב כו'. וכן כתב הרמב"ם שלהבין כלי כסף וזהב שירבה לאולרות בית ד' מילה ועיין ירושלמי פאה ריש פרק ה' שהי' דוד מקדיש ראשון ראשון שלא יעבור אבל ירבה:

לא יהיה לכהנים הלויים וכו'. פירשו בירושלמי הוריות דעל מלוכה דסמיך ליה קאי שאין מעמידין מלך מכהנים. ועיין רמב"ן פ' ויחי. ונראה דהמלך נוטל מחלה בבזיה. יעוין רמב"ם. ושבת לוי אסור לו ליטול. לכן אין מעמידין מלך משבת לוי. שאסור לו ליטול חלק בבזיה. ולא ילחם עבור העם ברגליו טוב. כיון שאין לו חלק בבזיה. וא"ש הסמיכות. ודוק: **מאת** זבחי הזבח. לפי מה דאמרו דאף שלל ידיהו אשתרי בשבע שכבשו ושבע שחלקו. אם כן אשתראי

אסמכתא בעלמא. ונראה לבאר זה עפ"י מאמר תמוה מנחות כ"ט בשעה שעלה משה כו' וקושר קשרים כו' תלי חלין של הלכות כו' ולא היה יודע מה הן אומרים כו' ואתה נותן תורה ע"י כו' כך עלה במחשבה לפני וכו'. והביאור דהבחירה חפשיית וידיעת השי"ת בשעה שאינה מתגלת לנבואים אינה מכרחת הבחירה רק ידיעת הנבואה והעלול מכרחת הבחירה. והשי"ת בידיעתו הבלתי תכליתית ולופה ומביט על זמן העתיד כעל ההווה בהשויה גמורה. ועל זה מורה שם הויה. ששלשה זמנים האלו הם כאחד אללו בלי קדימת אחד לחבירו. שדבר זה אין בכח נבואה להשיג איך הוא. ראה כי לפי מלכ ישראל יתבוללו ישראל בגלותם בבבל בעמים וחלים מדבר אשדודות. וזה יהא סבה לשכחת התורה. ואז לפי העת ולקיום האומה יהא הכרח לאסור בשולי עו"ג. ועל זה רמזה התורה באכל בכסף תשברו. אבל לא שדבר זה מן התורה. רק השי"ת בידיעתו העתיד בהסכימו על מפעלות גדולי האומה העתידים רמוז בחכמתו העליונה בתורה. בתגין וכיו"צ ושום נבואה לא יכול להשיג ט"ס יהיה הדבר רמוז הענין. כי אם ידע הלא תהא הבחירה נעדרת ויוכרחו לישא נשים נכריות וכיו"צ. וזה אמר עקיבא בן יוסף כו' כמו דדריש מו"ז' דוגרשה לרבות חלולה וכן כיו"צ. דזה אחרי שאסרו חכמים לפי לורך מלכ האומה והדת מלא שדיעה העליונה העתידית רמזה בתורה. וזה שאמרו ולא היה יודע מה אומרי שלא היה יכול לידע. שאלו ידע היה ידיעתו מכרחת. וזה כך עלה במחשבה לפני. שלא דרש דברים שלא כוונתי ולא רמזתי בתורה. רק שהמחשבה שלי שאינה מכרחת הבחירה כך עלה במחשבה. אמנם לא הוכל לידע. ואחר שילא הדבר למילאות יתגלה לר' עקיבא וחבריו. ודוק:

שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך גמ'. וזו מלות עשה כמו שאמר ירא ד' בני ומלך. לכן אמרו סוף נזיר ושמע שאלו והרגני והלא כבר היה עליו מורא בשר ודם. פירוש שמלות אימת מלך הוא מלך המלוה אין זה בכלל ומורא לא יעלה כו'. רק כאן אמר ושמע שאלו ולא המלך משום שכבר נקדע מלכותו. א"כ אינו רק בשר ודם שאין אימתו מילה. ודוק. והקדמונים פירשו דמלך לב מלך ביד ביד ד' והוא כמוכרתי שבחירתו אינו בידו רק ביד השי"ת ורק כיון שהוא שאלו לא מלך הלא ירא אנכי ממנו כו'. ולזה יתכן מה דאמר בקרא עזרא ז' ברוך ד' כו' אשר נתן כוחם בלב המלך כו'. וכן רבינו הק' על אנטיניוס בירושלמי מגילה פרק בני

מקום ז

שב שמעתה
שמעתה א פרק ג ד"ה ודקשה

ר' אבא מרב הונא בא זאב ונטל בני מעיים
 מהו מי חיישין שמא במקום נקב ניקב א"ל
 אין חוששין שמא במקום נקב ניקב איתביה
 ראה צפור המנקר באבטיח חוששין שמא במקום
 נקב ניקב א"ל מי קמדמית איסורא לסכנתא
 סכנה שאני א"ל רבא מ"ש ספק סכנה לחומרא
 ספק איסורא נמי לחומרא א"ל אביי ולא שאני
 בין איסור לסכנה והא אלו ספק טומאה ברה"ר
 ספיקו טהור ואלו ספק מים מגולים אסורין
 א"ל התם הלכתא גמירי לה מסוטה מה סוטה
 ברה"י אף טומאה ברה"י. ופרש"י הלכתא גמירי
 לה מסוטה דברשות הרבים ספיקו טהור וגזירת
 הכתוב הוא דהא ברשות היחיד לחומרא אזלינן
 זכל ספק דאיסורא נמי בעי למיזל לחומרא שמא
 יעבור עכ"ל. מתיב רב שימי בר רב אשי שרץ
 בפי חולדה וחולדה מהלכת ע"ג ככרית של
 תרומה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור ואלו
 ספק מים מגולין אסורין התם נמי הלכתא גמירא
 לה מסוטה מה סוטה דבר שיש בה דעת לישאל
 אף הכא נמי דבר שיש בו דעת לישאל. וכל
 הרואה יתפלא במה דרצו אביי ורב שימי להוכיח
 דחמירא סכנתא מאיסורא מהא דספק טומאה
 ברשות הרבים דבר שאין בו דעת לישאל דעל
 כרחק אינו אלא מצד גזירת הכתוב דאי לאו
 מסוטה גמרינן אם כן ודאי לית לן להתיר
 ספיקות כיון דספיקא דאורייתא לחומרא וכי
 פליגי הני אמוראי ולית להו הך דספיקא
 דאורייתא לחומרא.

ולכן נראה דאביי ורב שימי סוברים דכל
 הספיקות אינו אלא מדבריהם ומסוטה
 לא יליף אלא לטמא ברשות היחיד אבל טהרה
 ברשות הרבים או בדבר שאין בו דעת לישאל
 דספיקו טהור לאו מסוטה גמרינן אלא משום
 דכל הספק מדבריהם ולא גזרו בהנך וכמ"ש
 הרמב"ם פט"ז מאבות הטומאה ז"ל ספק טומאה
 ברשות הרבים טהור דכל הספיקות מדבריהם
 ע"ש. ומשום הכי הוכיח אביי דחמירא סכנתא

לעשותו וכל מה שהזהירונו ממנו כבר צווה משה
 רבינו ע"ה בסיני שיצונו לעשותו והוא אומרו
 עפ"י התורה אשר ירוך וגו' והזהירונו ית' מעביר
 דבר מכל מה שתקנו אותו או גזרו ואמר לא
 תסור וגו' עכ"ל.

והקשה הרמב"ן כיון דכל איסורי דרבנן בכלל
 לא תסור הוא, אם כן איך הקילו
 באיסורי דרבנן לומר ספיקא דרבנן לקולא,
 כיון דכל מה שאמרו חכמים הרי הוא מן התורה
 בכלל לא תסור וע"ש. ובס' זהר הרקיע כתב
 ליישב שכך הורשו מאת מתקני התקנות ללכת
 בהם לקולא כדי להפריש ביניהם לד"ת ע"ש.
 ובוזה יתיישבו כל הקושיות שהקשה הרמב"ן שם
 על הרמב"ם. והרמב"ן בהשגות שם הזכיר עוד
 אחת והיא מהא דאמרו בפלוגתא דדבר תורה
 הלך אחר המחמיר ובדברי סופרים הלך אחר
 המיקל ע"ש. ובוזה אינו עולה דברי זהר הרקיע,
 דבשלמא בספיקא דגוף המעשה איכא למימר
 דכך הורשו מאת מתקני התקנות שלא יאסר
 אלא בודאי אבל לא מספק ולא גזרו כלל בספק,
 אבל במחלוקת השגוי בדברי סופרים דלדברי
 המחמיר והאוסר לא הורשה להקל לזה שיסתפק
 בדינם כיון דהם יודעים שאסור בודאי, וא"כ
 מאן שרי ומאן מחיל איסור לאו דלא תסור.
 ולכן מוכרח שיטת הרמב"ם דכל הספיקות
 מדבריהם אבל מן התורה כל הספיקות מותר,
 מש"ה כשנסתפק אם אסרו חכמים בזה כגון
 מחלוקת בדברי סופרים ליכא לא תסור כיון
 דספק מן התורה שריא ומדרבנן לא גזרו
 בספיקות אלא בדאורייתא דוקא ולא בדבריהם
 (דוק כ.).

פרק רביעי

ואחר העיון בזה נראה דהוא מחלוקת בין
 אמוראי בש"ס דילן אם ספק אסור מן
 התורה, בפרק קמא דחולין דף ט' בעי מניה

רשימות בשמעתא

מעיקרא שאם יתעורר בדבריהם ספק אין מצווה,
 ושפיר אין בזה אסור, שציית לחז"ל וכך צידו וכמ"ש.

(כ) ונראה שאפילו ספיקא דאורייתא מה"ת
 לחומרא ל"ק, שחז"ל שהם מתקני התקנות תיקנו

שערי יושר
שער א' פרק ז'

מקום ח

והרא"ש אף למ"ד ערלה נחול"ל הלל"מ, נראה דגם הרמז"ס סובר כן. אבל חידוש זה נתבאר בדברינו לעיל אינו כלול בהלכה להחזיר ספק ערלה ורק נאמר בפ"ע, ולפי"ז הדרגה הקושיא גם בהטעמות ההלכה לספק ערלה לשיטת הרמז"ס:

אמנם עפ"י המתבאר בדברינו דאף היכא שהתירה התורה להדיח את הספיקות לא נתהפך האיסור להיתר ורק אחרת תורה שראשי האדם לעשות כן להכניס עצמו לספק מכשול אף שאם יפגע באיסור יהי' עלי' עונש קל, לפי"ז בכל האיסורין שלא נתפרש דין הספיקות בתורה לא לאיסור ולא להיתר ודאי ראוי לכל אדם לחוש לנפשו לפרוש מן הספק כמו בספק סכנה כמו שהבאנו לעיל בפ"ש סוגית הש"ס דחולין לענין זאב שנטל בני מעיים ואף שלא הזהירה תורה ע"ז ביחוד לחוש שמה יכשל באיסור השכל גומר כן כמו שכל אדם שומר עצמו מכל ספק פגע גם בלעדי הזהרת התורה וא"כ מה שגלתה לנו תורה בשלשה מקומות בספק טומאה צרה"ר ובספק ממזר ובספק ערלה נחול"ל דראשונים ודא"ס אנוס להקל ולא לחוש שמה יכשל באיסור אף דאם יכשל באיסור גם בהני שלשה איסורין יונרך לכפרה נכ"ז ראשון אנו לכתחילה לעשות כן וזהו צאמת חידוש גדול ונפלא מאוד אבל אין לנו להתחכם בזה וגז"ל הוא כמש"כ רא"י בחולין שם ד' י', ובשאר איסורין לא גלתה לנו תורה חידוש זה, וכל צעל שכל יעשה כפי רצונו, והמחזור בזה מה שהוספנו לעיל בפ"ג דמה שכ' הרמז"ס כל הספיקות מדבריהן היינו דהתורה לא פרשה בהדיח רק חסרה לחכמים להנהיג כפי ראות עיניהם וע"כ היכא שזאלו טעם נכון להקל יש צידם, צאופן דלפ"ז אינו מחכמה כלל לשיטת הרמז"ס לחלק בין איסור כרת לשאר איסורין ובין איקנע איסורא או לא דגם היכא שחייבה תורה להציח אשם תלוי ה' מותר מה"ת לכתחילה קודם שאסרו חז"ל ובכה"ג חשיב שז מידעיתו דאם ה' יודע תחילה ה' פורש מחמת ספק כמו שעתה לנו נוקפו שמה נכשל באיסור, וזה מיושב שיטת הרמז"ס מכל מה שהשיגו עלי'. ובס' שער המלך בפ"ט מה' ט"מ הקשה מסוגית הש"ס כתובות ד' כ"א ע"ג צהא דאמר אבוא דשמואל צאשת ישראל שאלנסה אסורה לנעלה שמה סופה צרנון ופריך בגמ' אלא אונס דשרי רחמנא היכי משכחת לה וכו' ולשיטת הרמז"ס מאי פריך דמספק שרי, יעו"ש. ולפמ"ש"כ לא קשה דאמי היכא שכתבה תורה להדיח ספק מותר מכל ספק שלא נתמעט בתורה כמש"כ והיכא דשרי רחמנא בהדיח גם רצנן לא אסרוה רק היכא דאיתא להדיח בגמ' כמו בספק ממזר שאמרו בגמ' משום מעלה עשו ביוחסין, עוד כ"ל דה"ל דאמי שמה סופה צרנון הוא קרוב לרדאי דכיון דחזינו דלרצנא מותרת משום דינרה תקפה היינו דכח הטעם מתגבר עלי' שלא תוכל לכנוס את יורה ואצוה דשמואל סובר דאין זה אונס אבל צהא לא פליגי דהוא דצר המצוי שתתרה ובעין רוצה חשיב לה, וראי' לזה דלא מוקמינן לה אחזקתה

חזקת היתר לנעלה ואם ה' ספק שקול, מותרת מה"ת מדין חזקה. אח"ז מלתאי שנס' פנ"י תירץ כן, ת"ל שכוונתי לדעתו ועי' ש"ש ש"א פט"ו. ובלא"ה יש פירוש אחר נסוגיא כמש"כ השטמ"ק דהאי שמה מדרבנן הוא ודפריך היכי שרי רחמנא לאו דוקא הוא. יעו"ש. וכן נראה לי צהא דאיתא בגמ' צבורות ד' ל"ד ע"א צפלוגתא דר"ל ור"י בחזית של תרומה שנוגד צה ספק טומאה דר"י סובר דאינו מזהר על שמירתה ופליגי שם בדראש דקראי את משמרת תרומת, ואמרינן שם דר"י סובר הראוי' לך שמור ואחינה ראוי לך לא תשמור יעו"ש דמזה מוכח להדיח דספק שקול אינה ראוי' מה"ת באחינה וצ"ע"כ מיירי צאופן דליכא חזקה לא להיתר ולא לאיסור וגם צאופן דליכא דין ספק טומאה צרה"ר או צרה"י כמש"כ התוס' פסחים ט"ו והר"ש פ"ח דתרומ' דאל"כ אינה תרומה תלוי' אלא טהורה ודאית או טמאה ודאית. וקשה לשיטת הרמז"ס אמי אינה ראוי' מה"ת, ולפמ"ש"כ ניחא דאף דלא אזהרה תורה אלא על הודאי אינה ראוי' להכילה חשיבא שמה יכשל באיסור. כנ"ל וחתמי הרה"ג מהר"ש י' אומר דלפמ"ש"כ התוס' והר"ש דמיירי שהי' שתי חזיות צרה"י וגנע צאחת מהן ואינו יודע צאחה מהן גנע א"כ הוי איקנע איסורא ולפי מה שנקטו כל גדולי האחרונים המהרי"ט והפרי"ח דצאיקנע איסורא גם להרמז"ס ספיקא מה"ת להומרא. אח"ז מלתאי צרי"ט אלגזי מוס' צבורות פ"ה אות מ"ג שהקשה על הרמז"ס קושיא זו ותירון כנ"ל ועוד האריך שם צענין זה צאופנים שונים. יעו"ש:

ובן מה שהקשה הרש"א והר"ן מהא דילפינן בפ"ק דחולין דאזלינן בתר רוצא ואתינן למפשטה מופסח ודכוותי' ואי ספק מה"ת לקולא אפי' לא אזלינן בתר רוצא שרי דספק טריפות נינהו וכל ספק איסורא רחמנא שרי עי' צר"ן ספ"ק דקידושין וצרה"א צחי' וצת"ה שהבאנו בפ"א. ולפמ"ש"כ ניחא דאף אס לא אסרה לנו תורה את הספק אכן אסרינן לעצמנו וכמש"כ וכיון שאמרה תורה להציח פסח ולא לחוש לספק מיינה שמעינן דאזלינן בתר רוצא דאל"ה איך אפשר שתנו' התורה לנו להכניס עצמנו בספק מכשול ומה דמנינו שגלתה לנו תורה צאחה מקומות צכה"ג להכניס עצמנו בספק מכשול גזה"כ הוא אבל היכא דאפשר ללמוד דאזלינן בתר רוצא ילפינן. ולפ"ז עלה לנו דעיקר החילוק בין הרמז"ס והחולקים עלי' דלהרמז"ס צריך אדם לפרוש מספק איסורין עפ"י דרכי השכל הישר אף טרם שאסרו חז"ל כמו שראוי' לאדם לשמור עצמו ממוק הגוף גם בלעדי מלוות התורה ולהחולקים עלי' היכא גם איסור תורה על ספק איסור:

ונראה דצורה זו מתהפכת בין הרמז"ס והחולקים עלי' צסוג איסור דרבנן, דהרמז"ס סובר דמה"ת אנו מזהרים לקיים כל מה שנטו' עלינו ע"י חז"ל וע"ז נאמר לא תסור והרמז"ן חולק עלי' וסובר דלאו זה לא נאמר בתורה רק צמה שפרשו

דברי חז"ל וסירוב לא שייד רק נעושה נמזיד, אבל נעושה בשוגג לא שייד סירוב, אבל נמה שאסרה תורה נעשית נגד רחמנא גוף המעשה וזה נכון. [וגם נפלוגתא דרבותא ליכא לאו זה דלמי ישמע אם זה אומר וזה מתיר] וכן נלענ"ד מה שהקשה גם' מגילת אסתר בשם נעל זה הרקיע מהא דמזואר בגמ' שזעות וריש פרק בתרא דיומא נכשע שלא יאכל חצי שיעור נבילות וטריפות דחייב שזעותו למ"ד חצי שיעור מדרבנן, ולשיטת הרמב"ם דמזהרים אנו ע"ז נלא תסור הוי כמושע מה"ת, ולפמש"כ לחלק איסור זה מאיסורי תורה לא שייד כ"כ נזה ענין מושע ועמוד מהר סיני דכיון דעל עגם המעשה אינו מזהר מה"ת והמעשה חשיב מעשה הרשות רק שמחויב לשמוע נקול דברי חז"ל וכשנשעע שלא לאכול חצי שיעור נבילות חייב שזעותו על עגם האכילה וכשעוצר על שזעותו נעשה שני איסורים נפרדים שעצר על שזעותו נעצמות האכילה וגם לא שמע לקול דברי חז"ל ועי' תוס' יצמות ד' ל"ד ד"ה והוציאו דמה שעצר על הוצאת שבת ע"י נליעתו את החלז אינו שייד לכללי איסור חל על איסור דהוי כעושה שני מעשים יחד יע"ש. וכ"כ נאמר נכשע על חצי שיעור דשני איסורים נפרדים הם רק נעשים נצת אחת וכן דין המתפס דשאינו נודר על דבר האסור מה"ת מנודר על דבר האסור מדרבנן כמו שהוכיחו התוס' בשזעות ד' כ' יע"ש וכן מה דאמרינן בגמ' כתובות ד' ל"ד וצ"ק ע"א לענין שוחט נשצת דלמ"ד מעשה שצת אסור מה"ת הוי שחיטה שאינה ראוי' ולמ"ד דרבנן הוי שחיטה ראוי' אף דמזהר נלאו דלא תסור כיון דעגם האכילה לא נאסר מה"ת אלא שאינו יכול לאכול מחמת דבר אחר המעכבו שמחויב לשמוע נקול דברי חז"ל:

ובדרך זה יש מקום להסביר שיטת נעל המאור שכתב נפ"ג דר"ה נמודר הנאה משופר דנקטינן דמותר לתקוע צי' תקיעה של מזהר דדוקא תקיעות שהם מנז' מה"ת אבל תקיעות דרבנן אסור יע"ש. והר"ן תמה ע"ז דלכאורה אין שום מונן לדברי' דגם תקיעות דרבנן מחויב לעשות כדאורייתא ועוד מאי הנאה יתירתא להתקוע תקיעה דרבנן מתקיעה של מנז' מה"ת, אמנם עפ"י דרכנו י"ל דכיון דעיקר הטעם דלא מיקרי מתהנה כשעושה מנז' אף דיש לו שמחה וגם תועלת ע"י מעשה המנז' נעוה"ז או נעוה"צ ואין לך הנאה גדולה מזו משום דכל היכא דליכא הנאה הגוף ממש כאכילה ושת' וכדומה הנאה חושית מגוף דבר הנאסר אזלינן נתר הכוונה של מטרות המעשה ולא נעשית נשציל מטרות אחרת שלא נשציל הנאתו מה שנהנה משציון דמחילא מתהנה וענין זה מוכרח מכתם סוגיות מפורשות נמש' נדרים ואכמ"ל. ומש"ה נמז' שעל ישראל לעשות צווי הקצ"ה שלא נשציל תועלת שיגיע לו אז מה שמיגיע לו תועלת חסוד כמחילא מתהנה וז"ל רש"י נמש' ר"ה ד' כ"ח לא ליהנות ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא שעול על נאריהם ניתנו עכ"ל:

חז"ל נפשטי התורה או מה שדרשו עפ"י י"ג מדות שהתורה נדרשת נהם, אבל מה שחדשו חז"ל משום סיג ונדר אינו נאזהרת התורה לקיים מאמרים. ומה מאד הנני תמה ע"ז היתכן שנהי' מחויבים לשמוע נקול דברי חז"ל מנלעדי אזהרת התורה ומי אדון לנו הם לא אצינו שנשמים ואם הוא לא נזר עלינו לשמוע נקול דברי חז"ל מי ישענז אותנו לזה והדברים מרפסין אינרי ולית נגר ונר נגר דיפרקינן, ומנלתי פתרא לזה דלשיטת הרמב"ן עלינו להזהר נמנאות חז"ל עפ"י הכרת שכלנו דכיון דהם מלאו לעצב לתקן ולגזור כן הוא האמת והטוב לפנינו וכמו שהשכל מסכים לשמוע נקול ה' כן השכל נזר להזהר נכל מה שהזהירו חז"ל ורבותינו הקדושים ונמלא נסצנרא זו שהלך הרמב"ם ז"ל לפרש דיני הספיקות מה"ת עלינו להשתמש ולפרש אזהרת איסורי דרבנן עפ"י שיטת החולקים על הרמב"ם, ועפ"ז מלאנו שהסנרא הזאת מוסכמת היא לכל השיטות:

והנה נספק ישראל ספק א"י כמו יתינוק הנמלא היכא דליכא רוצא אם אסור לו לאכול מאכלות האסורות לישראל תלוי לכאורה נסצנרא זו דאם הטעם נאיסור הספקות משום דאסרה רחמנא ונכה"ג דמסופק הדבר אם שייד עלי' גם איסור ספק זה לא שייד שיאסר מחמת ספק דגם איסור זה מדיני התורה והספק על זה גופא אם מחויב לשמור אבל אם נאמר דהוי איסור שכלי שייד גם נספק נכרי ספק ישראל. אכן מנמ' ופוסקים ליכא הוכחה נרורה ע"ז דנמ' כתובות ד' ט"ו ונצו"ע אה"ע סי' ד' נאמר כלשון הזה אם רוצ נכרים נכרי למאי הלכתא להאכילו נבילות ולא נאמר שיאכל נבילות, וי"ל דלאכול הוא עצמו מותר לו גם נמנהה על מחנה מטעם שכתבנו, אבל הישראל דמזהר על לאו דלא תאכילום נמע"מ אסור לו לאכילתו ורק נרוצ נכרים מותר להאכילו. וי"ע:

ובהא דהקשה הרמב"ן על הרמב"ם דלדברי' כל ספק דרבנן יהי' ספק דאורייתא משום הלואו דלא תסור, נלענ"ד דההנצל נזה הוא דנאמת שאני האי לאו משאר לאוויס דנכל אזהרות התורה איכא אזהרה על עגם המעשה כמו לא תאכל חלז דהאיסור על עגם האכילה, והלאו דלא תסור נאה אזהרה לשמוע נקול חז"ל וכשעוצר על זה ליכא איסור תורה על עגם המעשה רק מה שאינו שומע לקולם ולפ"ז נספק איסור תורה אם יפגע נאיסור ענר על לאו דלא תאכל חלז דהרי אכל חלז אבל אם שתה יין נסך דרבנן ע"י ספק הנה עגם השתי' מותרת היא מה"ת ועצירת סירוב שמיעת אזהרתם ג"כ ליכא דעל ספק ליכא אזהרה דגם נאיסור תורה ליכא על ספיקות אזהרות ה' מיוחדות, רק עצירת עגם המעשה ונדרבנן עגם השתי' מותרת היא וסירוב שמיעת קולם לא שייד דנמנז הספק לא אמרו לו חז"ל לא הן ולא לאו. ועי' ננה"מ סי' רל"ד סק"ג שכתב דנאיסור דרבנן אם ענר בשוגג א"י כפרה וכאילו לא ענר דמי. יע"ש. וזה כמש"כ דנדרבנן עיקר האיסור מה שסרב ולא שמע לקול

קונטרס דברי סופרים
סימן א אות יא עד סוף הסימן

מיקום ט

ומשו"ה נראה דאינו יכול למוכרו לכו"ע אפילו למ"ד דיכול להורישו וכן במע"ש לר"מ אינו יכול למוכרו דאין לו בו דין ממון אף שיכול להורישו וכן בערלה גוף הדבר הוא של הבעלים אלא שאין להבעלים בו דין ממון ומשו"ה ליתא במכירה כדתניא שור הנסקל מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש (ב"ק מ"ה) ויכול לקנותו בירושה דממילא כמבואר בר"ן נדרים דמ"ז עיי"ש ז"ל והוי יודע דכי תנן הכא אם מת לא ירשנו לאו למימרא דכיון שנכסים אסורים לו בהנאה לא ירשנו וכו' ומבואר מדבריו דיכול לירש איסוה"נ מיהו בחידושי הרשב"א שם נראה שהוא מחלוקת הרמב"ם והראב"ד שנחלקו בפירוש המשנה ואם מת לא ירשנו עיי"ש בד' מ"ח בחידושי ס"פ השותפין ואם נאמר דאיסוה"נ אינן של בעלים כלל תיקשי למ"ד טעמא דאתרוג של ערלה פסול משום דאין לו בו היתר אכילה ות"ל שאינו שלו ולא עדיף משאול ושמא יש לדחוק לדעתם דגם פסולא דשאול להך מ"ד הוא מפני שאין להשאול בו היתר אכילה ולדידיה אפשר דגם מתנה ע"מ להחזיר פסול דאף דשמה מתנה מ"מ לא יוכל לאוכלו ומ"ד מתנה ע"מ להחזיר כשר באתרוג ס"ל טעמא משום דבעינן דין ממון ובמתנה ע"מ להחזיר שפיר יש לו בו דין ממון אלא דלפי"ז הו"מ"ל בגמ' הך דמתנה ע"מ להחזיר איכא בינייהו וצ"ע, יעוי' סוכה מ"א: דמתנה ע"מ להחזיר יוצאין בו ואולי כמו דיוצא ישראל בתרומה מפני שיש היתר לכהן כן מהני מה שיש היתר אכילה להבעלים אך לפ"ז אם ישראל ירש אתרוג של תרומה מאבי אמו כהן לא יועיל אם יתן ע"מ להחזיר דליכא היתר אכילה לבעלים וגם המקבל אין לו היתר, וזה אינו נראה וע"כ דאיסור גזל אינו מסלק שם היתר אכילה דאין החסרון בהאתרוג רק בהגברא וכעין ס' תוס' סוכה ל"ג. דלא חשוב דיחוי משום שאינו שלו יעוי' ואכ"מ - ומה

שכתבו תוספות בפסחים דל"ג דאינו יכול לקרות שם תרומה על חמץ משום דליתא בנתינה עיי"ש ותיפוק להו דאין בו דין ממון ואינו יכול להקדישו צ"ל דס"ל לתוס' דלענין קריאת שם תרומה לא בעינן דין ממון וכיון דהוי שלו יוכל לקרות שם תרומה ולא דמי להקדש דהוי כמכירה דמ"ל מכרו לגבוה מ"ל מכרו להדיוט ומה"ט נראה דאפשר לקרות שם תרומה גם על אינו ברשותו אף שאינו יכול להקדישו ומ"מ צ"ע בזה ובחידושי הרשב"א נדרים דל"ד ע"ב נראה שנסתפק אם יכול לאסור בקונם דבר שאינו ברשותו כמו בהקדש עיי"ש:

ומצאתי בירושלמי דביכורים פ"א ה"ג
דאינו יכול לקרות שם תרומה על אינו ברשותו עיי"ש אבל אכתי אפשר לומר דרק התרומה צ"ל ברשותו אבל השיריים אינן צ"ל ברשותו ויכול לתרום ממה שברשותו על מה שאינו ברשותו וצ"ע:

ודברי הכ"מ שהובאו לעיל יש לתרץ
קצת דאזיל לטעמיה שכתב רפ"ה מה"ר אישות בפירוש דברי הרמב"ם דהמקדש באיסוה"נ של דבריהם מקודשת חוץ מחמץ בשעה ששית עיי"ש וא"כ לא אשכחן בשאר איסוה"נ של דבריהם נפקותא לענין קידושין וע"כ ציר הרמב"ם הנפקותא רק בחמץ בשעה ששית ומ"מ עדיין אינו מיושב כל הצורך דמשמעות לשון הרמב"ם דהכרת הוא משום חמץ ולא משום קידושין:

(יא) ודעת הרמב"ן בהשגותיו לס'
המצות שורש א' דאינו נעשה זקן ממרא על של דבריהן כלל וז"ל אני אומר שאם קדש אדם בחמץ משש שעות ולמעלה ובא אחר וקדשה קידושין גמורין וחורה הזקן שהיא מותרת לראשון ואסורה לשני ולכל אדם והם הורו שהיא אשת השני, אעפ"י שהתיר דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ממש כיון שאין מחלקותו אלא מחמת דבר של דבריהן

אנו מצווין מן התורה ולא היו ספיקות שבדבריהם ראויות להתיר אותן אלא מפני התנאי הזה שעשו בהן בתחלתן ואין אלו דברים הגונים ולא של עיקר עכ"ל :

(יד) ונראה מדברי הרמב"ן שחולק על הרמב"ם בשני דברים (א) דקראי דועשית ככל אשר יורוך ולא תסור לדעת הרמב"ם קאי קראי גם אמצות ואיסורין דרבנן ומשו"ה מתחייב זקן ממרא עליהן והרמב"ן סובר דלא קאי קרא דולא תסור רק על תורה שבע"פ שהיא דאורייתא ולא על של דבריהן כלל ואין זקן ממרא חייב על של דבריהן הא חדא ועוד, (ב) דנראה מדברי הרמב"ן ממה שהוכיח מדמצינו שדבריהן קלין יותר מדאורייתא שלדבריו אין בדבריהן שום דאורייתא כלל דאם נאמר שהרמב"ן לא חלק על הרמב"ם רק לענין קרא דלא תסור אבל גם הוא מודה שנצטוינו מן התורה לשמוע לדברי חכמים מקרא או מסברא או מהלכה למשה מסיני א"כ הקושיות שהקשה על הרמב"ם מפני מה דבריהן קלין משל תורה נאמר לו ולטעמיה ג"כ יקשה זאת הקושיא בעצמה ומה ג"מ בזה אם נצטוינו לשמוע לדברי חכמים מקרא דלא תסור או מקרא אחרנא או מהלכה למשה מסיני דגם בהלכ"מ אולינן בספיקו לחומרא כמו שהביא שם הרמב"ן בעצמו מפ"ק דקידושין לענין ספק ערלה אלא ע"כ צ"ל לכאורה לדעת הרמב"ן שלא נצטוינו כלל מן התורה לשמוע לדברי חכמים :

(טו) ור"מ גדולה לומר כן דא"כ מאיזה טעם אנו חייבין לשמוע להן ושלא לעבור על דבריהן אחרי שאין לנו שום צווי בתורה ע"ז לא מקרא ולא מהלכה ולא מסברא דאם נאמר שהסברא נותנת כן הדר הר"ל דאורייתא כדאמרינן בכל דוכתי הא ליל קרא סברא היא אלמא דסברא וקרא חד דינא להן :

דבריהן אינו נעשה זקן ממרא דלא קרינן ביה על פי התורה עכ"ל :

(יב) ויסוד מהלוקת הרמב"ם והרמב"ן דדעת הרמב"ם דקראי דועשית ככל אשר יורוך ולא תסור קאי גם איסורין של דבריהן וממילא חייב עליהן זקן ממרא דקראי דלעיל ודזקן ממרא בחד פרשתא כתיבי (וז"ל הרמב"ן ונתחייב עוד לפי זאת השיטה (שיטת הרמב"ם) לאמר שנעשה זקן ממרא על הגזירות והתקנות לפי שכל העובר על לא תסור אם הורה בזדון נעשה זקן ממרא וחייב מיתה שנאמר והאיש אשר יעשה בזדון וכו' עכ"ל) וחד דינא להו, ואף דבעינן דבר שיש בו כרת וחמץ של דבריהן אין בו כרת ס"ל להרמב"ם דלא בעינן כרת אלא דבר שיש בו כרת דלא הכרת גורם אלא האיסור שיש בו כרת וכיון דגם חמץ של דבריהן איסורו משום חמץ לשיטת הרמב"ם וחמץ הוא איסור שיש בו כרת סגי בהכי :

(יג) ודעת הרמב"ן דלא קאי הנך קראי אלא על תורה שבע"פ דהן מדאורייתא כגון דברים הנלמדים במדות שהתורה גדרשת בהן אבל על של דבריהם לא קאי כלל ועיי"ש בדברי הרמב"ן שהאריך להקשות על שיטת הרמב"ם דלדבריו כל איסורין של דבריהם יש בהן עשה ול"ת דאורייתא וא"כ למה הקילו בדרבנן טובא וז"ל וכללו של דבר שדברי סופרים חלוקין הן בכל דיניהן מדברי תורה להקל באלו ולהחמיר באלו ואם היה העובר על דבריהן או שאינו מקיים מצות שלהם עובר על עשה ועל ל"ת היח חומר גדול בהם ולא היו ראויין לקולות הללו וכו' ואולי תתעקש לדעת הרב כי מה שאמרו בכל מקום להקל בדברי סופרים הוא במחילה ובתנאי מאתם שהם התנו בגזירות וסייגים שעשו לתורה וכן במצות שלהם שנלך בהם לקולא כדי לחלק ולהפריש בין מה שהוא דבר תורה ובין מה שהוא מדבריהם אעפ"י שבכל

אבל כונתו דזהו נגד רצון התורה אף
דליכא אזהרה מפורשת ע"ז וכנ"ל :

(יח) ומה"ט אנו חייבין לעשות כדבריהן
שהרי אנו מקיימין בזה
רצון השי"ת שהסכימה דעתן לדעתו ומ"מ
כיון שלא בא עליהן צווי מפורש בתורה
הן קלין מדברי תורה המפורשין :

(יט) וינתן מזה מצינו שאפילו הדברים
הנלמדין במדות שהתורה
נדרשת בהן שהן דאורייתא ממש מ"מ הן
קלין מדברים המפורשין בתורה וד"ז
מבואר בתוס' פ"ק דיבמות ד"ז שהקשו
למ"ד ביאה במקצת שמה ביאה ומ"מ
הותר למצורע להכניס ידיו לבהונות א"כ
יהא מותר לו גם לכנוס כולו ותירצו
וי"ל דלא ניחא שידחה ביאת כולו דכתיב
בהדיא ואל המקדש לא תבוא אבל ביאה
במקצת לא כתיב בהדיא אלא מהיקשא
גמר לה עולא התם וכו' עכ"ל וכן כתב
הר"ן פ"ק דנדרים ד"ח דכל מידי דאתי
מדרשא אע"פ שהוא מן התורה כיון
דליתיה מפורש בקרא בהדיא שבועה חלה
עליו ועוד הוא מפורש במשנה ר"ם כל
התדיר דפ"ט. וכל המקודש מחבירו קודם
לחבירו חטאת קודמת לאשם מפני שדמה
ניתן על ארבע קרנות ועל היסוד ועיי"ש
בתוי"ט פירושו דהא גם באשם צריך
יסוד אלא שבחטאת היסוד מפורש בקרא
ובאשם אינו מפורש ובוה הויא חטאת
מקודש לגבי אשם וכן הוא בתוס' פ"ק
דקידושין דס"ז ד"ה אמר קרא יגאלנו
ומה מי שאינו נגאל בגללה פי' דלא
כתיב בקרא בהדיא שיגאל בגללה נגאל
בשש נמכר לעובד כוכבים דכתיב בהדיא
בקרא שנגאל בגללה אינו דין שיגאל
בשש וה"נ אמרינן בפ' השוכר את
הפועלים וכו' עיי"ש :

(כ) וטעמו של דבר זה פשוט מסברא
ד"ן שאנו רואין שהתורה
האריכה בדבר זה יותר מחבירו מסתמא
הוא חשוב יותר ועיין בפירש"י פ' חיי
שרה

(טז) והנה ביבמות דס"ב תניא ג'
דברים עשה מרע"ה מדעתו
והסכימה דעתו לדעת המקום פירש מן
האשה ושיבר את הלוחות והוסיף יום
אחד ובגמ' שם מפרש על כל א'
מהדברים מאי דרש מקרא או מק"ו ובתוס'
שם כתבו לסתור את הק"ו דאם היה
ק"ו גמור אין זה מדעתו וגם מקרא ליכא
למילף עיי"ש וקשה דאם כן הדרא קושית
הגמ' לדוכתא מאי דרש כיון דבאמת אין
זה ק"ו :

(יז) ונראה דהא דהוסיף עם א' אינו
אלא מדרבנן ומן התורה
לא היתה מצות פרישה רק שני ימים
והיום הג' היה מדרבנן וקרא או ק"ו
דדריש הוא רק אסמכתא כדאמרינן בכל
דוכתא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא
ומ"מ הסכימה דעתו לדעת המקום דכן
היה גם רצון השי"ת אלא שלא ציווהו
ע"ז בציווי מפורש וא"כ י"ל דה"ה בכל
המצות ואיסורין של דבריהן הסכימה
דעתן לדעת המקום ולדוגמא כשאסרו
שניות לעריות גם רצון השי"ת היה כן
שנגזור על עצמנו שניות אלא שלא צוה
ע"ז בתורה מפורש וז"ל הרמב"ם בס"פ
כ"ד מהל' שבת אסרו חכמים לטלטל
מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה
בחול ומפני מה נגעו באיסור זה אמרו
ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהא
הילוכך בשבת כהילוכך בחול ולא שיחת
השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר
ק"ו שלא יהא טלטול בשבת כטלטול
בחול כדי שלא יהא כיום חול בעיניו
ויבא להגביה ולתקן כלים מפנה לפנה או
מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא
בהם שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש
דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל
הטעם שנאמר בתורה למען ינוח עכ"ל ,
ונראה דאין כונת הרמב"ם דבכה"ג
עובר בעשה דלמען ינוח, דהך עשה
אינה אלא בעושה מלאכות האסורות
בשבת ולא במטלטל אבנים מפנה לפנה

שהסכימה דעתן לדעת המקום ב"ה ממילא חייב לעשות כדבריהן שכן הוא רצונו ית' :

(כג) ובזה אפשר לפרש כונת הכתוב בירמיה י"ט ובנו את במות הבעל לשרף את בניהם באש עצות לבעל אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי ע"כ ופירושו בתרגום דלא פקדית באוריתי ודלא שפחית ביד עבדיי גבייא ולא רעוא קדמי הני בכתוב הזה מפורש כי יש שלשה חלקי תורה (א) הנקרא צווי, (ב) הנקרא דבור, (ג) שאין עליו לא צווי ולא דבור אלא רצון ד' בלבד והם כל המצות דרבנן כנ"ל :

(כד) ולפי פשוטי המקראות נראה שזה היה עונו של בלעם הרשע דלכאורה אחרי שאמר אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה' מה היא רשעתו אבל באמת אף שידע בלעם היטב כי הליכתו לקלל את ישראל הוא נגד רצון ה' לא חשש ע"ז כ"ז שלא היה לו צווי מפורש שלא לילך וע"כ אמר לא אוכל לעבור את פי ה' פי דייקא אבל רצון ה' לא היה חשוב בעיניו לעשותו וזוהי רשעתו :

ע"כ בשולי הגליון

(כה) ונראה שגם הרמב"ם דס"ל דאיכא לאו דלא תסור בכל מצות ואיסורין דרבנן מודה הוא דגם בלאו קרא דלא תסור צריך לשמוע לדברי חכמים כמו שהוכחנו דהיו חייבין לשמוע להם גם קודם מתן תורה וכן קטן כנ"ל :

(כו) ועיין בפ"ק דחולין ד"ה אי ס"ד דגזרו על תערובות דמאי היכי מתרמי דאכל ר' זירא תערובות דמאי השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידיהן צדיקים עצמן לא כ"ש וראיתי מקשים ע"ז (כמדומני בס' אתון דאורייתא) דהא כל איסורו של דמאי הוא משום שמא אינו מעושר

שרה א"ר אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום יותר מתורתן של בנים שהרי פרשתו של אליעזר עבד אברהם נכפלה שתי פעמים והרבה מגופי תורה לא ניתנו אלא ברמיזה הרי שרז"ל העירוני בזה בדבר שהוא יותר חשוב לפני המקום בו האריכו הכתובים יותר וא"כ כל האיסורין של דבריהן שלא נאמרו כלל אפילו ברמיזה אלא שאנו יודעין מדברי חכמים שכן הוא רצונו ית"ש הן קלין עוד יותר מדברים הנלמדין בדרש בתורה שבע"פ :

בשולי הגליון

(כא) ובזה יבין ענין סתום מה שמצינו גזירת חכמים גם קודם מתן תורה דעכו"ם הבא על בת ישראל הוא מגזירת ב"ד של שם במעשה דיהודה ותמר ומאיזה טעם היו חייבין אז לשמוע לדברי חכמים דהרי קודם מ"ת לא היו מצווין אלא בז' מצות בני נח ומילה וגיד הנשה ומצוה זו לקיים דברי חכמים אינה מכללן וכן קשה במה שהוסיף מרע"ה יום אחד מדעתו דהוא מדרבנן כנ"ל דהרי אז היה ג"כ קודם מתן תורה ובמה נתחייבו אז לשמוע לדבריו וכן להסבירין דחיובא דרבנן בקטן שהגיע לחינוך הוא על הקטן בעצמו ולא כדעת רש"י (ברכות דמ"ח) דהחיוב הוא רק על אביו וכיון דקטן אינו בר מצות כלל מדאורייתא א"כ גם המצוה הזאת לשמוע לדברי חכמים אין הקטן חייב בה :

(כב) אמנם לפי הנ"ל אתי שפיר דכל מה שצוו חכמים אנו יודעין שכן הוא גם רצון ה' ודבר זה לעשות רצונו ית"ש כל באי עולם מצווין ועומדין מתחלת ברייתן ע"ז דכל הנמצאים נבראו לעשות רצון קונם וכל פעל ד' למענהו והא דקטן פטור מכל המצות הוא משום שכן הוא רצון ה' לפוטרו אבל מבין שגזרו חכמים עליו ואנו יודעין

מאביזרייהו דגלוי עריות וכבר כתב הרמב"ן גבי הני קאקי ודימונקי היכי מזבנינן להו דלאו דלפני עור אינו מאביזרייהו דג' דברים וא"כ במאי עדיף לאו דלא תסור מלאו דלפני עור אלא ודאי דאיסורן של דבריהן הן אסורין מצד עצמן גם בלא קרא דלא תסור וכשאסרו קריבת עריות שפיר הוי אביזרייהו דעריות :

(כט) אבל באמת אין זה מספיק בביאור שיטת הרמב"ן דהנה על דברי הרמב"ם שכתב דלפי לשון הגמרא תרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני אי אפשר לכלול בתוכן מצות דרבנן השיב הרמב"ן בג' תשובות וז"ל והשלישי שכיון שנאמר למשה בסיני שיקבלו עליהם ישראל מצות ב"ד חגדול ובאו הם ותקנו את אלו כבר נאמרו כולם למשה בסיני אין הפרש ביניהם באמירת סיני אלא שזה בפרט וזה בכלל וכבר הראית לדעת מדברי הרב (ר"ל הרמב"ם) שמה שחכמים חדשום במצות העתידות להתחדש שקבלו אותן עליהן בסיני כאותה שהזכיר מפרק שבועות הדיינין וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל אמר להם הוי יודעין שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעתי ועל דעת המקום שנאמר ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת אין לי אלא מצות שנצטוו בסיני מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מניין כלומר מנין שהשביען משה עליהן על דעתו ועל דעת המקום ת"ל קיימו וקבלו קיימו מה שקבלו עליהן כבר הרי זה דבר מפורש שקריאת המגילה מקובלת מסיני ונכרת עליה ברית כשאר המצות ובאה בה שבועה על דעת המקום א"כ למה לא יאמרו עליה ועל כיוצא בזה נאמרו למשה בסיני ואם לא יהיה הברית אשר נאמר בה בסיני אלא שיאמינו בכל מצוה שיסדרו אותה הנביאים והחכמים אחרי כן כמו שהרב מפרש

מעושר וא"כ נימא דמדאכלו ר' זירא מוכח שבאמת היה מעושר ולא היתה כאן תקלה כלל ותירץ דאפילו אם באמת הוא מעושר מ"מ כיון שאסרוהו חכמים זוהי תקלה שעבר על איסור של דבריהן ועיין בתוס' דהיכי איתרמי שאכל בשוגג ביוהכ"פ ותירצו דלא מקרי תקלה לענין זה אלא היכא שהמאכל אסור אבל ביוהכ"פ המאכל מותר ורק היום אסור וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דילמא באמת היה מעושר ומה שעבר על איסור של דבריהן הא לא חמיר איסורן מאיסור יוהכ"פ דלא עדיף לאו דלא תסור מלאו דיום הכפורים ומאי פריך ולפי הנ"ל ניחא דכיון שאסרו חכמים תערובת דמאי המאכל עצמו אסור כמו בטבל דאורייתא שהסכימה דעתן לדעת המקום והוא רצון ה' שיהיו אסורין משום טבל :

(כז) עוד ראיה דגם הרמב"ם מודה דלכד הלוא דלא תסור האיסורין של דבריהן הן איסורין מצד עצמן מ"ש בה"ל סוטה דהבא על ארוסתו בבית חמיו אין המים בודקין את אשתו דאינו מנוקה מעון ואי נימא דכל האיסורין של דבריהן כל איסורן הוא רק משום לא תסור גרידא אין זה מאיסורי ביאה והרי דבר פשוט הוא דקפידא דמנוקה מעון הוא רק על ביאות אסורות ונ"ל בשאר עונות אלא ודאי דס"ל להרמב"ם דכיון שאסרו חכמים ארוסות הוא איסור מצד עצמו ומאיסורי ביאה הוא :

(כח) וכן לענין ג' דברים שדינן יורג ואל יעבור אינהו וכל אביזרייהו אפשר שגם האיסור דרבנן שבהן הוא מכלל אביזרייהו וכמדומני שכ"כ בשו"ת הריב"ש מסוגיא דסנהדרין דע"ה דקאמר התם בשלמא למ"ד אשת איש הוא , שפיר ימות וא"ל תספר עמו אחורי הגדר אף דאינו אלא מדרבנן להסוברין דקריבה שריא מדאורייתא ואי נימא דאין בזה אלא איסור לא תסור גרידא אין זה

דבריהם איסורו המיוחד כגון איסור ארוסתו בבית חמיו הוא מדאורייתא מאיסורי ביאה (ומה"ט אין המים בודקין את אשתו). וכן איסורי דרבנן שבג' דברים החמורין הוויין מאביזרייהו וזהו טעם פלוגתתן לענין אם נעשה זקן ממרא באיסור חמץ דרבנן דלהרמב"ם הוא איסור חמץ וחמץ הוי דבר שיש בו כרת אם הוא חמץ דאורייתא. ולהרמב"ן אין זה איסור חמץ כלל ואינו שייך להכרת שיש באיסור חמץ עכ"ד:

(לג) ואכתתי צריך עיון דמ"מ גם לשיטת הרמב"ן ראוי להחמיר בספיקן כיון שנצטוינו מן התורה לשמוע להן ולדוגמא במלך שאסור להמרות את פיו. ודאי נראה דגם ספיקו אסור ככל ספיקא דאורייתא. ואם נאמר שכך התנו הכמים שנלך בספיקותיהן להקל אם כן גם לשיטת הרמב"ם לא קשיא:

(לד) ועיין במנחת חינוך במצות לא תסור שכתב דדברים הנלמדין במדות שהתורה נדרשת בהן חמורין יותר מאיסור המפורש בתורה דבהו איכא גם לאו דלא תסור ועשה דועשית ככל אשר יורוך. וע"כ בחולה שיש בו סכנה דמאכילין אותו הקל הקל צריך להאכילו את האיסור המפורש בתורה עכ"ד וכבר נתבאר למעלה (אות י"ט) בראיות גמורות ההיפוך מדבריו דאיסור המפורש בתורה חמור יותר:

(לה) ומה שהקשה במנחת חינוך דהא איכא בהו לאו דלא תסור. ועשה דככל אשר יורוך לא קשיא לפי מ"ש שם הרמב"ן וז"ל וכ"ש שהממרה בהן עובר באחת מהן על דעת שהוא עושה איסור שאינו עובר בלאו הזה ואינו בכלל דין פרשה זו כלל לפי שהיא כולה עונש הממרים לא החוטאים עכ"ל ומבואר מדבריו שאינו עובר בלאו דלא תסור אלא הממרה בדברי חכמים היינו שהוא מורק מעליו עול דבריהן ואינו מאמין

מפדש בכאן כל זה לא יפגום שלא יוכלו לומר בהם ואמרו למשה בסיני כמו שאמרו קיימו מה שקבלו עליהם כבר בסיני עכ"ל הרמב"ן:

(ל) והנה מה שתוצרכו קבלה מיוחדת על מקרא מגילה וכיוצא בה ות"ל מקרא דלא תסור הטעם כמ"ש למעלה דגם בלאו קרא דלא תסור כל האיסורין דרבנן הן אסורין מצד עצמן ונ"מ כנ"ל לענין אביזרייהו דג' דברים ולענין אינו מנוקה מעון דמיקרי איסור ביאה ואילו משום לא תסור גרידא אין זה מאיסורי ביאה ולא מאביזרייהו דג' דברים:

(לא) אבל מ"מ למדנו מפורש מדברי הרמב"ן שגם הוא סובר שנצטוו ישראל בסיני שיקבלו עליהם מצות ב"ד הגדול אין הפדש ביניהם לדאורייתא באמירת סיני אלא שזה (ר"ל דאורייתא) בפרט וזה בכלל, וא"כ כל הקושיות שהרבה להקשות על שיטת הרמב"ם דלמה דבריהם קלין משל תורה תיקשי גם לשיטתו דכיון דנצטוו למשה בסיני שיקבלו עליהן ישראל מצות ב"ד הגדול א"כ ראוי לילך בספיקו לחומרא כמ"ש שם הרמב"ן בעצמו מספ"ק דקידושין גבי ספק ערלה עיי"ש ואיזה נ"מ יש בזה אם הצווי לשמוע לדברי חכמים הוא מקרא דלא תסור או מהלכה דמ"ס דהוא נמי דאורייתא:

(לב) ושמעתי ממר"ר הג"ר חיים הלוי זצ"ל מבריסק לפרש דעת הרמב"ן הנ"ל דנחי נמי שנצטוינו בסיני לשמוע לדברי חכמים והעובר על דבריהן עובר על הציווי הזה אבל אין בהן איסור מצד עצמן ולדוגמא שבות דדבריהן אין בהן מדאורייתא איסור שבת כלל וכן שניות לעריות מדאורייתא אינן איסור ביאה אלא שיש ציווי כללי מדאורייתא שלא לעבור על דבריהן (ולדוגמא במלך שאסור להמרות את פיו) והרמב"ם ס"ל דיש על כל דבר של

קונטרס דברי סופרים

11 ו

עשה דוחה עשה דמאי אולמא האי עשה מהאי עשה. ועוד כמ"ש תוס' בקידושין ל"ד לענין שריפת קדשים ביו"ט דהוי יו"ט לא תעשה ועשה דאף דנשים אינן מצוות על עשה דזמן גרמא היא מ"מ ל"ת שיש עמה עשה גם הל"ת אלימא ואינה נדחית מפני עשה, ולפי"ז הא דקאמר בגמרא טעמא דקילי מפני שישנן בשאלה הוא לתן טעם על הל"ת גרידא דהיא אלימא. כיון שיש עמה עשה דאף דהכא ליכא עשה שימי חלוטו אינן עולין לו מ"מ גם הל"ת גרידא אינה נדחית כמו בנשים כנ"ל. וע"ז יהיב בגמרא טעמא דנגד חומרת הל"ת דיש עמה עשה איכא ג"כ קולא דישנה בשאלה וממילא הויא כשאר ל"ת נדחית מפני עשה אבל אהא דאין עשה דוחה עשה ס"ל להרמב"ם דבזה לא מהני טעמא דישנה בשאלה. וע"כ כתב הטעם דליכא הכא עשה כלל ובה מיושבין דברי החינוך שכתב דאיסור נדר אינו נדחה מפני מצות עשה משום דהוי ל"ת ועשה. והקשו עליו מסוגיא דיבמות הנ"ל דהא נדר ישנו בשאלה. ולפי הנ"ל ל"ק דטעמא דישנו בשאלה לא מהני אלא לענין הל"ת גרידא אבל אין לדחות העשה:

(ט) וּבְאֲבָנֵי מִלֻּואִים (בשור"ת סי' כ"ב) הקשה על דברי הרמב"ם מ"ש בריש הל' נזירות הנזירות הוא נדר מכלל נדרי איסור. וגלח או שנטמא וכו' ה"ז לוקה שנים אחת משום לא יחל דברו שכולל כל הנדרים ואחת משום דבר שעבר עליו מדברים שאסורים איסור מיוחד על הנזיר, נדר בנזיר וקיים נדרו כמצותו הרי זה עשה שלש מצות עשה האחת ככל היוצא מפיו יעשה והרי עשה וכו' עכ"ל. וכיון דבנזירות איכא עשה דככל היוצא מפיו ול"ת דבל יחל. א"כ אף בימי חלוטו דליכא עשה דקדוש יהיה כיון דאיכא לאו דתער לא יעבור שייך ביה ג"כ עשה דככל היוצא מפיו יעשה. וא"כ היכי דחי עשה דתגלחת לעשה

מאמין בדבריהן כלל אבל העובר על דבריהן לתיאבון. ויודע שהוא עושה עבירה אינו בכלל פרשה זו, וא"כ לענין חולה דמאכילין אותו הקל הקל בוודאי צריך להאכילו את האיסור שאינו מפורש בתורה דזה אינו שייך כלל להמראה. וכן לענין פסול עדות ודאי אם אינו מאמין בתושבע"פ הוא פסול לעדות ומורידין אותו ולא מעלין אבל אם עבר לתיאבון על איסור שאינו מפורש בתורה אינו בלאו דל"ת כלל ולא נפסל לעדות ודלא כמ"ש שם במ"ח שנפסל לעדות עיי"ש:

(י) וְעוֹד נראה דאפילו אי נימא דאיכא לאו דלא תסור גם בעובר לתיאבון בלא המראה מ"מ לענין חולה דצריך להאכילו הקל הקל כיון דאיסור שאינו מפורש בתורה מצד עצמו ק"ל מאיסור המפורש וצריך להאכילו האיסור הזה ממילא ליכא כלל לאו דלא תסור. ואין צריך לדחיה מפני פיקו"ג דאיסורא דלא תסור הוא תולדה מגוף האיסור וכיון דגוף האיסור שאינו מפורש ראוי להיות מצד עצמו נדחה דהוא קל יותר תו ליכא כאן לא תסור כלל:

(יז) וְדוּגְמָא לזה מצינו ברמב"ם פ"ז מנזירות שכתב הטעם בהא דנזיר מותר בתגלחת מצוה אף דהוא ל"ת ועשה קדוש יהי גדל פרע שער ראשו מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעתו וימי חלוטו אין עולין לו והרי אינו קדוש בהן ובטל העשה מאיליו ולא נשאר כי אם ל"ת שהוא תער לא יעבור על ראשו. ולפיכך באה עשה של תגלחת הצרעת ודוחה אותה עכ"ל. ובהשגות ז"ל א"א אני שונה בריש יבמות מפני שהוא לאו ועשה שישנו בשאלה והיינו דקילי עכ"ל:

(יח) וְאֶפְשָׁר ליישב דברי הרמב"ם דהא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה יש בזה שני דינים חדא דאין

דבר שזדונו כרת דלחייב עליה זקן ממרא. וע"כ צ"ל דאסור מדאורייתא משום חמץ. ואף דבחמץ כזה אין בו כרת. מ"מ איסור חמץ הוא דבר שיש בזדונו כרת בחמץ דאורייתא. ומוכרח לומר לדעת הרמב"ם שהתורה נתנה כח לחכמים לאסור ואיסורן יהא אסור מדאורייתא. וע"ז שפיר הקשה הרמב"ן דא"כ אין ראוי להקל בשל דבריהן כלל יותר מדיני דאורייתא. ואף דאפשר לומר גם לדעת הרמב"ם שכך התנו חכמים במפורש לילך בדבריהן לקולא הנה כבר הזכיר הרמב"ן הסברא הזאת, וכתב ע"ז שהמתעקש יוכל לומר כן אבל אין זו סברה הוגנת בעיני הרמב"ן דכיון שכל דבריהן אסורין מדאורייתא מצד עצמן ולא רק בתולדה אין נכון לומר כן דנמצא שאנו מקילין בספק דאורייתא אבל לדעת הרמב"ן אין אנו מקילין אלא בדרבנן וממילא תו ליכא כאן דאורייתא כלל:

(מג) ולישב דעת הרמב"ם כתבו האחרונים דס"ל כסברא הנ"ל אשר לא ישרה בעיני הרמב"ן היינו שכך התנו חכמים שלעולם לא אסרו אלא ודאי דדבריהן ולא את ספיקותיהן. ולפי"ז נראה דספיקא דרבנן מותר בתורת ודאי. וכעין שכתב הר"ן ספ"ק דקידושין לענין ספק ערלה עיי"ש ולא בתורת ספק גרידא. ואפשר שזהו טעמו של הרמב"ם שכתב בתשובה לענין תחומין בנהרות דאם הוא ספק אם הוא למעלה מעשרה מותר דהוי ספיקא דרבנן אף דהוי ס"ס לחומרא שמא הוא למטה מעשרה ושמא יש תחומין גם למעלה מעשרה ולכאורה מנ"ל דכה"ג מותר בספיקא דרבנן ואדרבא ראוי לומר דכמו שמצינו בדאורייתא דאף דספק אחד אסור מ"מ בס"ס מותר ה"נ י"ל בדרבנן איפכא ולפי הנ"ל י"ל דכיון דספק דרבנן מותר בתורת ודאי לא מהני ס"ס להחמיר כמו שמצינו לענין ספק טומאה ברה"י דלא מהני ס"ס משום דכל ספק

לעשה דכלל היוצא וגו' דכל היכא דנזיר עובר על דבר אחד מדברים המיוחדים בו עובר נמי עשה ול"ת דנדירים עכ"ל האבני מילואים:

(מ) ונראה לומר דנהי נמי דאיכא איסור נדר בנזירות אמנם דווקא היכא שעבר באיסור שלא הי' רשאי לעשות כן מפני נזירותו אבל הכא שאיסור הנזירות מצד עצמו נדחה מפני עשה דתגלחת מצורע תו ליכא כאן איסור נדר כלל ואין צורך לדחותו מפני העשה שהנדר הוא לקיים מצות נזירות ודיניה וזוהי אחת מדיני נזירות שהוא רשאי בתגלחת מצוה וממילא אין בזה משום איסורא דנדר וכמדומני שכבר תירץ כן בס' עמק יהושע. והיינו דאיסורא דנדר הוא רק בתולדה מאיסורא דנזירות וכיון דאיסור הנזירות מצד עצמו נדחה סגי בהכי:

(מא) ובאופן זה יתיישבו דברי הרמב"ן דנהי נמי שנצטוינו בסיני שלא לעבור על דברי חכמים ואזהרותיהן והוא דין דאורייתא אבל הדין הזה הוא תולדה מגוף האיסור דרבנן וכיון שהאיסור דרבנן מצד עצמו הוא קיל וראוי לילך בספיקו להקל. ממילא אין כאן איסור דאורייתא כלל. ואין שייך להקשות האיך נתיר ספיקא דאורייתא דזה אינו דאין כאן ספק דאורייתא כלל. דהאיסורא דאורייתא אינו אלא היכא דאיכא איסורא דרבנן אבל בגוונא שהדרבנן מצד עצמו מותר אין צורך כלל להתיר את הדאורייתא ומשו"ה לא קשיא לי להרמב"ן כל הקושיות שהקשה לדעת הרמב"ם:

(מב) אבל לדעת הרמב"ם דס"ל דנעשה זקן ממרא באיסור חמץ של דבריהן א"א לומר בסיגנון זה דאיסורא דלא תסור הוא רק בתולדה מהאיסור דרבנן דא"כ בחמץ בשעה ששית. מדאורייתא אין כאן איסור חמץ כלל אלא לאו דלא תסור גרידא. ואין כאן

הכרח לחדש לדעת הרמב"ם דספק דרבנן מותר בתורת ודאי כמו שאין הכרח לומר כן לשיטת הרמב"ן דהרמב"ם והרמב"ן לא פליגי אלא בעובר על דברי חכמים בדרך המראה אבל שלא בדרך המראה שניהן שוין דאין בזה איסור דאורייתא:

(השמטה שייך לדברי הרמב"ם המובאין באות י"ז)

עיון רמב"ן בפ' אמור חמישי פסוק כ"ד
שכתב שם שנצטוינו מן התורה להיות לנו מנוחה בשבת ויו"ט אפילו מדברים שאינם מלאכה עיין שם בדבריו ואפשר לפרש כונת הרמב"ם עפ"י דברי הרמב"ן הנ"ל וצ"ע:

בע"ה

סימן ב

(א) **כתב בס' מרגניתא טבא (והוא פירוש לס' המצות) וז"ל דיי"ץ**
דהא דכתב הרמב"ם בספרו הגדול ובמנין המצות שיש עשה ול"ת דאורייתא בכל הסייגים והגזירות והתקנות שעשו חכמים היינו בגזירות ותקנות ומנהגים שגזרו ותקנו והנהיגו הב"ד הגדול שבירושלים וכן דקדק וכתב בריש הל' ממרים ב"ד הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבע"פ והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל ועליהן הבטיחה תורה (ר"ע על ב"ד הגדול שבירושלים) שנאמר על פי התורה וגו' וכן הא דכתב במצוה קע"ד הוא שציוונו לשמוע לב"ד הגדול שבירושלים משום דכתיב ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא ודרשו חז"ל מלמד שהמקום גורם ומטעם זה אם מצאן בבית פאני והמרה עליהן פטור אבל מה שגזרו ב"ד הגדול דיבנה ודאושא וכו' ופשיטא אם גזרו חכמי התלמוד אחר שבטל הב"ד הגדול לגמרי כמ"ש הרמב"ם בהקדמת חיבורו שב"ד הגדול של ע"א בטל כמה שנים קודם חבור

ספק וספק בפני עצמו הוא ודאי וה"נ בספיקא דרבנן כיון שכל ספק בפני עצמו הוא מותר בתורת ודאי לא מהני בכה"ג ס"ס להחמיר:

(מר) ואיכא נ"מ טובא אי נימא דספיקא
דרבנן לקולא בתורת ודאי או בתורת ספק כגון בספק אם הוא חייב במצוה דרבנן דמספיקא הוא פטור ואם נאמר דהוא פטור רק בתורת ספק א"כ יוכל להוציא את מי שהוא חייב בודאי וזיל הכא לקולא וזיל הכא לקולא דהוא עצמו אינו צריך לקיים המצוה שמא אינו חייב ומ"מ יוכל להוציא אחרים שמא הוא חייב בדבר אבל אי נימא דהספק הוא לקולא בתורת ודאי וא"כ הוא ודאי פטור ואינו יכול להוציא אחרים החייבין דכל שאינו חייב בדבר אינו מוציא אחרין ידי חובתן וכן אם יש לו לנטילת ידים מים ספק כשרין ספק פסולין דיכול ליטול ידיו בהן דהוי ספיקא דרבנן אי נימא דהכשרן אינו אלא בתורת ספק לא יוכל לברך עליהן על נטילת ידים שמא הן פסולין דספק ברכות להקל אבל אי נימא שהן כשרין בתורת ודאי צריך לברך עליהן וכן אם ספר בין השמשות למאן דס"ל ספירת העומר בזמנה"ז לאו דאורייתא אי נימא דפטורא דספיקא דרבנן הוא רק בתורת ספק יצא בספירת בין השמשות דשמא היה חייב אז אבל אם ספק פטור בתורת ודאי א"כ בה"ש היה פטור ודאי ולא יצא כלל בספירת בין השמשות וצריך לספור בלילה בברכה:

(מה) אמנם כ"ז הוא אם נאמר כסברא
הנ"ל שכך התנו חכמים ודאן אסור ספיקן. מותר אבל המבי"ט בקרית ספר (הובא בלח"מ הל' ממרים) כתב ליישב דעת הרמב"ם דלאו דלא תסור ליכא אלא בהמראה ולא בעובר על דבריהן לדעת שהוא עושה איסור דאז גם הרמב"ם מודה שאין בדבריהן איסור דאורייתא כשיטת הרמב"ן ולפי"ז אין